

75 II.

170

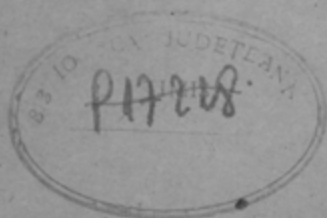
ANUL IV

Nr. 4—6

APRILIE—IUNIE 1947

ALTARUL BANATULUI

REVISTĂ DE ZIDIRE SUFLETEASCĂ ȘI DE ȘTIINȚĂ TEOLOGICĂ
A EPARHIEI CARANSEBEȘULUI

CARANSEBEȘ, 1947

TIPARUL TIPOGRAFIEI DIECEZANE, CARANSEBEȘ

ALTARUL BANATULUI

REVISTĂ DE ZIDIRE SUFLETEASCĂ ȘI DE ȘTIINȚĂ TEOLOGICĂ A EPARHIEI CARANSEBEȘULUI

SUB PATRONAJUL

P. S. S. EPISCOPULUI VENIAMIN AL CARANSEBEȘULUI

Redactor:

Prof. Dr. PETRU REZUȘ

Academia teologică, Caransebeș

APARE LUNAR

Administrator:

Prot. TEODOR ROȘCA

Casleria Diecezană, Caransebeș

Înscrisă în Registrul publicațiilor periodice la Tribunalul Caransebeș, Nr. 4—1944.

Autorizația de apariție Nr. 3513—1946.

CUPRINSUL:

REDACȚIA:

Prof. I. BULEA:

Prof. Dr. PETRU REZUȘ:

Dr. LECA MORARIU:

Prof. Dr. M. BĂNESCU:

Insp. șc. PAVEL JUMANCA:

Pr. ILIE V. CAMPIANU:

Prot. Dr. GH. COTOȘMAN:

P. REZUȘ:

Dr. M. BĂNESCU:

P. REZUȘ:

Dr. M. BĂNESCU:

Configurații spirituale moderne

Păstor și turmă în viața neamului

Reforma dogmaticii creștine

În opera prozatorului Porumbescu și în periferia ei

Scrisorile pastorale

Școala de dascălie din Caransebeș și rolul ei în viața culturală a Banatului

Caracterul indelebil al hirotoniei

Banatul și Biserica românească bănățeană în epoca descălecatului unguresc

COMENTARIU: Europeanizarea creștinismului, Îndăimile în creștinism

PORTRETE ORTODOXE: Protos Macarie Gușcă, 1866-1947

RECENSII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE: Valoarea argumentelor raționale pentru dovedirea existenței lui Dumnezeu, Un veac dela moartea Mitropolitului Veniamin Costachi, Introducere în sociologie, Limitele cunoașterii științifice, Concordanță biblică antisectară

CRONICĂ: Tratatul de pace, Sprijinirea bisericii, Doliul Academiei noastre teologice + Dr. Ștefan Pop, Redacționale

BIBLIOGRAFIE TEOLOGICĂ.

ALTARUL BANATULUI

REVISTĂ DE ZIDIRE SUFLETEASCĂ ȘI DE ȘTIINȚĂ TEOLOGICĂ
A EPARHIEI CĂRANSEBEȘULUI

Configurații spirituale moderne

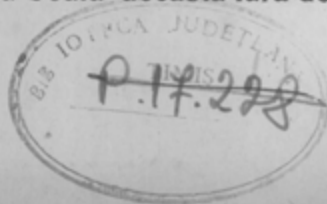
Configurația spirituală a unei epoci depinde de o sumă de factori determinanți, între care au o situație majoră: economicul, politicul, socialul și moral-religiosul.

Ferindu-ne de radicalismul unor loznici, ca renumita: „*Wirtschaft ist Schicksal*“ a lui *Walter Rathenau*, după care numai economicul formează destinul popoarelor, totuși nu ne putem desbăra de copleșitoarea realitate ce apasă pe umerii umanității contemporane, determinând adevărate sedimentări de situații psihice, care au dus la cristalizarea unor configurații spirituale moderne tipice.

Renumita turmă a lui Lucrețiu și Epicur este mai desorientată decât oricând, periclitându-i-se pășunea favorită și beatitudinea crasă. Un disechilibru universal și o criză totală stăpânește omenirea post-belică, care se pot constata printr'o serie de manifestări, lipsite de cumpătul tradițional al omului socotit de altădată.

Trepidația modernă și haosul cosmopolit al obiceiurilor exotice, care au năpădit lumea, au scos pe individul singurit din făgașurile sale naturale, așa că asistăm la spectacolul trist și îngrijorător al tot mai multor oameni desorientați, fără busolă, ce trăiesc de azi pe mâne, fără o ancoră adâncă în realitățile permanente.

Războiul însuși, acest tată al tuturor relelor, a produs în univers o psihoză anunită, prin dislocarea forțată a unor mase întregi de oameni, iar consecințele sale naturale al căror cortegiu tragic încă nu s'a isprăvit agravează boala aceasta fără de leac.

Statistica a dovedit deficiența morală și spirituală a omenirii după primul războiu mondial și tot ea ne va dovedi prăpădul de după acest de-al doilea războiu mondial.

Deocamdată consecințele imediate se văd la tot pasul, experimentându-se de fiecare individ și de fiecare popor.

Predomină în lume, astfel, o îngrijorătoare sărăcie de conținuturi, în schimb se cultivă excesiv forma. Vechile preocupări serioase, profesionale și culturale, au făcut loc efemeridelor de tot felul, facilului și comodului.

Cineva făcea justa observație că educația fetelor de familie bună nu este făcută cu patriarhala grijă de altădată, ci într'un tempo rapid. Lipsa educației artistice este mai ales simptomatică; de unde altădată fiecare fată învăța să cânte la pian, astăzi radio-ul și patefonul i-au luat locul.

Neliniștile, panicile, alarmele, consumă nervii secolului cu o intensitate nebănuită. Trăim numai din expediente și din spaime, ce ne înconjoară la tot pasul. Este explicabil de ce prinde în asemenea vremuri filosofia abisală a cutărui filosof, de ce coșmarurile unui S. Kierkegaard fac epocă, iar existențialismul unui Sartre ori Heidegger sunt la modă.

Valorile permanente spirituale sunt desconsiderate și exilate la periferia vieții moderne de o nouă pleoră de agramați culturali, care cultivă numai efemeridele, exacerbarile raționale, sexualitatea invertită, non-sensul dadaist și cubist în artă.

Nu ne poate surprinde atunci viața de compromisuri totale în care ne sbatem, în care lupta pentru existență a devenit de-o ferocitate fără egal, dusă până pe treptele înalte ale celei mai sângeroase specule generalizate.

Au răsărit, astfel, în ultima vreme de mare restriște spirituală, culturi demonice ale forței pentru forță, ale materiei numai pentru materie și ale economicului cauză și scop.

O criză generalizată gâtuie omenirea de pretutindeni, culminată în criza morală și spirituală, care se alimentează dintr'o mizerie colectivă a masselor și dintr'o nefericire și nenorocire universală.

Ce mai prețuiește astăzi, când individul mâine nu are ce mânca, când valorile materiale satanice au încălecat pe sufletul lui, iar valorile în aur și valută forte ce ne vărsau în inimi siguranța s'au topit cu ninsorile de odinioară ale poetului?

Iată de ce sintetizăm și noi cunoscuta și des repetata concluzie a tuturor neliniștiților care privesc cu ochii critici configurațiile spirituale moderne, numai cu alte cuvinte: omenirea întreagă trebuie să revină la matca sa spirituală. Această matcă spirituală este exclusiv matca creștină, deoarece pe ea curg marile valori umanitare: pacea, dragostea, înfrățirea, egalitatea între oameni, libertatea adevărată, siguranța, care numai prin prisma învățaturii Domnului nostru Iisus Hristos pot fericii creatura.

REDACTIA.

Păstor și turmă în viața neamului

Preoție și apostolat.

„Orice cunună nobilă este și va fi întotdeauna pe pământ o cunună de spini”, zice Thomas Carlyle. Evident, cununa de spini, e simbolul suferinții pentru dreptate și ideal; e spiritul de abnegație și dăruire pentru altul; e capacitatea de jertfă a celui ales pentru împlinirea idealului evanghelic.

Cununa de spini reprezintă, în istoria umanității, ingratitudea luciferică și coaliția urii, a trădării și a violenței; spre a desființa împărăția păcii, a iubirii și a salvării. Cununa de spini, pe fruntea lui Iisus, e mărturie eloquentă a apostolatului creștin. În lume, adevărul umblă cu capul spart, iar dreptatea e mereu crucificată. Calea spre ideal și sfințenie e presărată cu spini și stânci; iar cel ce se avântă spre culmea însoțită a spiritualității va cădea, va sângera, va plânge și va suferi, dar așa va birui adversitățile și spiritul satanic din lume.

Aceasta e logica și perspectivele sacerdotului creștin. Deaceia calea spre preoție rămâne deschisă acelor aleși, spre a pătimi pentru Iisus și a se crucifica pentru mântuirea celor încredințați spre păstorie. Prin aceasta preotul teolog și păstor de suflete este apostol și profet, este vizionar și idealist, este un nebun pentru Evanghelie, căci nu mai trăiește decât pentru Hristos. Preotul la altar și în viață, trebuie să devină un *alter christus*.

În viața neamului nostru, preoțimea a cunoscut greutatea crucii și sângerea cununii de spini. A sorbit din potirul suferinții și a răbdător seninătate calvarul tuturor pătimirilor pentru ideal. Preotul de vocație pleacă dela realitățile vieții și tinde permanent spre spiritualitate, chemând pe toți la convertire și împlinire. „Vocația preoțească este acea atracție plină de vrajă, cu care omul vine pe lume și care angajează întreaga făptură morală a omului, spre marele ideal religios care este slujirea lui Hristos”.¹

Preotul, fiind un convertit, va sta mereu în slujba lui Iisus și a poporului. El este o energie, o personalitate, ce se dedică luptei pentru întronarea păcii între neamuri și a armoniei între clasele sociale. Preotul nu e niciodată singur, căci în lucrarea sa mereu e ajutat de grația divină. Preotul e chemat la apostolat și spre împlinirea slujbei sale primește darul și harul cel de sus.

1. Pr. Nicodim Belea, Calea către preoție, p. 10 Sibiu 1946.

„Nu voi m'ați ales pe mine, ci eu v'am ales pe voi și v'am rânduit să mergeți și roadă să aduceți și roada voastră să rămână”.¹ Prin aceasta Iisus legitimează vocația și misiunea de apostolie a preotului. Certitudinea că te afli chemat și întărit de Iisus în slujba ta, îți dă putere și rezistență în ogorul activității pastorale. Prezența lui Iisus, o simte preotul în rugăciune, în meditație, în lectura Sfintei Scripturi și lângă potirul euharistic.

Preoția ne e dată din cer, iar împlinirea ei se face pe pământ.

„Deaceea slujba preoțească reclamă toată agerimea minții și toată căldura inimii noastre. Ea ne reclamă pe fiecare în întregime, cu tot ce e mai bun în ființa noastră. Tu preot al lui Hristos nu dai dela tine nimic, dai numai ceea ce ai primit”.²

Preotul, e împăciuitoar între turmă și Păstorul cel Bun; el vorbește în numele lui Iisus și cheamă pe toți la „cina Domnului”.

Preotul „predică o doctrină care nu aparține lumii, el mijlocește oamenilor împărțirea unei grații care vine din cer, el dirijează privirile și speranțele lumii spre cer”.³

În vederea acestei misiuni „Preotul este acel om ales de Dumnezeu care îmbrăcat fiind cu putere de sus săvârșește pe pământ misiunea învățătoarească și slujirea preoțească. E o lumină ce se mistue pe sine arzând între cer și pământ”.⁴

Testamentul lăsat preoției de Iisus e acesta: „Cine vă primește pe voi pe mine mă primește și cine mă primește pe mine, primește pe cel ce m'a trimis pe mine;”⁵ „Cine ascultă de voi, de mine ascultă și cine vă nesocotește pe voi, pe mine mă nesocotește;”⁶ Și iată eu cu voi sunt până la sfârșitul veacurilor”.⁷

Preotul lângă popor.

În viața neamului nostru, ierarhii și preoții au fost crainicii și mandatarii cerului și exponenții autentici ai poporului. Ei au fost păstori și conducători spirituali ai neamului. „Un popor e ceea ce sunt preoții lui. Preoții reprezintă, cea mai înaltă realizare a spiritualității unui popor! Întărirea și purificarea altarelor formează prima condiție de reformă serioasă în educația unui stat. Preoții credinței noastre, dela vlădică până la ultimul preot de țară, trebuie ridicați la nivelul celor dintâi educatori ai poporului, prin sfințenia și exemplul vieții lor, așa cum au fost dealtfel întotdeauna în trecut”.⁸

Preotul poporului nostru, a imprimat stilul vieții creștine și a afirmat trăirea majoră a existenței naționale. Prin modestia și sinceritatea sa, preotul satului românesc, a contribuit la starea de echilibru sufletească și la consolidarea solidarității și armoniei sociale. Preotul „prin frăția credinței”,

1. Ioan XV, 16.

2. Mitropolit Nicolae Bălan, Mântuiește Doamne poporul Tău, p. 131—132 Sibiu, 1945.

3. Pr. P. Vintilescu, Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor, p. 52-53.

4. Pr. N. Belea, op. cit. p. 31.

5. Matei X, 40.

6. Luca X, 14.

7. Matei XXVIII, 20.

8. Prof. Dr. H. Roventța, Religia ca factor educativ în Stat, p. 29 Buc. 1944.

a luptat și pentru „frăția națională“, propovăduind neîncetat omenia, iubirea, dreptatea și solidaritatea între păstoriții săi. Legea românească a găsit stegari neînfricați în rândul preoției.

Preotul leagă pe om de glie, iar privirile și nădejdiile i le îndreaptă spre cer și veșnicie; prin iubirea de om, de neam și umanitate. Amvonul preotului este pentru iubire și dreptate, pentru lumină și armonie, pentru progres și libertate; iar nu pentru ură și violență.

Preotul, conducător spiritual al satului, veghează la tradițiile și datinile străbune și indică sensul vieții terestre, spre cucerirea transcendenței.

Poporul nostru de plugari și păstori e pătruns de duhul creștin; iar prezența preoției e hotărâtoare de-a-lungul întregii istorii bimilenare.

„Mitropolii, Episcopii, Egumenii și adeseori smeriții Călugări, ori umilii preoți de mir au dat poporului, ei singuri aproape, toată învățătura, au înzestrat neamul cu o limbă literară, cu o literatură sfântă, cu o artă în legătură cu gustul și nevoile lui, au sprijinit Statul fără să se lase a fi înghițiți de dânsul, au călăuzit neamul pe drumurile pământului, fără a-și desface ochii dela cer și au ridicat mai sus de toate ramurile gospodăriei românești, dând istoriei noastre caligrafi, sculptori în lemn, argintari, oameni de Stat, ostași, mucenici și sfinți“,¹ zice N. Iorga.

Concepția de viață a poporului nostru e cea creștină și fără ea nu se poate descifra trecutul și nici intui perspectiva viitorului. Această concepție de viață, nu poate fi concepută fără preoție. Preotul e numit de popor „părinte“, iar cuvântul „părinte“ implică blândețe, bunătate, dragoste, grijă și alipire de popor. Preotul e părintele sprijinitor, învățătorul în cele bune, muștrătorul cu blândețe în cele rele, apărătorul fiilor sufletești, al turmei celei cuvântătoare.²

Mai mult poporul îi sărută dreapta din respect și evlavie. Il cheamă la toate evenimentele familiei și îi cere binecuvântarea la toate treburile sale. Preotul a trăit în toată vremea lângă popor. El e păstorul jertfelnic, care veghează la evoluția vieții sociale și conducătorul iscusit ce încadrează poporul în ritmul progresului și a luminii. În acțiunea de luminare a poporului, cât și în lupta pentru propășirea economică și culturală a satului, rolul preotului și aportul său e considerabil.

Viața preotului e împletită cu a poporului. Muncește cu palmele și asudă la sapă și secerat. Suportă arșița soarelui din luna lui Cuptor, pe lanul pârghit de rod. A stropit cu lacrimi și sânge în vremuri de restriște ogorul și glia străbună. Preotul a luptat și muncește pentru instaurarea valorilor spirituale, căci prin ele se va pregăti climatul prielnic armoniei și echității sociale.

Pentru renașterea vieții naționale și sociale, preoția cheamă la pocăință și convertire supletească. Întâi refacerea omului și a conștiinței sale și apoi regenerarea condițiilor materiale și tehnice.

Preotul predicând din Evanghelie și ținând crucea'n mână reprezintă jertfa creatoare și suferința ispășitoare. El e omul dedicat idealului și împlinirii lui. Pentru aceasta e om în care duhul cărnii și a lumii e biruit

1. Cit. la Dr. Ec. I. C. Beldie, Pagini răzlețe, pag. 30.

2. I. Agârbiceanu, Preotul și familia preotească, p. 25 Sibiu, 1942.

și înlocuit prin omul nou și complet renăscut. Prin aceasta preotul e un vizionar și un teofor. E un Augustin sau un Pavel, convertit pe calea Damascului. Prin aceasta, preotul e mereu în slujba celor mulți și oropsiți, e în rândul celor biciuiți de mizerie și suferință. E mereu al celor desmoșteniți de soartă și încercați de viață. E al întregului popor, căci în sufletul său toți sunt prezenți. Deaceia „Noi, — preoții — suntem ridicați din popor. Pentru poporul nostru trăim și pentru el muncim, înprospătându-ne mereu forțele din izvorul neistovit al bogăției sufletului lui.”¹

Icoana preotului conducător de suflete e redată admirabil de poetul Lamartine: E un om în fiecare, sat care e al tuturor, care e chemat ca martor, ca sfătuitor și ca suflet sfințit în cele mai solemne acte ale vieții omenesti. Un om fără de care nici nu ne naștem, nici nu murim; care te primește dela sânul mamei și nu te părăsește decât la groapă; care binecuvintează sau sfințește leagănul, patul conjugal, năsălia morții și cosciugul; un om pe care copilașii se obișnuiesc să-l iubească și să se teamă filiește de el; un om pe care necunoscuții îl numesc părinte; un om înaintea căruia creștinii își aduc mărturisirile lor cele mai grele, lacrimile cele mai secrete; un om care prin postul lui e mângăietorul tuturor durerilor omenesti, care vede bătând la ușa sa și pe sărac și pe bogat; cel bogat ca să-și lase tănuita sa milostenie, cel sărac ca să primească fără să se rușineze; un om care nefiind de nici un rang social, ține, deopotrivă de toate clasele, de clasele nevoiașе prin viața lui săracă ori prin umilința nașterii, de clasele înalte prin educația și știința lui; un om însăfășit care știe toate, care are dreptul să spună tot și al cărui cuvânt cade de sus asupra minții și inimii omului prin autoritatea dumnezeieștii lui misiuni. Acest om e preotul:“

În centrul tuturor reformelor sociale, stă Iisus și Evanghelia Sa; iar entuziasmul preotului e focul ce aprinde pornirile idealiste, purificând de zgura păcatului conștiința omenirii. Preotul strigă tuturor: Pocăiți-vă și convertiți-vă. Așa peste ruinele morale ale lumii occidentale se va ridica cetatea păcii și a înfrățirii. Un student indian vizitând Europa a exclamat: „Noi n'avem ce lua dela voi, popoare din Apus. De unul singur avem nevoie pentru ridicare forțelor constructive ale Indiei, de Iisus al vostru“. Poporul nostru nu poate trăi fără Iisus și slujitorii lui-preoții.

Preotul în luptă pentru popor.

Deaceia preotul a vegheat la destinul neamului și a plâns cu poporul în suferință, răbdând mizeria și lipsa, dar nedisperând niciodată. A picurat în inima poporului roua nădejdi și platoșa optimismului la vreme de cumpănă și aspră încercare

A aprins jarul pornirilor idealiste și a dinamizat cu energie și dăruzenie revendicările drepte ale poporului. A rezistat vifornițiilor și asupririlor, a suferit prigoana și temnița, pentru dreptatea și progresul patriei. Prin tenacitatea etică și intransigența națională, preoțimea a contribuit la promovarea libertății și dreptății sociale. N'a trădat poporul și nu a traficât credința și idealul. A pățimit pentru credință și s'a dăruit pentru ideal. N'a recurs la compromis și tranzacții cu dușmanii poporului, ci i-a demască și a fost lângă lupta poporului, stând senin în fața istoriei și a marilor răspunderi.

1, Dr. N. Bălan, *Evanghelia și Democrația* p. 8 Sibiu, 1923.

Preotul a orientat poporul spre zările de foc ale spiritualității, după ce mai întâi l-a legat de glia și tradiția străbună. A fost apostol și profet al vrierilor naționale și apologet neînfricat al drepturilor istorice. A strigat contra asupritorilor și a protestat cu vehemență contra tuturor împilărilor. A chemat poporul la luptă și i-a binecuvântat eforturile generoase și sacrificiile totale. A cerut pentru popor respectarea dreptului la viață și libertate și nu s'a sfiit să meargă în frunte când timpul o cerea.

Pentru aceasta preoțimea a cunoscut colțul hidos al foamei și a simțit până în măduva oaselor răceala și umezeala temniței. În special preotul ardelean, a fost umilit și scuipat, a fost bătut și torturat, a fost aruncat în temniță și exilat; pentru dârzenia cu care a slujit poporul și intransigența cu care i-a apărat *libertățile și drepturile lui*.

„Viața preotului român din Transilvania din adâncul vremurilor celor mai depărtate până astăzi a fost o viață plină de suferință. Istoria Ardealului a fost o simplă viață de „sate și preoți“, smerită și dureroasă. După cum viața poporului român s'a scurs pururea în alvia suspinelor, așa și viața preotului român, *care era parafulgerul*, în care loveau toate fără-delegile, a fost un traiu umilit și amărit.”¹

Preoțimea n'a apărat privilegiile personale și n'a slujit intereselor străine poporului. Ea a îndurat lipsurile și asupririle în rând cu credincioșii lor. „Adeseori poruncile mai înalte îi alungau din sate și îi despoiau de avutul lor. Din partea dirigătorilor întâmpinau cuvinte de batjocură și ocară. Astfel au rămas avizați numai la darul de bună voe al credincioșilor împărțind cu ei frățește zilele cele multe de durere și puținele clipe de bucurie.”²

Aceasta este viața tristă și agitată a preotului care ară, grapă, seamănă, făcea căraușia domnului pe pământ, plătea dijmă și nu odată a gustat din pleasna bicelor argaților nemeșești. „Și pentru popor a dat tot și bunuri lumești, muncă și robotă, lacrimi și suspine, foame și lipsuri și nopți fără odihnă; ba și jertfă de sânge, temniță și spânzurătoare, și și-a dat tot sufletul său în nădejdea învierii neamului românesc.”³

Preoțimea săracă și umilită n'a disperat; ci s'a alipit de altar și popor, a suferit în tăcere toate Golgotele neamului, cu deplină nădejde în *biruința dreptății și a adevărului*. Iată de ce preoțimea rămâne în istorie ca factorul militant al idealului național și social; iar apostolatul acestei năzuințe plene a fost aspru și greu în decursul istoriei românești.

În lupta națională preoțimea are o contribuție considerabilă. A intrat în legendă și basm figura proeminentă a preotului *Stolca din Fărcaș*, ce e cântat de poetul poporului așa:

„Cântă ciocârliă'n vie
Eu credeam că-mi cântă mie.
Cântă lui popa Fărcaș
Care sare șapte pași
Ce iese din Liturghie
Și taie la Turci câte-o mie!”

1. Dr. S. Stanca, Contribuția preoției române din Ardeal la războiul pentru întregirea neamului p. 176.

2. Dr. I. Lupaș, Istoria bisericească, pag. 52.

3. Dr. S. Stanca, op. cit. pag. 176.

Biruințele lui Mihai Viteazul aduc în mintea cetitorului figura preotului oltean Fărcaș, despre care Dionisie Fotino spune că: „Acesta fusese preot mirean și se numea Stoica din satul Fărcaș, județul Romanați, dar luând parte în războaie de bună voe și arătând talente ostășești Mihai Vodă l-a tuns, l-a numit *agă* și l-a făcut *căpitan peste pedestrime*.”

În revoluția lui Horia, Cloșca și Crișan, preoțimea a fost prezentă și a participat cu tot entuziasmul la lupta poporului pentru dreptate și libertate. În această răscoală mulți preoți au fost bătuți și întemnițați! Preotul Ion Crișnăuț din Abrud a fost tras în țeapă pentru că a exclamat: „Acum îl au Ungurii în mânele lor pe bietul Horia și pot să-l mănânce de viu. Aveți grijă Ungurilor că în curând veți vedea ce veți păți pentru asta! Deasemenea tribunul Avram Iancu în acțiunea și lupta sa a avut preoțimea lângă el și pe unii i-a făcut tribuni, iar pe alții căpitani. Despre acești preoți N. Bălcescu spune: „generalii acestei oști țărănești erau niște preoți și niște tineri abia ieșiți din școalele de teologie, filosofie și jurisprudență; ei puseră mâna pe armă când nevoia îi sili a se face generali și a câștiga bătălii.”¹

Pe acești preoți și rolul lor în lupta poporului pentru istorie și libertate, i-a imortalizat poetul în versul „preoți cu crucea'n frunte”. (A. Mureșanu).

Vijelioasa resurrecție națională din Muntenia în 1848 trece în istorie un alt nume de preot *Popa Șapcă* din Celei-Romanați. El reprezintă pe preotul dinamic și luptător, pus în serviciul poporului. Prezent la Izlaz a rostit o rugăciune făcută de el: „Izbăvește Doamne și mântuie pe tot omul care suferă; ridică și însufleștește pe acest popor care moare, ca să facă să trăiască și asupritorii lui. Scapă-l de *abuzul clăcei*, de *ticăloasa iobagie*, de *povoara drumurilor* și a *șoselelor*, de acele munci ale Faraonilor”.²

Pentru îndrăzneala și iubirea jertfelnică pentru poporul asuprit și lipsit, a avut de suferit lanțurile, închisoarea, bătaia și exilul; dar poporul l-a făcut nemuritor prin versul poetului anonim:

„Să trăiască Popa Șapcă
C'a scăpat țara de clacă!”

Apoi șirul preoților luptători pentru libertate și drepturile poporului continuă în epoca unirii din 1859, cât și în cea din 1918.

Preotul a fost și este al tuturor claselor sociale și rămâne sufletul ce animează și îndrumază; ce organizează și coordonează activitatea socială, economică, culturală, caritativă și spirituală a satului și prin sat deci și a statului.

Preotul pe frontul sângelui.

Preotul e prezent în apărarea credinței, în lupta neamului, în dreptatea poporului, în progresul patriei și în munca pentru pacea lumii și înfrățirea popoarelor.

Nu numai pe frontul muncii și al creației; dar și pe frontul luptei și al sângelui, preoțimea și-a spus cuvântul răspicat. În *toiul luptei* și în

1. Citat la Bobulescu, Fețe bisericești în războaie, răsvrătiri și revoluții, pag. 104.

2. D. Xenopol, Istoria Românilor din Dacia Traiană vol. VII pag. 69.

focul frontului, prezența preotului dinamizează și mărește capacitatea eroică și elanul luptătorului. În greutatea luptei preotul îndeamnă și determină pe soldat la rezistență, spunându-i: *putem rezista, trebuie să rezistăm și vom rezista până la urmă*. Această forță morală e determinată în luptă și victorie, în moarte și biruință. Comandanților preotul le strigă: *trebuie să învingem și vom birui până la urmă*.

Acest optimism și rezistență etică, trezit de preotul „cu crucea'n frunte”, a făcut pe un Colonel să mărturisească: „Când se vor scrie — la sfârșitul conflagrației — toate faptele preoților pe front, se va înțelege contribuția neprețuită a părinților spirituali ai neamului la războiul de apărare a ființei noastre naționale”.

Atât în primul războiu mondial, cât și în cel ce acum s'a terminat, preoțimea a fost la datorie și s'a jertfit pentru apărarea patriei și pentru progresul poporului. În acest sens sunt pline de semnificație mărturisirile marilor comandanți despre activitatea preoților pe frontul sângelui!

„În învălmășagul luptelor, în tipătul răniților, în vaetul bolnavilor, în suspinul muribunzilor, în depresiunea aproape generală, preoții au făcut lucruri minunate. Preoții de armată și-au făcut mai mult decât datoria. Este o cinste pentru cler că alături de ostași au făcut mai mult decât li s'a cerut pentru țară și neam.” Generalul Răscanu spune: „Preoții au dat pildă de curaj trupei și ofițerilor în situațiile cele mai periculoase. Au fost preoți de elită dotați cu toate calitățile necesare”. Iar generalul Panaitescu zice: „Preoții au fost adevărate izvoare de hrană sufletească”.

Sau sincera confesiune a generalului Vlădescu, care în fața trupei, după slujba parastasului pentru cei căzuți în luptă, se apleacă în fața preotului și sărutându-i dreapta îi zice: „Ești părinte, o podoabă a Bisericii și a Neamului”. Preotul s'a înfrățit cu poporul și în baia sângelui și a morții. În războiul reîntregirii Arhim. Justin Șerbănescu a fost distins cu decorația „Mihai Viteazul”. Iată deci pe pieptul unui preot atârând crucea albastră! În acest sens iată ce spune generalul Prezan despre ținuta și abnegația preoților pe câmpul de luptă: „Preoții și-au făcut mai mult decât datoria și și este o cinste pentru cler, care alături de ostași, a dat mai mult decât i-am cerut noi pentru țară și neam”.

Preotul, ca părinte și duhovnic, a îngrijit de răniți în ambulanțe și spitale de campanie, a mângâiat dureri și a alinat doruri neimplinite. A pansat pe cei sfârtecați de gloanțe și schije și a prohodit pe cei secerați de moarte.

Acum, când așteptăm zorii păcii, preotul e părintele orfanilor și al săracilor, al văduvelor și al înfometaiilor.

Preotul și refacerea patriei.

Predica preotului e chemare, la *muncă și unire*; e îndemn la frăție și armonie; e poruncă la iertare și bunătate; e strigăt la ordine și disciplină. Acesta e preotul poporului la altar și la amvon!

Poporul are încredere în preotul său și ascultă glasul lui, căci știe din istoria pătimirii naționale că preotul e *părinte al poporului și profet al*

lui Dumnezeu. Preotul e făclierul idealului moral și *crainicul iubirii de aproapele*. Viața preotului e o jertfă pentru cruce și o datorie pentru binele poporului.

Prezența preoției în temnițele dela Vaș, Șapron, Cluj și Seghedin, e proba luptei pentru dreptatea celor mulți. Preoții au stat lângă popor în toată vremea! Preotul *Ioon Opriș* a fost împușcat după ce a oficiat Sf. Liturghie în ajunul impunătoarei Adunări dela Alba Iulia din 1918.

După odiosul dictat dela Viena din 1940, preoția nu și-a părăsit turma. A stat în mijlocul ei, spre a o îmbărbăta! Numele Protopopului Aurel Munteanu dela Huedin, a lui Grigore Danci din Lona și a lui Traian Costea din Tresnea sunt și rămân în istorie nume de preoți martiri pentru dreptatea și libertatea poporului. Așa preoția a intrat în istorie ca Îngerul păzitor al neamului românesc.

Dacă biserica a fost „mama neamului nostru” (M. Eminescu); apoi preotul a fost părintele întregului popor.

Acum, când se conturează o nouă ordine socială, preotul vine cu sufletul său generos și entuziast spre a servi poporul și a aplana conflictele sociale și a înlocui lupta de clasă, *prin iubirea de clasă*.

Preotul va „opune dinamicii factorilor economici, dinamica forțelor spirituale, deci dinamica factorului etic creștin.” Va căuta să prefacă sufletele și să înoiască conștiințele spre a contribui la reconstrucția și refacerea țării. Căci „după constituția lăuntrică a omului se schimbă și lumea și natura lucrurilor din lume. Lumea e bună sau rea după cum sufletul omului e bun sau rău.” (Nichita Stetatos).

Prin aceasta preotul devine misionarul idealului democratic și apologetul libertăților cetățenești. Autoritatea preotului în viața satului e nimbă de competență și prestigiu, căci el slujește cu devotament poporul și mântuirea sufletului.

Preotul „știe că Evanghelia fiind epopeea jertfei, apostolatul său, nu-și poate legitima caracterul divin decât prin jertfa totală, entuziastă și iluminată”. În plus, el mai știe că răsplata jertfei sale e cununa de spini, iar misiunea sa în lume e de a cuceri conștiințe și a dobândi suflete. Salvarea sufletelor și unirea tuturor sub umbra crucii lui Iisus, iată problema centrală a pastorației actuale. „Sinteza problemelor pastorale ale ceasului de față e restabilirea echilibrului în sufletul uman cu ajutorul principiului unificator care este Dumnezeu. Întâlnirea și unirea tuturor oamenilor într-un *principiu unic*, care transcende și comandă viața, este singurul leac împotriva dezordinii și calamităților existentei contemporane. Chemarea și readucerea oamenilor la credință, la comandamentele și practicile religioase, iată problema actuală a Pastorației creștine.”¹

Prin aceasta preotul, contribuie la înfăptuirea reformelor sociale și la instaurarea principiilor democratice. Preotul trăind lângă popor și muncind cu poporul, îi cunoaște durerile și tragediile și are calitatea și dreptul de a fi părinte al poporului și a osteni pentru binele și prosperitatea materială și culturală. Deaceia, preotul e sfătuitor, e îndrumător, e misionar și mentor spiritual în viața poporului nostru, în aceste vremuri de răscruce istorică.

1. Prof. univ. P. Vintilescu în Revista Păstorul Ortodox Anul XXVI Nr. 1—3 Ian.-Martie 1946, pag. 4.

Biserica ortodoxă e a poporului, iar preotul e părintele întregului popor dintr'un sat.

El aparține tuturor claselor sociale și e prezent în toate acțiunile culturale și sociale și stă în fruntea tuturor *inițiativelor idealiste*.

Evident „este o admirabilă calitate a organizației Bisericii creștine că slujitorii ei sunt răspândiți și prezenți în societatea întreagă trăind lângă colibe, ca și în preajma palatelor, în contact obicinuit și intim cu condițiile cele mai umile și cele mai înalte. Ei sunt sfătuitoari și mângăetori ai tuturor mizeriilor și măririlor. Religia creștină e o putere tutelară, care a vegheat de secole și lucrează mai mult ca oricare alta pentru demnitatea morală și pentru cele mai de preț interese ale omenirii”. (*Guizot*).

Preotul e omul credinței, al iubirii și al muncii, al ordinii și al progresului.

El cheamă pe toți la Cina euharistică și cuminecă din același potir pe toți; după ce, sub epitrahil, credinciosul s'a mărturisit și a pus început convertirii sale.

Acum când se pune problema desființării de privilegii și echitatea socială în repartitia bunurilor materiale; cât și problema democrației și a libertăților constituționale, Biserica prin preoții săi trebuie să fie misionara principiilor morale și religioase în pacificarea lumii și în înfrățirea popoarelor.

Preotul e simbolul unității și solidarității spirituale. El nu se poate împărți și nici nu-și poate împărți poporul. El fiind al tuturor și toți fiind ai săi el susține entuziasmul jertfelnic al operilor sociale și desființează prin iubirea creștină toate asperitățile și inegalitățile soliale.

„Preoți sunt propoveduitorii paternității lui Dumnezeu și ai fraternității umane și starea lor este punctul central de unire, prin credința în Dumnezeu, între condițiile naturale ale omenirii și starea ei de binecuvântare”. (*I. H. Pestalozzi*).

Prin aceasta preotul e salahorul armonie sociale și propagator al dreptății sociale.

El se frământă ca „mișcarea muncitorească să devină din ce în ce mai mult o mișcare morală și religioasă”. (*Foerster*)

Preotul are misiunea de aduce pe Iisus în lume și a înfia pe omul lutului cu cerul. Adică să socializeze creștinismul și să creștineze *socialismul*. Să dea semnalul luptei contra egocentrismului, mamonismul, luciferismului și speculării omului de către om și a popoarelor mici de către cele mari.

Preotul să aducă pe Iisus în sufletul muncitorilor și în conștiința patronilor; iar Evanghelia să fie vestită în fabrici și ateliere, în uzine și laboratoare; căci lumea cea nouă a dreptății și a libertății nu poate trăi fără ideal și credință.

„Adevărați oameni ai poporului sunt acela cari gândesc ca dânsul, vorbesc puțin, lucrează cât pot și plâng când alții tot grăesc. Poporul suferă și geme; poporul lucrează, poporul nu grăește decât prin tăcerea lui.

Adevărații patrioți sunt senini, căci adevărul este senin ca cerul zilelor frumoase; sunt îndurători, căci libertatea este mizericordioasă; sunt dreți, pentru că libertatea este însăși dreptatea".¹

Preotul crede în dreptatea poporului și deaceia muncește pentru progresul și fericirea lui. Fiind lângă popor, suferă când el plânge și se bucură când el se află în progres.

Preotul va spune mereu lumii „*căutați mai întâi Impărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui*” și că „numai atunci omenirea va hălădui în bine și în pace, când caritatea evanghelică își va relua locul ce i se cuvine în organizarea societăților”.²

Prof. I. Bulea

1. A. Russo, Opere complete ed. îngrijită de L. Predescu, pag. 97—98 București, 1942.

1. A. Russo, op. cit. pag. 101.

Reforma dogmaticii creștine

Introducere

Marile priviri de ansamblu asupra întregului material dogmatic se opresc totdeauna înaintea unor obstacole ce se ridică amenințătoare în calea sistematizărilor științifice, încercând a șubrezi și a compromite știința Teologiei dogmatice.

Intenția este străvezie: compromiterea disciplinei științifice, care expune doctrina religiei creștine, ar atrage după sine însăși compromiterea creștinismului.

Aceste probleme existențiale ale Teologiei dogmatice creștine au fost ridicate, la vremea sa, de către protestantism, au fost înmulțite de raționalism și materialism, pentru ca astăzi modernismul religios să le avanseze până pe treptele cele mai înalte ale necredinței și ateismului total.

Cine a perindat, astfel, întreg materialul dogmatic, cine a alcătuit un curs academic, sau predă această disciplină, fiind oarecumva un specialist în materie, sau un profesionist, care trăiește de pe urma ei, este imposibil să nu se fi lovit de marile probleme ce amenință însăși existența Teologiei dogmatice, vizându-i structura sa intimă, ființa sau ontologia ei.

Problemele acestea existențiale dogmatice sunt strict raționale. Ele se nasc și se dezvoltă în inima celui mai fertil teren creștin, terenul doctrinal, care însă este un domeniu exclusiv autoritar, aparținând credinței și doctrinei revelate, ireformabile.

De aici ar urma că toate aceste încercări raționale, rezumate de noi sub titlul generic din fruntea acestui studiu, n'ar avea nicio valoare științifică, întrucât ele nu pot atinge prin nimic fondul dogmatic imuabil.

Concluzia aceasta, atât de dragă unor teologi ortodocși dogmatisti, mari adepți ai pasivității cu orice preț, nu rezolvă chestiunea, ci doar o complică cu noi atacuri.

Căci, dacă doctrina revelată, codificată în dogme ireformabile de către sf. sinoade ecumenice, nu poate fi atinsă cu rațiunea, sistematizarea științifică a acestei doctrine, în cadrele unei discipline individualizate, este o operațiune exclusiv rațională, iar atacurile, în majoritatea lor, vizează însăși știința Teologiei dogmatice, cercetându-i osatura sa rațională.

De aici, astfel, ar rezulta imperioasa noastră ocupare cu încercările și chiar proiectele de reformă rațională a Teologiei dogmatice creștine, precum și cu categorica lor punere la punct.

Socotim că a le lăsa în circulație este egal cu a lăsa ca disoluția să-și meargă drumul său înainte, amenințând cu compromiterea științifică a întregii doctrine creștine.

Diferitele încercări de reformă a Teologiei dogmatice creștine, precum și proiectele preconizate, împreună cu atacurile dirijate sau de formă, pot fi sintetizate în trei categorii:

a) Secularizarea ei totală de orice sâmbure autoritar.

Este metoda protestantă radicală, care izgonește orice urmă de supranatural din Sfânta Scriptură, respinge dogmele și transformă creștinismul într'un conglomerat natural, obținut pe cale evoluționistă-raționalistă.

Domnul nostru Iisus Hristos este umanizat, religia creștină își pierde figura sa centrală, dogmatica este sguduită până în temelii, nimic nu rămâne neatins, necontestat, nedăruit.

O paragină imensă este minunata disciplină științifică, Teologia dogmatică, atât de armonios sistematizată în cele două milenii de viață creștină, în cât este considerată ca adevărata coroană a studiilor teologice. Acum apar cele mai năstrușnice teorii, care-l socot pe Domnul nostru Iisus Hristos ca o simplă invenție a Apostolilor, ca un simplu om îndumnezeit de aceiași Apostoli, lângă care a colaborat și înșelăciunea plină de grandomanie a celui ce s'a socotit Fiul lui Dumnezeu.

Numărul acestor detractori este mare, iar ideile lor, care mai circulă, cu o deosebită intensitate și astăzi, sunt inepuizabile în aspecte raționale.

Amintim, astfel, pe câțiva dintre adepții concepției mitice, ca Reimarus, A. Drews, S. Semler, O. Pfleiderer, P. L. Couchoud, pe câțiva adepți ai școlii din Tübingen, ca: Ferd. Christian Baur, Bruno Baur, Ch. Guignebert, H. Keim, A. Loisy, E. Renan, E. Overbeck și pe câțiva adepți ai mistificării și ai naturalizării Domnului nostru Iisus Hristos, ca: Notowicz, Jacottot, N. Söderblom, E. Seeberg, K. Heim, M. Dibelius, P. Althaus și alții. Din teoriile lor vom spicui și cele mai multe dintre atacurile raționale împotriva Dogmaticii creștine, cele mai multe întemelte pe celebra scriere a lui I. Kant „*Religion innerhalb der Grenzen der blossen Vernunft*“, ori pe dialectica din „*Fenomenologia spiritului*“ lui Hegel.

b) Compromiterea ei, prin concesiuni făcute umanului și retușării făcute divinului.

Rezultatul: un amalgam agnostic, immanentist și evoluționist, care a făcut epocă în romano-catolicism, prin celebrul modernism rom-catolic, reprezentat prin A. Loisy, G. Tyrell, H. Schell, etc.

S'a încercat a se renunța la rigorile ultra dogmatice ale supranaturalului revelat și atenuarea lui prin datele subiectivismului modern [Rivière], dar rezultatul a fost compromiterea creștinismului.

c) Menținerea ei integrală, fără nicio știrbire a supranaturalului.

Este atitudinea intransigentă a ortodoxiei, care nu admite reforma niciunei iote, sau cirte, din fondul revelat al creștinismului, bazând întreaga Dogmatică creștină pe autoritate, iar mântuirea pe credință.

În cele ce vor urma vom expune marile focare de atac rațional, consecințele, precum și îndreptățirea atitudinii ortodoxe.

Concluziile noastre vor apărea numai atunci în adevărata lor lumină, când vom observa că atacurile raționale bat la temelia nu numai a dogmaticii, dar a însăși creștinismului, având o intensitate extraordinară și o virulență mortală.

Chiar protestantismul modern a sesizat imensitatea pericolului și încearcă a reveni la pozițiile unui ortodoxism intransigent, printr'o dialectică solafideistă autoritară de ultimă oră, ceea ce însă nu este de natură a salva întregul, de mult compromis în protestantism de părți, de secte, de subiectiv și liberal [*K. Barth, K. Helm, A. Harnack, F. Loofs, etc.*].

1. Contestarea decretelor eterne ale Divinității

În Dogmatica creștină sunt o sumă de decrete-hotărâri din etern ale Divinității, pe care se clădește întreaga osatură doctrinală.

Aceste decrete eterne sunt un fel de adevăruri limită, care opresc rațiunea noastră dela un regres sau un progres la infinit.

Așa a hotărât Dumnezeu din etern sau pentru eternitate și faptul nu mai este discutat. Dacă prin absurd el n'ar fi așa, sau ar putea fi discutat de către om, cu deplină putere de negare sau afirmare, ar atrage după sine reforma întregii dogmatici creștine.

Acest lucru l-au făcut, cu o deosebită predilecție, acești detractori raționali, cercetând decretetele eterne din întreaga dogmatică, contestându-le și clădind alte deducții raționale, care au transformat într'o doctrină necunoscută creștinismul.

1. Decretul din etern de mântuire a creaturii.

Dumnezeu a preștiut căderea, deci a rânduit și mântuirea din eternitate.

Această învățătură este de acord cu înțelepciunea absolută a lui Dumnezeu.

Adversarii însă obiectează, că Dumnezeu preștiind căderea și mântuirea, tot procesul posterior al întrupării, al sacrificiului de pe cruce, este zadarnic, necesar, deci nemeritoriu.

Omul a trebuit să cadă, Hristos a trebuit să moară, totul este angrenat predestinaționist.

Sau nu există niciun decret etern de cădere și de mântuire și atunci totul ce se întâmplă, subit veac și în istorie, este pur natural, pur uman.

Combatere: Preștiința nu desridică libertatea voii omului, nici nu anihilează păcatul strămoșesc. Domnul Iisus Hristos nu se întrupează zadarnic, nici nu moare fără niciun sens, deoarece starea de păcătoșenie a omenirii impunea categoriile de satisfacțiune divine.

2. Decretul din etern de permanentizare a răului.

Dumnezeu, după căderea îngerilor, a ferit pentru viitor orice surpriză de acest fel, decretând pentru eternitate permanentizarea îngerilor răi în starea lor rea, iar a îngerilor buni în starea lor bună.

Adversarii trag de aici concluzia că Dumnezeu este principiul răului în creație, menținând îngerii răi, deci dela ei vine ispita, care în ultimă analiză poate fi atribuită lui Dumnezeu.

O răsturnare de valori destul de evidentă, căci ce-ar fi urmat, dacă îngerii răi n'ar fi fost permanentizați în starea lor rea?

Omul paradisiac n'ar fi fost ispitit, ocaziunile la păcat n'ar fi existat, omul n'ar fi căzut, iar de aici o cu totul altă configurație a lumii...

Combatere: Dumnezeu n'a permanentizat numai starea îngerilor răi, ci și a celor buni. Acțiunea lor se anihilează reciproc, apoi îngerii nu sunt principii absolute, ci creaturi.

Răul pricinuit de către îngerii răi este, astfel, mărginit, căci și „îngerii cred și se cutremură”. Permanentizarea lor rea în creație nu este identică cu transformarea lor în principii eterne, ei tot mărginiți rămân, fiind relativ necesari în planurile economice ale Divinității.

3. *Decretul etern de permanentizare a muncilor idealului.*

Iadul interesează mai mult prin partea sa negativă, de aceea a provocat și nemulțumirea rațiunii.

După judecata de apoi, unii vor fi condamnați la pedepse eterne, iar alții la recompense eterne; unii vor sta și se vor bucura în rai, alții vor sta și se vor pedepsi în iad, fără puțința schimbării situației lor.

Cum poate omul mărginit însă, să se facă vinovat de pedepse eterne? De ce să fie pedepsit cu categorii eterne pentru fapte făcute sub veac?

Intrebarea a fost ridicată de multă vreme de viața creștină, înregistrându-se la Origine vestita învățătură a „apocatastazei tuturor”, chiar și a îngerilor răi, iar în rom. catolicism *învățătura purgatorului*, care din aceeași inimă îngrijorată izvoarește, dar învățătura ortodoxă nu admite nicio înșelare în această privință: pedepsele sunt eterne!

Combatere: Pedepsele, dacă n'ar avea corectivul etern, ar compromite jertfa de pe cruce. Când un Dumnezeu se naște și moare pe cruce pentru om, acest om totuși păcătuiește, deoarece iadul este vremelnic, iar pedepsele temporale!

Sfințenia și dumnezeirea absolută a mântuirii de pe cruce impun eternitatea pedepselor din iad, spre a nu fi nesocotite de om, obișnuit cu nesocotirea!

Aparent nedrepte, pedepsele eterne lovesc pe toți acei ce nesocotesc jertfa de pe cruce a Domnului nostru Iisus Hristos.

Apocatastaza și purgatoriul sunt adevărate blasfemii adus Domnului nostru Iisus Hristos și coborâri ale valorii universale ale jertfei de pe cruce.

În sfârșit, nimeni n'are ce se supăra, în ordinea de învățătură creștină, de eternitatea damnațiunii, căci dacă Domnul Iisus Hristos n'ar fi venit în lume, omenirea întreagă ar fi fost condamnată pentru eternitate, așa cel puțin sunt condamnați numai cei ce nesocotesc mântuirea obiectivă.

II. *Infirmitatea afirmațiunilor dogmatice creștine autoritare*

Dogmatica creștină, pe baza revelațiunii divine, afirmă unele adevăruri autoritare, deduse din dogmele definitive de către Biserica ecumenică. Aceste afirmații sunt absolut necesare pentru clădirea doctrinei creștine, care fără ele ar fi suspendată în multe din deducțiile sale.

O afirmațiune favorită creștină este:

1. *Dumnezeu a fost lezat.*

De aici, din lezarea Divinității, decurge satisfacțiunea, imposibilă pe căi omenești, posibilă numai printr'un Fiu al lui Dumnezeu-Tatăl.

Adversarii contestă lezarea Divinității. Omul nu putea leza Divinitatea, dacă n'o putea împăca. Toată construcția căderii și a mântuirii este, astfel, în linia aceasta de contestare, gratuită, simplă construcție fără fond.

Dogmatica creștină este integral greșită, are un cuprins fals și inventat. Obiectul ei ar trebui să fie numai ideea divină și condicarea ei. [J. Dillersberger, *Das Wort vom Logos; Der neue Gott*]

De aici pleacă detractorii dogmaticii creștine, mai cu osebire, reformând întreg cuprinsul ei doctrinal, inventând altul, suprapunându-l și difuzându-l.

Dogmele dispar, mântuirea cade, condițiile subiective nu mai sunt necesare, creștinismul pierde nota lui distinctă revelațională, făcând loc unei religii cu circulație universală, comparabilă limbii esperanto, cu elemente de contact cât mai elementare și mai secundare.

Este religia aconfesională, adogmatică, a viitorului, care se va desbăra de deosebi naționale, interconfesionale, etc.

Totul nu mai este decât chestiune de timp și de evoluție!

Combatere: Este suprema treaptă a evoluției.

Dar premisa inițială nu poate ignora vinovăția creaturii, sunt prea evidente consecințele păcatului, spre a le trece cu vederea.

Cine se poate socoti fără păcat? Cine se poate desbăra de păcate?

În starea aceasta de decădere omul a ajuns numai după o greșeală a sa. Natura noastră, capabilă de perfecționare, atestă posibilitatea unei stări paradisiace, din care omul a căzut, ea mai atestă posibilitatea obținerii ei în viața viitoare.

2. Omul e păcătos și vinovat.

Omul a călcat legea divină, de aceea el a căzut sub păcat și urmările lui se văd și astăzi.

Vina o vedem fiecare, în noi, prin înclinarea spre păcat.

Adversarii însă, neagă căderea, protestând împotriva căderii paradisiace, care nu se mai poate verifica pe cale istorică.

Combatere: Construcția naturală a omului vădește slăbiciunea lui și mărginirea sa. Cine se poate socoti perfect? [Th. Haecker, *Schöpfer und Geschöpf*].

3. Creația e mărginită.

Dumnezeu singur e nemărginit, toată creația este mărginită, cu imperfecțiuni metafizice. Dacă n'ar fi cu imperfecțiuni, ea nu s'ar deosebi de Dumnezeu.

Adversarii nu recunosc însă această stare de fapt, afirmând că omul ar fi un rezultat al evoluției.

Combatere: Omul rămâne cauză secundară și ființă mărginită, altcum ar fi imposibilă structura sa actuală, supusă contingențelor de tot felul, bolilor și morții.

III. Subminarea marilor afirmații creștine apriorice

Marile afirmații creștine apriorice sunt: *Existența personală a lui Dumnezeu și nemurirea sufletului*.

Odată ce dogmatica creștină are atâtea imperfecții raționale: Dumnezeu nu există, iar sufletul nu are o continuare, pur spirituală, într-o altă viață.

Totul nu este decât materie! Totul nu este decât evoluție!

De mult revelația supranaturală cade din accepțiunea sa ortodoxă, iar religia este transformată într'un fenomen oarecare...

Un adevărat apus de concepții și afirmații, un Götzendämmerung nitzscheian, după o autentică filosofare cu ciocanul [wie mann mit dem Hammer filosofiert] și o radicală răsturnare de valori universale [eine Umwertung aller Werte].

IV. Veșnicele taine ale dogmaticii și ale mântuirii

Dogmatica ortodoxă cuprinde taine veșnice în sânul său supranatural revelat.

Aceste taine sunt impuse de însuși caracterul economic al mântuirii întregii omeniri.

1. *Nesiguranța lucrului subiectiv.*

Omul este într'o neștiință continuă, cât durează viața sa pe pământ, asupra roadelor lucrării sale soteriologice.

El nu poate ști dacă realitatea empirică corespunde celei transempirice. [Leo v. Rudolff, *Kleine Leirndogmatik*, p. 5].

Toată viața trebuie să lucrăm în vederea mântuirii, numai după moarte, la judecată, vom ști dacă suntem candidați la corturile dreptilor, sau la focul iadului.

Biserica primară se ruga până și pentru sfinți, neștiind în ce situație se află.

2. *Diversitatea mântuirilor subiective.*

Nesiguranța și neștiința sunt hotărâtoare în diversificarea mântuirilor subiective.

Dacă nu ști cu siguranță ce ne așteaptă ne-am mântui cu toții.

3. *Menținerea supranaturalului.*

Supranaturalul menține necesitatea lucrului subiectiv.

Dacă am fi secularizat, mântuirea n'ar avea rost. Ar trebui o codificare nouă de reguli și norme autoritare, prin care s'ar impune ideea divină, ori s'ar renunța la ea.

Menținerea supranaturalului este, astfel, în ultimă instanță, egală cu menținerea creștinismului.

4. *Menținerea misterului dogmatic*

Misterul dogmatic ferește mântuirea de-o raționalizare totală și de-o compromitere a ei. Procedul eretic este bine cunoscut, reeditat de protestantism, care a dus la indiferența totală de astăzi.

Misterul dogmatic este încă stăpân în dogmatica ortodoxă și planează asupra întregii doctrine creștine.

Dogmatica ortodoxă este o dogmatică de misterii prin excelență: misterul treimic, misterul incarnației, misterul euharistic, misterul haric, etc. etc.

5. *Misterul soteriologic.*

Misterul soteriologic va persista atâta vreme, cât va fi om cuvântător subț soare.

Cine lucră și crede se va mântui, cine nu se va osândi.

Verificarea mântuirii și osândei se va face „de visu” în altă viață. Pentru însușirea mântuirii subiective este necesar întreg tezaurul doctrinal creștin [M. Schmaus, *Dogmatische Schulung des Volkes*, p. 137].

Concluzie

Concepția de viață și de mântuire creștină trebuie menținută cu orice preț. Ea salvează creatura de moartea definitivă și dispariția totală și tot numai ea valorifică omul și-l individualizează în cortul dreptilor. [K. Jaspers, *Vernunft u. Existenz*, p. 105 sq.].

Cadrede, metodele, normele autoritare creștine ale Dogmaticii, considerată ca știință, sau ca sistem de viață și mântuire, asigură un sens de existență pentru omenire, înlăturarea lor aruncă omenirea în haos.

Mântuirea creștină a fost, deci, și rămâne, din punct de vedere obiectiv, împotriva tuturor detractorilor raționaliști, *o chestiune de autoritate*.

Așa și nu altfel!

Prot. Dr. Petru Rezuș

Profesor la Academia teologică din Caransebeș

In opera prozatorului Porumbescu și'n periferia ei

3. Fragment din scrisoarea lui Iraclie Porumbescu către C. Morariu, datată 20 Iunie nou 1890 (și publicată de noi, sub titlul *Scrisoarea unui imp. reg. iredentist și-a unui om de inimă*, în „Glasul Bucovinei“ An. VII 1924 Nr. 1588 din 10 Iulie și Nr. 1589 din 11 Iulie):

Am fost și la Senat; dară în Academie am avut o surprindere pe cât de mare pe atât și de tot mișcătoare de biata mea inimă, măcar că nu-s savant și membru al ei! Era chiar o ședință a comitetului și ușa salonului ședinței deschisă, așa că eu, intrat într'o odaie dintre acel salon și dintre bibliotecă, fui văzut de membrii comitetului. Se sculă întâi Cogălniceanu și veni la mine: — Părintele P..! Poate să fie?! — Imi strigă numele tare. Se sculară deodată alți trei și veniră la mine. Cogălniceanu le spuse cine-s și *ce le-am fost*¹ în timpurile grele, când el și alții, proscriși de Mihalachi Sturdza se aflau (1848) în Cernăuți... Cei trei îmi dederă mâna pe rând, numindu-se pe nume: Sion poetul, Dumitru Sturdza, fostul Ministru și Negoescu, interpelatorul cu pomenirea de bieții *Arboroseni*.²

O ce moment mare pentru minel!

Mă ținură la vorbă peste o jumătate de oră, pomenindu-mi de bietul Ciprian, de cele ce am scris despre violina lui³ în „Românul“, de episoadele cu vlădica Iustin⁴ și Mălinescu⁵...

Salutare
Iraclie

Așadar: Până la data de 29 Iunie 1890, amintitele trei schițe memorialistice ale lui Iraclie P. (despre minunata *cremoneză* a lui Ciprian,

1. Cf., mai ales, schița lui Ir. P., *Un episod din 1848*.

2. Nu putem preciza de ce *interpelare* e vorba. — Iar faimosul *Proces al Arboroasei*, fu cel mai palpitant proces politic pe care l-a îndurat Bucovina; procesul care i-a atras Bucovinei numele — „renume“ de *Arboroasa*, — „ardelean de faimosul proces al Arboroasei“, cum i-am mai zis noi, în care cinci studenți teologi (și adevărată floare a tineretului și a viitorului, adică: Ciprian Porumbescu, Zaharie Voronca, Constantin Morariu, Orest Popescu și Eugen Siretean) infundă 10 săptămâni de temniță — precis: dela 15 Nov. 1877 până'n 3 Febr. 1878 (vezi Const. Morariu în „Junimea literară“ XIV 1925, 262) — învinuiți fiind pentru crimă de înaltă trădare. Și oricât de „preventivă“, de provizorie, pretindea să fie, a fost temniță în toată legea și'n toată fărădelegea, definitiv-fatală pentru plâpândul fizic al Porumbescului. [N. B. Numai Ciprian Porumbescu a fost ridicat dela Stupea, abia în 18 Nov. 1877 — v. artic. nostru *Ciprian Porumbescu în temniță* în „Gaz. Trans.“ An. 107 Nr. 54 din 7 Oct. 1944].

3. Schița lui Iraclie P., *Istoria violinei lui Ciprian Porumbescu*.

4. Schița lui Ir. P., *Un episod din 1848*.

5. Schița lui Ir. P., *Vasile Mălinescu, fostul pe urmă Agă al Iașilor* (ed. G. B.

despre fuga Episcopului Iustin Crivăț peste Cordon și despre vânzările lui Vasile Mălinescu) erau gata apărute — prima în „Românul“.

4. Fragment din scrisoarea lui C. Morariu către Ir. Porumbescu, datată 23 Iunie 1890 (evident răspuns imediat la scrisoarea de sub Nr. 3):

Prea Vererabile Domnule Părinte,

Vă mulțumesc din inimă pentru surprinderea plăcută ce mi-ați făcut cu descrierea petrecerii D-Voastre în București. Am cetit și'n „Românul“ despre întâlnirea autorului scrierii *Violina lui C. P.* cu Dl. Cogălniceanu¹

.....
Cu permisiunea D-Voastre vă fac o întrebare, dară rog să binevoiți a nu mi-o lua în nume de rău, căci numai interesul binelui nostru comun mă îndeamnă la aceasta: Sănateți încă departe de realizarea ideii de a eda *Amintirile* D-Voastre într'un volum, care să se vândă în scopul *fundațiunii Ciprian*?

Eu cred că acea carte, fiind atât de interesantă din toate punctele de privire, s'ar vinde foarte bine și ar aduce mult folos — atât material cât și moral.

.....
Eu lucru mai departe la schițele din R. R.²

Am început acuma descrierea societăților române, după care va urma literatura română în Bucovina și reprezentanții ei, și cu aceasta fac capăt părții prime.

În scopul acesta rog să binevoiți a-mi da o biografie, a D-Voastre împreună cu portretul (ba adică portretul îl am). Deci o biografie, în care aș dori să însemnați cu deamănuntul toate lucrările D-Voastre literare, după timpul și locul tipăririi.

Lucrarea despre *literatura română în Bucovina și reprezentanții ei* are să apară, în stil popular și mai întâi în românește, în „Amicul Familiei“, de unde se va extrage și separat, apoi va apărea și'n „Rom. Revue“. Ea va fi pe cât se poate de interesantă și va conține, după putință, toate portretele scriitorilor noștri. Materialul de lipsă mi-l adun de pe unde pot și mult mi l-a înlesnit Dl. prof. Sbiera, care va publica în N-rul festiv al *Familiei* o astfel de încercare.³ Trebuie să știm cum stăm, ca să ne putem da samă ce să începem mai departe; aceasta a fost ideea fundamentală ce m'a condus la scrierea schițelor,

.....
Cernăuț în 11—23 Iunie 1890

Cu toată stima
C. Morariu

Așadar: În „Românul“ și înregistrarea despre întâlnirea lui Iraclie P. cu M. Kogălniceanu la București. Apoi din nou stăruințele istoricului literar C. Morariu pentru organizarea volumului de *Amintiri* ale lui Ir. P., inclusive biografia lui.

5. Scrisoarea lui Iraclie P. către C. Morariu, datată X 10 Aprilie 1891:

1. Informație care se cere urmărită!

2. Citatele Culturhistorische... *Skizzen über die Rumänen der Bucovina*, extrase din merituosă revistă a lui Dr. Corneliu Diaconovici: „*Romänische Revue*“.

3. De cercetat, de precizat!

Stimate și iubite,

10/4 891

Îți fac pe voie, dară ți-o spun cât mai de sus și tare că eu, cu învoirea mea, nu permit să fiu numit în public între „literați“, căci — nu-s literat!!!

Am scris în anul 1848.

1. *Odă la ziua Impăratului Ferdinand*, publicată în broșure în folosul săracilor.¹

2. Un *Imn festiv* („Ramuri de oliv uniți“) cu melodia lui corală.²

3. *Eu sânt fată de Roman* — cântec tipărit într-o broșură³ — (în anul 849)

4. *Fabula Buchea și litera și cu* —

5. *Aratrul sau plugul*.⁴

6. *Odă către zimbbru*, tipărită ca foaie volantă.⁵

7. *Balada Anica sau Colnicul Taturilor de lângă Tereblecea*, tip. în „Foaia pentru minte.“⁶

8. *Odă la Soborul ort. bucovinean*, ținut în Mai 848 la Cernăuți sub președinția prof. Calinciuc (tipărită ca foaie volantă).

9. *Ieremie Moghilă și Săhastrul*, baladă (tip. în „Bucovina“ și „Zimbrul“).⁷

10. *Lui Iancu*, Regelui munților din Transilvania, odă, tipăr. în „Bucovina“ și ca foaie volantă.⁸

(apoi, un an după aceea)

11. *Stâna*,⁹ idilă, tip. în „Foaia pentru minte“.

1. La C. Morariu, *Skizzen*.. 296 titlul e citat: *Poem solenel la prealuminatele năstălii ale marelui Austriei Impărat Ferdinand I*, broșură, Cernăuți 1848. În *Părți din Ist. Rom. buc.*, C. Morariu ignoră această K. K. efemeridă...

2. Menționat și'n ediția L. Bodnărescu 43—44 Notă, și imn auzit, acum vre-o 20 de ani, de subsemnatul cântat ca colindă de Crăciun de un cor de suburbieni Cernăuțeni.

3. Broșura: *Convorbire între un tată și fiul lui asupra limbei și literelor Romanesci*, Cernăuți 1850 vezi L. Bodnărescu, op. citat 29—30 Notă.

4. La L. Bodnărescu 28 titlul e: *Aratrul (plugul) la anul nou (1850)*.

5. Titlul exact e: *Cătră Zimbrul Moldovei*, iar pentru cele două variante ale foi volante vezi articolul *Zimbrul Moldovei în variantă* la Leca Morariu, *Iraclie Porumbescu* 1938, 11 și 13—16.

6. Precis (cu varianta în titlu: *Anița*), în „Foaia pentru minte.“ 1855 Nr. 31 de Miercuri 3 August, pag. 179—180. „Gazeta bucovinei“ 1896, Nr. 12 o arată apărută (cu titlul: *Anica*...) și'n *Almanahul Calendarului bucovinean* (v. Leca Morariu, *Muzeul Porumbescu* 1934, 7).

7. L. Bodnărescu (34) o știe apărută (anterior) în „Bucovina“ 1850, An. III Nr. 29, cu titlul *Ieremie Movilă și Săhastrul sau Altariul Mănăstirii Sucevița*. Același titlu și'n schița lui Iraclie P., *Amintiri despre Vasile Alecsandri*, aceasta fiind balada pe care (în 1848) Ir. P. o prezentase lui Alecsandri.

8. Precis: în „Bucovina“ An. III Nr. 13 din 1850 — vezi L. Bodnărescu 32, — de altfel, în câtă stihuire propagandist-naționalistă (de extracție inferioară) ne-a dat, alături de mai răsărita idilă *Steaua*, — prozatorul Iraclie Porumbescu, singura poezie, ajunsă (și prin insinuanța ei melodică (datorată tot lui Ir. P. deabinelea populară (cf. Leca Morariu, *Iraclie Porumbescu* 1938, 11—12).

9. La C. Morariu, greșala de tipar: *Steaua*, (v. Leca Morariu, *Iraclie Porumbescu*, 1938 (11—12).

12. Dialog despre constituționalitatea (sinodalitatea și congresualitatea) bisericii ortodoxe, public. în „Albina” din Pesta și ca broșură volantă.¹

13. *Răspunsurile la cele șapte întrebări cardinale date unor preoți de Eplsc. Hacman în privința organizării administrative a bisericii ortodoxe în Bucovina* date numitului Episcop în anul 1864 și publicate în „Concordia” din Pesta.²

14. *Ceva despre trecutul și prezentul Bucovinei* — două broșuri volante bucluate și în „Gazeta Trans.”³

15. *Amintiri de V. Alexandri din timpul surgunului său în 1848 în Bucovina*, publicate în 4 numere consecutive ale *Românului*.⁴

16. Mai multe epsoade din viața mea,⁵ publicate în unele foi din România și de dincoace; apoi scrisori⁶ în „Concordia”, „Federațiunea”, „Albina”, „Gaz. Trans.” și „Tribuna”, despre biserica ort. din Bucovina și națiunea autohtonă română acestei țări.

17. *Descrierea desmormântării lui Ștefan cel Mare în catacombele mănăstirii Putna în Noemvre 1856*, publicată în „Albina” lui Asachi din Iași și retipărită în „Telegr. român”, „L'Etoile de Danube” și în *Almanahul Moldovei* din anul 1857 (aceasta într'un număr...⁷).

Iraclie

Dr. Leca Morariu
profesor universitar

(Va urma)

1. Cf. la L. Bodnărescu (194) *Consemnarea scrierilor lui Ir. P.: „Sfat cu sâtenii despre autonomia și congresul bisericesc în Bucovina*, broșură de 16 pagini (retipărită din „Albina” în Pesta), în care desfășură preotul Iraclie poporenilor ideile de *biserică și congres bisericesc*.” — La C. Morariu, *Skizzen...* 297 și *Părți din ist. Rom. buc.* 219, datarea: Budapesta 1871.

2. Cf. la L. Bodnărescu 194 — cu titlul substanțial — altul: *Răspunsurile la cele 7 întrebări cardinale, date unor preoți de episcopul Hacman în anul 1864 în privința organizării administrative a bisericii ortodoxe în Bucovina*, tipărite în „Concordia” din Budapesta. Traducerea în germanește a acestei lucrări a apărut în Cernăuți în 1891, în broșură de 32 pagini, intitulată: *Zur administrativen Organisierung der gr. or. Kirche in der Bucovina*.

3. Prima broșură, de 14 pagini, format 16° mare, ap. la Cernăuți 1889; a 2-a broșură, 25 pagini, format 16° mic, ap. la Tipografia A. Mureșianu, Brașov (1891). Ambele reproduse în ediția L. Bodnărescu, 179—193.

4. Și N. Zaharia, *Vasile Alecsandri, Viața și opera lui* 1919, 65, citează aceste arhiprețioase *Amintiri despre Vasile Alecsandri* după „Românul” (București), pe când N. Iorga, *Istoria literaturii române în veacul al XIX-lea*, vol. III 28, le știe din „Gazeta Transilvaniei”, „II” (recte: LI!) Nr. 167—168, vezi Leca Morariu, *Muzeul Porumbescu* 1934, 8.

5. Adecă: Adevărata operă (propriu zisă) a prozatorului Ir. Porumbescu!

6. *Muzeul Porumbescu* d. p. posedă articolul lui Ir. Porumbescu, *Din Bucovina* (datat: Frătăuțul-nou, în Martie 1886), publicat ca „urmare din n-rul 67”, în „Tribuna” din 1886 (anul 1886 îl reținem dintr'un inserat la contrapagină) și ca „urmare și fine”, într'un „Nr. 70” al *Tribunei*.

7. Cf. în ediția L. Bodnărescu pag. 60, *Nota Albinei*: „Noi propunem ziua de 2 Iunie, aniversala morții lui Ștefan cel Mare”.

8. Indescifrabil,

Scrisorile pastorale

Epistolele pauline sunt, fără îndoială, cel mai bogat și prețios izvor de inspirație pastorală. Sfaturile și metodele Ap. Pavel, nu sunt decât sinteza unor experiențe personale, în vastul câmp al conducerii spirituale, fructificate de mistica lucrare harică. Intemeiate pe o profundă cunoaștere a realităților sufletești și sociale, ele nu răspund numai epocii creștinismului primar ci sunt minunate sugestii și metode pentru toate timpurile și pentru toate locurile. Peste schimbările de oameni și credințe, peste vremi și locuri, rămân anumite norme pastorale, universal valabile, care sesizează permanențele sufletului omenesc.

Bogata literatură patristică și întreaga literatură pastorală a veacurilor, a sistematizat îndrumările inspiratului apostol, le-a amplificat și intensificat, după exigențele funcționale în procesul de adaptare la condițiile noi, care se creiază, mereu, în organismul vieții sociale.

Între mijloacele cele mai eficace în conducerea comunităților pe care le înființase, de îndrumare a ucenicilor pe care-i instituisese în funtea acestor comunități și în general, de guvernare a sufletelor încreștinate, Apostolul Pavel a folosit scrisorile, epistolele pe care sfintele sinoade ale Bisericii noastre, le-a investit cu autoritatea cărților revelate ale Noului Testament. Cum ar fi putut „apostolul neamurilor” să păstreze o neînteruptă legătură sufletească, angajat fiind la un program misionar atât de vast, cu toate comunitățile creștine, pe care de abia ajungea să le revadă personal, dacă nu folosea acest gen epistolar? În diferite împrejurări pornind de la unele incidente, în aparență fără prea mare importanță, el s'a adresat, pe această cale, fiilor săi duhovnicești și scrisorile lui, au devenit cele mai strălucite expuneri de doctrină și fundamentare a adevărurilor, pe care lumea le dorea dar nu le cunoștea. Ele au devenit normative pentru slujitorii și credincioșii Bisericii lui Hristos.

Scrisorile pastorale, după pilda Apostolului Pavel, au fost folosite și de succesorii apostolilor și sunt și azi folosite de patriarhii, mitropoliții și episcopii Bisericii noastre (și desigur, și de papii Bisericii romano-catolice, etc.) Aceste „pastorale” au, mai mult sau mai puțin, un caracter sărbătoresc, și se adresează în general sufletului omenesc, numărându-se între mijloacele de pastorație colectivă. Scrisorile pastorale s'ar putea folosi însă, de fiecare preot, păstor de suflete, pentru conducerea individuală a enoriașilor, spre țelurile vieții creștine. Asupra acestui gen de scrisori pastorale, am dori să atragem atenția confracților noștri.

Și sub acest raport, al pastorației individuale, prin scrisori ocazionale, modelul clasic ni-l oferă tot Apostolul Pavel, prin epistolele către

Timotei, Tit, și mai ales, către Filimon. Epistola către Filimon ocazională, scurtă, era menită să câștige bunăvoința lui Filimon pentru Onesim. Este o scrisoare de mijlocire, concepută în stilul epistolar al vremii, în care însă, se pune una dintre cele mai importante probleme de etică socială: problema încreștinării și, în consecință, a umanizării raportului dintre „stăpân și sclav”. „Primește-l, scrie Ap. Pavel lui Filimon, dar de astă dată nu ca pe o slugă, (pe Onesim) ci mai pre sus de rob, ca pe un frate drag”... (1, 16).

În eparhia noastră s'a tipărit, acum câțiva ani, o carte conținând astfel de scrisori pastorale.¹ Cartea poate fi socotită ca un model de conducere spirituală, în sens creștin, prin corespondență.

Dar și în cercul mai restrâns de activitate pastorală — într-o parohie —, se pot folosi aceste scrisori.

Când și în ce împrejurări? Aceasta este o problemă de apreciere și inspirație pastorală. Este foarte greu să se fixeze anumite norme, pentru că acestea, chiar dacă se întemeiază pe anumite cazuri speciale, au caracter de generalitate. Ele dau preotului mai mult o concepție unitară a Bisericii ortodoxe și o îndrumare generală în acțiunea de conducere spirituală.

Cu toate învățăturile pe care le-a cules din cărți, preotul ajunge, adeseori, cu totul desorientat, în fața unor „cazuri pastorale”. Nu știe ce atitudine să ia și cum să procedeze la rezolvarea lor. Artă guvernării sufletelor solicită, permanent, efortul de gândire și inspirația fiecărui preot.

Ca să reușească în toate cazurile, păstorul de suflete, zice Sf. Ioan Hrisostomul, trebuie să aibe acel „tact înțelept de a afla multe căi acolo unde nu sunt drumuri, de a îndrepta slăbiciunile sufletului”.²

Trăind în mijlocul enoriașilor săi, simțindu-le svăcnetul de inimă, preotul are nenumărate mijloace de-a interveni, cu sfatul, cu ajutorul și cu harul care i s'a dat, în viața acestora. Asistența sufletească a preotului va fi promptă și eficace dacă va izbuti să sesizeze, în orice moment, freacă-tul de suflet, prins în volbura durerilor sau în revărsarea bucuriilor, din parohia sa...

Unii autori de îndrumări pastorale, ca să revenim la subiect, recomandă preotului să-și multiplice predica, pe care a rostit-o în biserică, și s'o trimită unor credincioși care n'au avut puțința s'o asculte, fiind bolnavi, călătoriți sau reținuți de diferite ocupațiuni. Este și acesta un mijloc de a răspândi cuvântul evangheliei, sistematizând acțiunea de învățător a preotului în parohia sa. Predica scrisă și introdusă în sânul unor familii, va însemna un eveniment deosebit de important. Dar mai ales, ce bucurie va cuprinde sufletul unui bolnav, care nu-și poate părăsi patul de suferință, la o astfel de atenție a preotului?

Predica va fi citită și recită. Și bucuria ce inundă sufletele, la primirea predicii scrise, va pregăti înțelegerea învățăturii pe care preotul o administrează pe această cale.

1. Episcopul N. Velimirovici, Scrisori misionare, trad. de Pr. A. Uroș-Deloveanu.

2. Sf. Ioan Hrisostom, Despre preoție, cartea I, cap. IX, v. 75, trad. de Pr. Icon. Aristide N. Geamăn, Craiova, 1941.

Noi preoți ortodocși, n'am putea utiliza acest mijloc de a împărtăși adevărurile Bisericii noastre, credincioșilor care frecventează prea rar biserica, și mai ales bolnavilor? N'ar fi acesta un mijloc de a spori numărul ascultătorilor predicilor noastre, care adeseori, răsună în bisericile goale? Ar fi un sacrificiu prea mare, de timp și energie, transcrierea predicii în 2—3 exemplare?

Dar ceea ce dorim să scoatem în evidență, în acest articol, este rostul scrisorilor cu caracter pastoral, în sens restrâns, rostul scrisorilor simple, individuale, determinate de anumite împrejurări speciale.

Prin misiunea sa, religioasă și socială, preotul trebuie să fie cel dintâi prezent în casa fiecărui creștin, la orice eveniment. Se întâmplă însă, uneori, ca preotul să nu poată asista personal la unele evenimente de durere sau bucurie ale enoriașilor săi, sau natura împrejurărilor în care se petrece un eveniment familiar, să-l oprească a intra în casa spre care-l mână misiunea și svâcnetul inimii sale, sincronizat cu svâcnetul de inimă al păstoriților săi. În astfel de cazuri, pentru a nu lipsi pe cei avizați la sfatul și ajutorul lui, preotul poate recurge la scrisorile pastorale. Cazurile, pentru astfel de scrisori, sunt foarte variate. Astfel putem considera următoarele:

1. *Cazuri de forță majoră*, când preotul este împiedecat a-și vizita personal enoriașii, fiind bolnav, reținut de alte ocupațiuni sau călătorit. De pe patul de suferință, preotul își aduce aminte de credincioșii săi suferinzi și ce frumos ar fi dacă le-ar trimite, în scris, un cuvânt de îmbărbătare! (Desigur însă că scrisoarea aceasta nu dispensează preotul dela obligația de a administra sf. taine, pentru care va face orice sacrificiu sau va căuta înlocuitor.) Pe patul de suferință fiind, preotul este informat că unuia dintre credincioșii săi i s'a întâmplat o nenorocire. Nu-l poate vizita imediat, dar îi trimite o scrisoare, prin care îi arată că participă la nenorocirea lui, dându-i sfaturile și încurajările cerute de împrejurări. Când este în călătorie, simțit să lipsească mai mult timp din parohie, prin astfel de scrisori, adresate unor familii sau epitropilor, cantorilor, membrilor consiliului parohial, preotul își menține legăturile cu parohienii săi, le dă sfaturi și-i ferește de abateri dela drumul dreptei credințe. Scrisorile acestea vor fi cunoscute de întreaga parohie și ele vor lucra în absența preotului, comunicând dela om la om.

În fine, prin astfel de scrisori, preotul va căuta să fie prezent în fiecare suflet și în fiecare familie. Și fiecare enoriaș se va simți măgulit că „Părintele” i-a făcut cinstea de a-i scrie, mai ales în împrejurări grele pentru el — pentru enoriaș.

2. *Unele cazuri de indiferență* a enoriașilor față de preotul și duhovnicul lor. Sunt enoriași care nu caută sau chiar evită asistența duhovnicească pe care le-o poate da preotul. Dar și aceștia ajung în împrejurări grele, hărțuiți de necazuri sau încolțiți de dureri. Aproximarea preotului de sufletul lor, în astfel de împrejurări, este salutară, în cele mai multe cazuri, pentru restabilirea unor raporturi firești între turmă și păstor. Pentru pregătirea acestei apropieri sufletești, se pot folosi scrisorile pastorale. Scrisoarea înfruntă orice. La un eventual refuz, ea bate insistent la ușa sufletului. Ajunsă în mâna creștinului, care ar fi evitat, poate, o discuție cu preotul, scrisoarea va fi citită, căci prea puțini vor fi aceia care vor rezista ten-

tației de a o ceti. Ea topește, încet, rezistența, pregătind drumul preotului spre inima creștinului. Prin ea preotul a putut să împărtășească primul gând bun, creștinului care-l evita. Prin astfel de scrisori se poate face apropierea și de sufletul sectarilor. Chiar dacă nu izbutesc să convingă, ele împărtășesc intențiile bune și gândurile curate ale preotului.

Împrejurări delicate, care nu permit intrarea preotului într-o familie sau într-o casă, îi pot oferi prilejul de a folosi scrisoarea. Fiecare preot va aprecia, cu înțelepciunea și cu bunul simț, împrejurările în care este mai bine să se adreseze parohienilor săi prin scrisori, decât să intre personal în casele lor.

Prin scrisori pastorale își exercită preotul atribuția de conducere spirituală a enoriașilor care lipsesc mai mult timp din parohia sa: muncitori, militari, elevi, etc. Aceștia n-au rupt legăturile cu satul lor. Și nu trebuie să rupă legăturile sufletești nici cu Biserica și preotul lor. Prin scrisori se păstrează aceste legături și se conduc sufletele parohienilor împrăștiați.

Desigur că nu orice scrisoare, de interes personal sau de obligație socială, îndeplinește o funcție de conducere spirituală.

Acest lucru îl îndeplinesc scrisorile izvorâte din elanul preotului spre realizarea marelui finalități a vieții creștine.

Preotul nu poate uita apoi, că, pe orice cale și în orice moment, el se adresează păstoriților săi, în calitate de „Părinte” și de aceea sfaturile lui, mai ales în scrisori, au să fie bine alese și cătărite.

Avem convingerea că o scrisoare bine redactată și la timp potrivit adresată unui enoriaș, are efecte mai sigure asupra lui decât zeci de predici, cu caracter general, al căror conținut este uitat de cei mai mulți credincioși, îndată după ieșirea lor din biserică. Scrisoarea este adresată unui suflet, în anumite împrejurări. Il va interesa în mod deosebit și o va ceti și reciti, meditănd asupra conținutului ei.

Prof. Dr. Marcu Bănescu

Școala de dascălie din Caransebeș și rolul ei în viața culturală a Banatului*

Pe sinaxarul slăvean de pe luna Martie, preotul Lazăr Popoviciu face următoarea notiță pe partea internă a tablei diepte „Scrisam Lazăr Popovici diaconul din satul Iaz. Caransebeș Martie 4. 1748. 12”.

Lazăr Popoviciu scrie cu litere latine.

„Dascălul” Popovici a venit la școala Caransebeșului de-a învățat gramaticile, dovadă de existența unui liceu. Gramaticile se numeau clasele I și II ale liceului. Clasa III se numea „sintactica”, a IV-a „poetica”, a V-a „retorica” și a VI „filosofica”. Un liceu complet pe acele vremuri avea numai 6 clase.

Acest liceu cu toată siguranța a fost înființat de către Franciscanii minoriți, căci călugărul franciscan *Nicolae Schrödel*, cu 6 monahi, pela anul 1742, întemeiază aci la Caransebeș un „noviciat și teologie”.¹

Din școalele catolice ale Caransebeșului ies doi străluciți cărturari: Gheorghe Buitul și Gavril Ivul. *Gheorghe Buitul*, după ce studiază la Universitatea din Viena, se întoarce în Banat, unde servește ca învățător catolic. Persecutat de protestanți se duce la Roma la „Colegium Germanicum et Hungaricum”. *Gheorghe Buitul* este *primul Român care studiază la Roma și cel dintâiu „doctor în teologie” la noi*.

A tradus în românește „Catechismul lui Camisius”, tipărindu-l, cu litere latine și ortografie ungurească, la Pojon în anul 1636. *Gavril Ivul*, urmaș al uneia din cele mai vechi familii caransebeșene, s’a născut în acest oraș la 25 Martie 1619, câștigând aci și primele cunoștințe ale învățaturii. Studiază în străinătate luându-și doctoratul în teologie și filosofie. Profesor la Universitatea din Viena și Cașovia a dat literaturii teologice și filosofice studii de mare valoare, toate scrise în limba latină și *cel dintâiu volum de poezii latine scrise de un Român*.

Dacă orașul nostru a fost un important centru de propagandă și cultură catolică și reformată, nici un moment n’a încetat de-a fi un izvor de lumină și sfințenie al credinței noastre strămoșești, căci „ortodocșii bănățeni au avut — începe să se dovedească acum — o permanentă episcopie la Caransebeș”.²

Biserica ortodoxă însă din cele mai îndepărtate vremuri era mereu persecutată de stăpânitorii timpurilor, fie catolici sau reformați. Și-a păstrat

* Urmare din Nr. 11—12, 1946.

1. A. Ghidiu-I. Bălan: Monogr. o. Caransebeș, pag. 40—41.

2. Idem pag. 186.

3. I. B. Mureșianu: Din trecutul slovei românești, p. 43

cu toate acestea flința și curăția învingând toate piedecile și trecând peste toate greutățile. În micile bisericuțe din satele sărace, în chilioare de mănăstiri, modești slujitori ai altarului au propovăduit mereu cuvântul evangheliei și adevărurile vechii credințe moștenită din străbuni, în limba noastră, căci „toate hrisoavele tind să dovedească slujbă românească în biserică până'n veacul al XVII-lea”.¹

Și dacă orașul Caransebeș, capitala Banilor, în cursul acestor vremi, a fost mereu reședință de vlădică ortodox și român, cu toată siguranța a trebuit să fie aci o școală de pregătire pentru preoții misionari ai dreptei credințe.

Urme scrise dovedesc că au existat școale pe lângă mănăstirile dela Grediștea mare, Vărădia, Partoș, Morava, Ciclova, Remetea, unde copii de plugari, mai desghețați la minte, învățau carte românească și rânduilele de tipic; se pregăteau pentru slujba de preoți sau dascăli, care apoi, la rândul lor, învățau în toate satele pe copiii ce doreau lumină, introducându-i în tainele alfabetului și ale dreptei credințe ortodoxe. Și dacă pe lângă aceste mănăstiri se găseau rânduie astfel de școale, cu atât mai mult trebuia să fi fost una la Caransebeș, care, pe lângă mănăstire, mai avea și scaun de vlădică românesc.

Limba de predare în aceste școale, a fost limba liturgică de pe acele vremi, *limba românească*.

Însemnările din vechile cronicile ne spun că pe vremurile de demult cunoștințele de carte se învățau în particular de către slujitorii altarului sau ajutoarele lor, dascălii sau cântăreții de strană. Pela începutul veacului al XVII-lea — sunt dovezi suficiente de aceasta — școalele particulare își deschid porțile, devin *școale publice* și numărul lor crește.

Lazăr Popoviciu, în însemnările sale, lăsate pe cărțile bisericesti din Caransebeș, ne spune că a fost dascăl la Iaz. Și dacă Iazul, o comună din cele mai mici, a avut școală la 1748, cu toată siguranța putem afirma că au avut-o și celelalte comune mai mari și mai bine situate.

Către sfârșitul veacului al XVII-lea, înțeleapta împărăteasă Maria Terezia se îngrijește cu multă osârdie de organizarea învățământului din țările sale, lăsând neamurilor libertatea instrucției în *limba lor maternă*, obligând doar școalele mari dela orașe să predea și limba germană. Caransebeșul avea pe atunci o *școală trivială* și o *școală superioară de fete*.

Directorii regionali, instituți prin lege, sunt obligați să se îngrijească de pregătirea învățătorilor. Se organizează în centre cursuri, în care oameni de cultură mai avansată, sub conducerea directorilor și după un plan compus de aceștia, predau învățătorilor cunoștințele cerute de vremi și legi și elementele de pedagogie și metodică.

La Timișoara se amintește ca cel dintâiu director districtual *Daniil Lazarini*, care compune o „*carte de cetire pentru poporul românesc din Banat*”. I-a urmat un strălucit cărturar, *Teodor Ioanovici de Misivo*, care la Viena a studiat normele și metodele de călăuzire școlară și apoi le-a aplicat la noi în Banat, scriind mai multe manuale pentru „școalele

1. Idem, pag. 17.

naționale gr. ortodoxe", după modele germane și potrivit-le cerințelor locale.

Tot pentru învățătorii vremilor de atunci și pentru cursurile ce se țineau cu aceștia, scrie și *Mihai Roșu* „De lipsă cărțicea pentru învățătorii a Neuniților mai mici școale”, tipărită la Viena, în anul 1785, având 325 de pagini.

Conferințe și cursuri de pregătire pentru învățători se țineau și la Caransebeș, iară aci era sediul „cercului literar”, care cărmuia învățământul din această regiune. În aceste conferințe se discutau „toate câte aparțineau la ordinea adevărată a școalelor și instrucțiunea pruncilor” (Ratio § 51).

Asupra celor ce participau la aceste conferințe, se ținea evidență foarte strictă, notându-se într'un ziar special: numele, timpul sosirii și al primirii, locul nașterii, părinții, etatea, progresul în limbi etc., precum și timpul părăsirii acelor conferințe.

Absolvenții acelor conferințe se prevedeau cu testimoniu subscris de inspectorul regesc, directorul școlar și catechetul și provăzut cu sigilul școalei¹.

La finea secolului al XVIII-lea găsim la Caransebeș „districtual director” al școalelor naționale din regimentul româno-iliric pe *Grigore Obradovici*. Despre acest „director al școalelor militarești din Banat”, ne spune fabulistul și scriitorul Țichindeal că „mult se ostenește cu o negrăită râvnă pentru luminarea neamului daco-românesc”.

În urma legilor de organizare școlară introduse de împărăteasa Maria Terezia și străduințelor depuse de dânsa și fiul său, împăratul Iosif al II-lea, pela sfârșitul veacului al XVIII-lea, mai toate satele își aveau școale și învățători. Ne-o dovedește aceasta „*Conspectul*” despre dotațiunea învățătorilor diferitelor comune, națiunea și religiunea lor, despre alte ocupațiuni și despre locuințele afară de satele de învățământ”, aparținători oficiului de dare din Vârșeț cu suboficiile: Oravița, Carașova, Bocșa și Sasca, alcătuit la 18 Octomvrie 1781. Găsim trecute în acest conspect cu școale și învățători și cele mai mici comune din această regiune.

În anul 1804 ajunge protopresbiter al Caransebeșului luminatul cărturar *Ioan Tomiciu*, care a făcut multe și folositoare realizări în acest oraș. Acest protopop se poate considera *întemeietorul pedagogiei noastre* în forma și organizația ei cum a funcționat până la desființarea confiniului militar. În calitate de director districtual provizor, în conșlegere cu comandantul de atunci al regimentului, colonelul Mihailovici, la data de 20 Decemvrie 1817, protopresbiterul Ioan Tomiciu a predat la regiment, spre mai departe urmare, proiectul pentru îmbunătățirea și organizarea școalelor din regiment.

Colonelul Mamula, carele a urmat în locul lui Mihailovici înaintat general, nu a subșternut pe calea sa proiectul de îmbunătățirea organizării școalelor. Aflând despre aceasta protopresbiterul Tomiciu, numai decăt a făcut arătare prin brigadă la comanda generală și aceasta a dispus, ca momentan să i-se subștearnă dela regiment spre revizuire susnumitul proiect.

Consiliul aulic de război, convingându-se că proiectul e lucrat cu temel și pricepere și se poate aplica cu bun succes, rezoluțiunea ddto 6 Octomvrie 1818 Nr. 6069 și ddto 28 Octomvrie Nr. 1586, a aprobat proiectul.

1. I. Vuia: Școalele românești bănățene, pag. 62.

tul, despre ce cu ddto 10 Septemvrie 1819 s'a încunoștințat și episcopia din Vârșeț. Intre alte multe bune și folositoare lucruri, protopresbiterul Ioan Tomiciu a propus:

1. Ca în Caransebeș să se introducă și să se țină în tot anul un curs pedagogic de câte 3 luni, în timpul de vară, la care curs au să participe toți candidații de învățători, sub conducerea directorului de școale, cu ajutorul învățătorului din Caransebeș și sub luarea de seamă și catechizație a protopresbiterului.

2. Pentru susținerea cursului de pedagogie, pentru ajutorarea preparanzilor mai săracuți și pentru remunerarea învățătorilor, care se vor distinge în propunerea învățăturilor după metoda învățat în cursul de pedagogie și vor emula, se va forma un fond din banii ce se vor aduna prin tasul, care se va purta în dumineci și sărbători în toate bisericile din regiment, pe lângă tasul școlar introdus deja pentru școalele provinciale.

În chipul acesta s'a format „fondul școalelor naționale gr. or.” în toate comunele confiniului militar. Asemenea s'a format și fondul școalelor naționale din Caransebeș, unde în special pentru alimentarea fondului se mai adunau daruri benevole la nunți, boteze, la praznice, zile onomastice și la alte ocazii, cu o cutie sau plică osebuită. Acest fond printr'o împrejurare nenorocită, a ajuns sub administrația primăriei orașului și dăruită apoi statului unguresc în suma de peste 100 000 de coroane aur și folosită la clădirea liceului maghiar de stat, devenit liceul Traian Doda, al Statului român.

Cel dintâiu „curs pedagogic”, după normele stabilite de Tomiciu, s'a ținut la Caransebeș în anul 1820, lunile Mai, Iunie, Iulie, propunându-se obiectele de învățământ, după un metod scurt, prelucrat de Ioan Tomiciu, pe care l-a tradus în limba sârbească, directorul național, protosincelul Arsenie de Șacabent, pentru folosul candidaților de pedagogie sârbi.

Pedagogia era condusă de directorul național, cu concursul protopresbiterului Ioan Tomiciu și al învățătorului din Caransebeș George Andreeviciu.

Acest curs de pedagogie dela anul 1824 s'a ținut exclusiv numai de protopresbiterul Ioan Tomiciu și învățătorul George Andreeviciu, pentru că dela anul 1824, din cauze necunoscute, autoritățile militare au sîstat posturile de directori naționali și s'au însărcinat protopresbiterii ca fiecare în protopresbiteratul său să poarte grijă de școale. Prin sistarea directorilor nu a încetat cursul de pedagogie din Caransebeș, dar s'au produs oarecari schimbări și anume, în anul 1828, s'a redus cursul dela 3 luni la 6 săptămâni, avînd a se ținea în timpul vacanței.

Convingându-se autoritățile militare, după o experiență de 6 ani, că afacerile școlare nu merg bine fără directori naționali, au luat măsurile de lipsă pentru sistemizarea din nou a acestor posturi.

În urmarea aceasta, prin decretul consiliului aulic de războiu din 11 Iunie 1830, Nr. 2383, s'a numit director național, în regimentul de graniță româno-iliric, binemeritatul profesor dela pedagogia din Arad, caransebeșanul *Constantin Diaconovici-Loga*, cel mai strălucit pedagog bănățean. Noul director continuă cursul de pedagogie însă în semestrul de iarnă.

În anul 1836, școala pedagogică din Caransebeș, la stăruința lui Loga se mută la Biserica albă, unde a continuat să funcționeze până la

1850. În acest an s'a întors directorul Loga la Caransebeș și a anunțat continuarea cursului pedagogic aici, dar moartea i-a curmat firul vieții.

Urmașul său, *Petru Lupulov*, continuă cursul pedagogic la Caransebeș, după rânduielile așezate de Loga. La 1857 se numește director național protopresbiterul *Nicolae Andreeviciu*, care a continuat cursul de două semestre al pedagogiei până la anul 1872, când se desființează confiniul militar și „granița” trece sub administrația civilă a guvernului dela Budapesta.¹

În anii d'n urmă, cursurile se țineau într'o casă scundă și veche, nu de mult dărâmată, a familiei Iancoviciu, din strada Ovid, unde se află astăzi casa nouă a învățătorului pensionar Nistor Stoichescu.

După restaurarea Episcopiei Caransebeșului, vlădica Ioan Popasu aduce dela Vârșeț *cursul clerical* cu limba de predare românească, întemeiat acolo la 1822, îi dă o nouă așezare și o mai temeinică organizare.

La patru ani după desființarea cursurilor pedagogice, în toamna anului 1876 — deci acum 70 de ani — episcopul Popasu înființează „*Institutul pedagogic diecezan gr. or. român*”. La început învățământul era de trei ani, iar mai târziu de patru. Ambele institute au fost dintru început adăpostite în clădirea vechei reședințe episcopoești, rămasă de pe vremuri cu sale mici și întunecoase.²

S'au mutat apoi, în anul 1891, în noul edificiu, în care se adăpostește și acum Academia teologică, z'dit pe locul unde se afla mai înainte fabrica de bere și restaurantul Homolka.

Noul institut avea la parter două magazine, un pantofar și un ceasornicar și oficiul poștal, iar la etaj erau școalele. Două cursuri de pedagogie erau adăpostite la etaj, alături de cele trei cursuri teologice, îndejuns de luminate și spațioase, iar celelalte două în curte: o săliță mică cu două ferestre scunde spre curte și a doua mai mărișoară, cu ferestrele spre străduța laterală, care purta numele de „cursul molărit” părății săi păstrând o zugrăveală înnegrită de vreme, făcută de vr'un chiriaș din zile de mult uitate.

În aceste sale cu bănci lungi și vechi, care fuseseră cândva vopsite, scrijălate cu briceagul de atâtea rânduri de școlar, — se făcea carte..., carte românească..., se făureau suflete curate..., suflete tari..., suflete românești..., se pregăteau *oameni și Români*, chemați să călăuzească destinele neamului dealungul și dealatul Banatului, spre rosturile sale naționale.

În casele sebeșenilor, mai cu cuprins gospodăresc, sau mai săraci, la câte o bărană, stăteau în gazdă, îngrămădiți câte 3—4, mai mulți chiar, într'o cămăruță, iarna făcându-și lecțiile la slaba lumină a lămpii cu petrol, atârnată de cârligul înfipt în meștergrindă, sau la câte o lumânare de seu, — fabricație proprie, — pusă în gura unei sticle, sau lipită în buza unei oale, — iar din primăvară până târziu în toamnă la umbra gardurilor de pe Valea Potocului, pe sub Dealul Crucii, printre aninii din Șporn, sau în răcoarea arborilor din Teiuș.

1. A. Ghidiu—I. Bălan: Monografia orașului Caransebeș pag. 220—227.

2. S'a dărâmat în anul 1898, clădindu-se actuala casă, proprietatea Consiliului eparhial, cunoscută în oraș sub numele de „Severineana”, după societatea comercială cu acest nume ce-și avea aci prăvălia.

Dormeau pe unde puteau. Iarna se îngălădeau în paturi, pe scaunele lungi, sau pe jos pe câte o mână de paie sau saltea umplută cu foi de cucuruz, aduse de acasă. Primăvara și toamna erau în largul lor. Dormeau prin podurile cu fân, în paele d'n șopru sau din grădină, în „târnașul“ casei.

De ale mâncării își aduceau de acasă, ce se găsește în casa sateanului: făină de grâu sau de cucuruz, fasole, cartofi, curechi, câte un mălai mare, copt în vatră sub „tăst“, brânză, slănină lapte... Se ortăciau cu toții și mâncau împreună. Mămăliga și-o făceau singuri, baba le pregătea celelalte mâncări. Din când în când, din făina adusă de acasă, le mai făcea „găluște“ și țărhană.

Pentru toată găzduirea și osteneala plăteau câte un florint sau doi, dar și aceștia cu greu scoși din punga săracă a celor de acasă. Niciodată însă nu se precupeteau aceste neajunsuri. „Pripăranzii“ și „Tiologii“, erau copiii buni și dragi ai Sebeșenilor, făceau ce puteau..., cârpeau sărăcia..., așteptau... Nici unul n'a fost aruncat afară pentru neplata chiriei.

Era atâta de cinstită dragostea între „studenți“ și „Sebeșeni“, se ajutau între sine, se ocroteau unii pe alții în ceasuri grele și se apărau în vremuri de primejdie.

În anul 1901 s'a înfiripat un modest adăpost în casele dăruite de căpitanul Iancu Temeș. O sală mare servea de dormitor, trei sale mai mici și un coridor închis alcătuiau salele de meditație, de fiecare curs câte una, cursului prim revenindu-i coridorul, drum de trecere spre celelalte. Cu mâncarea rămăseseră la vechile gazde.

Acest orașel modest și sărac, neînsemnat pe marile hărți geografice, cu un trecut de glorie și lumină românească, ce-și tânjește azi zălăuitat și nebăgat în seamă, își trăia pe acele vremi epoca sa de aur și ascundea în sine neprețuite comori naționale. Caransebeșul trăia în luminată și caldă atmosferă de vrednicie românească, creată de duhul religios-cultural al marelui arhipăstor, restaurator al eparhiei, Ioan Popasu și de frământările de politică națională, cu tot sbuciumul, cu toate cinstitele străduințe omenești și românești, de mare răsunet în opinia publică, cârmuite cu atâta curaj și pricepere de strălucitul luptător, Generalul Traian Doda.

Și câtă viață românească nu pulsa pe acele vremuri în acest cuib de românism curat. Sub scutul și ocrotirea sfintei noastre biserici străbune, ale cărei drepturi cuprinse în Statutul organic, sancționat de împăratul dela Viena, — s'au format rânduri de învățători și preoți, care au adunat aci, dela acest altar modest, multă și curată lumină și au dus-o cu dâșii răspândindu-o din belșug pe toate văile și câmpiile Banatului din cununa munților și până'n luncile Panciovei. Starea mai răsărită a satelor bănățene, cu nivelul lor cultural mai ridicat, cu multele fanfare și sutele de coruri, a căror faimă a trecut de mult granițele țării, nu este o consecință a împrejurărilor locale numai, ci în mare parte este rodul îndelungatelor stăruințe și cuminenției popilor și dascălilor ce au luat lumină și merinde de drum la „institutul“ modest și sărac al Caransebeșului și s'au format în minunata atmosferă de naționalism curat și atât de avântat al acestui oraș cu străvechi tradiții de viață românească.

S'ar putea scrie nenumărate pagini de strălucită și neîntrecută epopee națională, dacă s'ar găsi omul, care să știe cuprinde în fraze frumoase

sele, mărețele și demnele frământări românești ce-au sbuciumat și au călăuzit sufletele atâtor generații dealungul vremurilor.

Dacă stăm câte odată așa în uitarea zilelor de azi și lăsăm gândurile noastre să se ducă la vremile apuse, și cu duioșia adunată în mersul anilor ne gândim la oameni și fapte, ne vine în minte *icoana școlii de odinioară* cu metodele și programele sale de lucru.

Ce strălucite figuri de dascăli onorau modestele catedre ale acestor înalte școli de carte românească, singurele școli de grad superior de pe întreg cuprinsul Banatului de învățătură și suflet românesc, înainte de anul izbăvirii naționale, anul 1918.

Cu pregătiri temeinice dela universitățile din apusul cu multă cultură, cei mai mulți trimiși de Popasu pe cheltuiala Eparhiei, sau a sa personală, au venit aci să învețe carte pe copiii de plugari cu puțină orientare socială, dar cu multă vigoare și multă sănătate fizică și sufletească.

Aici la acest institut pedagogic și-au început misiunea lor apostolică și națională: strălucitul om de stat *Vosile Goldiș*, luminatul cărturar, profesorul universitar *Dr. Ioan Paul*, iscusitul pedagog, care a croit dără luminoasă în școala Vechei României, *Ștefan Velovan*, organizatorul și primul director al acestui institut. Aici și-au topit sufletele: istoricul *Patriciu Drăgălina*, omul cu inimă de aur *Iosif Bălan*, iscusitul scriitor *Enea Hodoș*, neîntrecutul cântăreț de strună *Gheorghe Petrescu*, compozitorul *Antoni Seguens*, teologul *Dr. Petru Barbu*, filozoful *Dr. Petru Ionescu*, care au trecut cu toții în alte lumi mai bune, dar au lăsat în urma lor o operă de mult folos obștească și de mare trebuință românească, care s'a multiplicat în sute și mii de exemplare de către elevii lor de odinioară împrăștiți în toate satele mândrului nostru Banat.

Pe atunci nu se cerea ce se cere astăzi elevului ce vine să caute lumină și merinde de drum pentru multele îndatoriri ce-l așteaptă în viață. Școala nu era atunci o măcinare de forțe atât pentru elev, cât și pentru profesor și nici o înmagazinare de cunoștințe.

Institutul nostru pedagogic nu avea pe acele vremi prea multe mijloace de învățământ, nici prea mult material didactic, dar nici manuale pentru toate materiile. Se ajutau profesorii cum puteau ei, complectau ce lipsea, scriau ei înșiși și elevii copiau, dictau, făceau lecțiile ușoare, elevii își făceau note. Lecțiile erau scurte, rezumate la ce era mai de seamă mai de trebuință. Și se făcea treabă bună. Profesorii nu se pierdeau în amănunte inutile ce mai mult încurcă. Rămânea sănătos sufletul elevului, cu porțile deschise pentru școala vieții, spre care li se îndrumau pașii prin sfaturile și îndemnurile de părintească dragoste, de care era atât de bogată școala de odinioară.

Scopul suprem al școlii de atunci nu era *omul învățat*, ci *omul de omenie*.

Tendența era să se crească oameni conștii de sine și de rostul lor în lume, oameni care să știe înfrunta toate valurile vieții, să lupte, să străbată peste toate greutățile, să stea drept și neclintit în toate vijeliile..., nizuindu-se să meargă înainte pe drumul misiunii ce li s'a încredințat: de-a călăuzi viața satului spre rosturile sale *omenești și românești*.

Și se făcea aceasta fără programe și fără metode speciale, având o singură, dar minunată cărăruie: *dragostea profesorului*, care învăluia

cu totul pe elev, îl încălzea la sânul său și-l călăuzea pe nesimțite spre lumină, îl ducea de mână prin întortochiatele și întunecoasele cărări ale copilăriei sale, până i se deschideau ochii să vadă, să înțeleagă, să cunoască binele și răul.

În această dragoste câte nu i se iertau copilului... I se treceau cu vederea avânturi necugetate, greșeli nesocotite, păcate chiar. Tânărul era ridicat din noroiul drumului de mână profesorului, spre căi curate, spre zări de lumină.

Copilul, fără să-și dea seama, învăța *să-și iubească profesorul*, să-l ciustească, să se teamă de dânsul. Figura profesorului rămânea imprimă-l în sufletul elevului, îi urmărea toate acțiunile vieții sale, ani de-a rândul, poate până la capătul vieții.

În fiecare dimineață, iarna ca și vara, în toate zilele săptămânii, „*pedagogii*” ca și „*teologii*” mergeau la biserică la utrenie, iar în zilele de sărbători și în postul cel mare al Paștilor la toate slujbele rânduite de tipic. Cântau pe rând în strană, teologii în dreapta și pedagogii în stânga, la liturghie în cor. Zi de zi, ascultând adevărurile de credință ale sfintei evanghelii, glasul de rugăciune al preotului și minunatele melodii ale celor 8 glasuri, ce răsunau din amândouă stranele, preamărind pe Dumnezeu, s’au desvoltat cu timpul sentimente adânci, ce-au devenit o trebuință de viață în sufletul fiecăruia.

Aceste manifestări de comună colaborare de fiecare zi, au fost duse în sat și au continuat acolo.

Infrățiți în stranele bisericii din Caransebeș, închegați în suflete prin glas de clopot, miros de tămâie și viers de duioase și înălțătoare melodii bisericești, într’un gând și o mărturisire au dus cu dânsii, dela acest sărac, dar istoric sfânt altar de lumină românească și strămoșească dreaptă credință, o cinstită și curată împreună lucrare în toate satele eparhiei de Dumnezeu scutită a Caransebeșului, din care au luat fință coruri și fanfare, cămine și case culturale, mii de cetitori de foi și cărți bune și de multă trebuință.

Și dacă de aproape trei decenii ne străduim să refacem ce-a fost odată și toată strădania noastră se irosește dând așa de puține roade bune, între multe alte pricini, mai trebuie să adăugăm una și poate cea mai de seamă:

Popa calcă tot mai rar pragul școalei și din strana stângă lipsește dascălul de ieri.

Pavel Jnmanca

insp. gen. școlar pens.

CARACTERUL INDELEBIL AL HIROTONIEI

A cincea taină a sfintei noastre Biserici este preoția. Ea se obține prin punerea mâinilor, prin hirotonire (*Χειρ=*mână și *τείνω=pun, aștern*).¹

Hirotonia (*Χειροτονία*) este deci actul sfânt prin care cineva poate intra în ierarhie.²

Ierarhia are trei trepte superioare: episcopatul, presbiteratul și diaconatul, toate având la bază hirotonia.

Hirotonia deci este acea Sf. Taină, prin care se împărtășește harul lui Dumnezeu, carele face pe primitor capabil de a săvârși Sf. Taine, potrivit gradului de hirotonire.

Hirotonia dă ierarhiei acea putere misterioasă și supra omenească divină de a săvârși toate celelalte Sf. Taine.³

Membrii ierarhiei, purtătorii harului preoțesc primit prin hirotonire sunt „οἰκονόμοις μυστηρίων Θεοῦ = lconomi (chivernisitori) ai misterelor lui Dumnezeu“.⁴

Și aceasta, hirotonia o poate face, căci ea are *origine divină și succesiune apostolică*. Iar Biserica noastră,⁵ care are hirotonire și ierarhie este *infaibilă*.

Originea divină a ierarhiei și instituirea dumnezeiască a hirotoniei ne-o dovedește Sf. Scriptură și Sf. Tradițiune.

Domnul nostru Iisus Hristos a trimis pe apostolii săi, și prin ei toată ierarhia de până azi la binevestire: „Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le pe ele în numele Tatălui și al Fiului și al Sf. Duh“.⁶

Acestei puteri învățătoarești și sacramentale de a boteza, le-a adăugat apoi puterea asupra păcatelor oamenilor de a le lega și deslega.⁷

Și această legare și deslegare, Hristos o dă pe baza puterii primite de El de la Tatăl: „Datu-mi-s'a orice putere în cer și pe pământ“.⁸

1. Mărturisirea Ortodoxă, ed. III, București, 1930, p. 95. S. Bulgakoff, *Ortodoxia*, trad. de N. Grosu, Sibiu, 1933, p. 55.

2. N. Mihaș, *Drept bisericesc*, trad. de I. Mihălcescu, Buc. 1915, pag. 222; I. Olariu, *Manual de Teologia dogmatică ort. V. II*, C-sebeș, 1916, p. 300 și A. Comoroșan, *Prelegeri academice din Dogmatica ort. prel. de Dr. E. Voiuțchi, Cernăuți, 1887, pp. 335—365.*

3. S. Bulgakoff, op. cit. p. 55.

4. Bis. ort. rom., Iunie, 1929, p. 515.

5. Matei, cap. 28, v. 19.

6. Matei, cap. 18, v. 18.

7. Matei, cap. 28, v. 18.

8. Efeseni, cap. 4, v. 11 și N. Mileș, *Canoanele Bisericii ort. însoțite de comentarii*, trad. de U. Kovincici și Dr. N. Popovici, Arad, 1930, vol. I, partea I, pag. 261.

Hristos a dat Biserici sale ierarhie¹ și însuși Sf. Duh a instituit episcopi: „Luați aminte de voi și de toată turma, întru care Duhul Sfânt v'a pus pe voi episcopi, ca să păstoriți Biserica lui Dumnezeu”.²

Apostolii și episcopii sunt numai mijlocitori ai harului care se coboară în hirotonie.³

Sf. Ambrozie zice: „că omul pune mâna, iar Dumnezeu coboară harul”.

Deci prin hirotonire, episcopul nu dă harul ca ceva dela sine, și deci nici nu îl va putea ridica prin puterile sale.

În rugăciunea de hirotonire a episcopului chiar se zice: „Însuși și acum, prin mijlocirea Hristosului Tău, varsă *prin noi*, puterea Duhului Tău conducător”.⁴

Realitatea harului în hirotonie o dovedesc Scripturile: „Nu fi nebăgător de seamă de harul ce este întru tine, care ți-s'a dat prin proorocie, cu punerea mâinilor preoților”⁵; și apoi: „Îți amintesc să încălzești harul lui Dumnezeu, cere se află în tine, prin punerea mâinilor mele”.⁶

Iar Sf. Luca zice: „Atunci apostolii puneau mâinile preste ei și luau Duh Sfânt”.⁷

Harul deci este al Dumnezeirii și se coboară prin Duhul Sfânt. Hirotonia este o lucrare a Duhului Sfânt, prin care, în chip văzut, se împărtășește credinciosului harul nevăzut al lui Dumnezeu.⁸

Iar Duhul Sfânt fiind vecinic și neschimbător ca și Tatăl cu Fiul, urmează că și lucrarea sa — în cazul de față hirotonirea — are atributele vecinicii.

Sucesiunea apostolică. Originea divină a ierarhiei primită dela Domnul nostru Iisus Hristos, împărtășită apoi apostolilor și urmașilor lor, trece peste cele 20 de veacuri și se păstrează în Biserica noastră ortodoxă neîntreruptă, sub denumirea de „succesiune apostolică”.

Apostolii au lăsat o succesiune, o urmare a slujbei lor. Această putere a slujbei lor de a coborî Sf. Duh în lume „este un fapt obiectiv al vieții Bisericii, este puterea Cincizecimii universale, care lucrează totdeauna și într'un mod neîntrerupt. Limbile de foc ale Cincizecimii coborâte peste apostoli, rămân în lume și sunt comunicate de apostoli, cari le-au primit, succesorilor lor”.⁹

Biserica are menirea ca sub conducerea nevăzută a Duhului Sfânt, să pună la îndemână tuturor oamenilor mijloacele mântuirii până la sfârșitul veacurilor.⁹

1. Faptele Apostolilor, cap. 20, v. 28.

2. S. Bulgakoff, op. cit. pag. 48.

3. Scrierile Părinților apostolici dimpreună cu Așezămintele și Canoanele apostolice, trad. de Pr. I. Mihălcescu, Ec. M. Păslaru și G. N. Nițu, Chișinău, 1928, pag. 225.

4. I. Timotei, cap. 4, v. 14.

5. II. Timotei, c. 1, v. 6.

6. Faptele Apostolilor, cap. 8, v. 17.

7. Mărturisirea ort. op. cit., Întrebarea 99, pag. 87.

8. S. Bulgakoff, op. cit. p. 52.

9. Cf. pentru succesiunea apostolică Dr. Z. Munteanu, Noțiunea și originea divină a apostolatului, Caransebeș, 1941; S. Bulgakoff, op. cit. p. 46—67 și Dr. N. Milaș, Canoanele, op. cit. v. I, p. I, pag. 261.

Și pentru aceasta conducerea nevăzută a Bisericii o are însuși întemeietorul ei, Domnul nostru Iisus Hristos, care strigă peste veacuri: „Și iată eu sunt cu voi toate zilele până la sfârșitul veacului”.¹

Infailibilitatea Bisericii decurge din originea divină și din succeslunea apostolică a ierarhiei și a Bisericii.

Ierarhia este păzită în a greși când administrează Sf. Taine și ierurgii de către Sf. Duh (ea ierarhia fiind numai mijlocitoare), pe care l-a promis Domnul nostru Iisus Hristos sf. Apostoli după înălțare: „Voi ruga pe Tatăl și va da vouă alt Mângăietor, ca să rămână în veac cu voi, pe Duhul adevărului, pe care lumea nu-l poate primi, că nu-l vede, nici nu-l cunoaște, că el cu voi locuiește și în voi va fi”.²

Această asistență a Sf. Duh de peste veacuri și prin veacuri, ferește ierarhia de greșală și rătăcire și îl dă, sinodaliter, caracterul de infailibilă.³

Din originea divină și succesiunea apostolică a hirotoniei și din infailibilitatea Bisericii rezultă dogmaticeste că harul transmis prin această taină (hirotonia) este de neșters, *indelebil*.⁴

Iată-ne astfel ajunși la însuși subiectul lucrării: *Caracterul indelebil al hirotoniei*.

Hirotonia odată devenită validă, cere dela cel ce a primit-o renunțare de sine, jertfă și statornicie în împlinirea datoriilor spirituale pentru toată viața,⁵ căci ea îl face pe primitor „seminție aleasă, preoție împărătească și neam sfânt”.⁶ Și de aceea strigă apostolul Pavel: „Duhul să nu-l stingeți, profetia să n'o defăimați”.⁷

Hirotonia odată primită, ea nu mai poate fi ștearsă, primește deci caracterul de „*indelebilis*”.

Hirotonia are în sine un caracter spiritual (facultas spiritualis), care nu se poate șterge de nimeni (character indelebilis).⁸

Prima și principala argumentare a caracterului indelebil al hirotoniei o dă dogma acestei sf. Taine, pe care am tratat-o sumar până aici, urmând a trata caracterul indelebil al hirotoniei după drept și îngrădirile legilor bisericești.

Persoana hirotonită a ierarhiei, om fiind, este supusă păcatului și poate greși atât de greu încât să fie sminteală pentru credință față de credincioși.

Harul însă care i-s'a dat prin hirotonie nu mai poate fi ridicat. Și efectul sfințitor al harului cerut în Sf. Taine și ierurgii de credincioși dela o asemenea persoană păcătoasă, are aceeași valoare ca și dela una, ce-și păstrează cu demnitate și sfințenie slujba, căci harul lucrează independent de persoana lui. El este numai mijlocitor al revărsării harului divin, nu îl dă ca dela sine.

1. Matei, cap. 28, v. 20.

2. Ioan, cap. 14, v. 16—17.

3. Cf. pentru infailibilitate de ex. Dr. P. Rezuș, *Tradiția dogmatică ortodoxă* Caransebeș, 1939, p. 170—181 și S. Bulgakoff, op. cit. p. 67—109.

4. S. Bulgakoff, op. cit. p. 145.

5. I. Petru, cap. 2, v. 9 și N. Milaș, *Drept*, op. cit. p. 230.

6. Idem.

7. I. Corinteni, cap. 14, v. 5—39.

8. Prof. Dr. Emil Sehling, *Kirchenrecht*, Leipzig 1908, pag. 16.

„Sfințirea pe care o dă harul nu este opera virtuții omenești și deci ea nici nu poate fi cu nimic împiedecată de către viciile omenești”.¹

Și faptul acesta s'a repetat și discutat în decursul veacurilor.

Nicolae Cabasila, de ex. în lucrarea sa „Erminia” ajungând la eficacitatea rugăciunii preoțești zice: „În preot nu lucrează omul ci harul dintr'ânsul, adică Hristos însuși, care e izvorul și puterea preoției”.²

* * *

La caracterul indelebil al hirotoniei s'a ajuns prin dorința unor membri ai ierarhiei de a ieși din această stare,³ precum și prin aplicarea celor mai aspre pedepse preoților vinovați, și cari pedepse sunt caterisirea (καθάρσις) la noi și depositio, ori degradatio la apuseni.

Caterisirea este excluderea preotului din cler și punerea lui în rândul mirenilor. Ea este oprirea pentru totdeauna dela săvârșirea funcțiilor preoțești, pierderea numelui și a demnității de cleric.

Cel caterisit nu mai poate fi primit nicidecum în nici o treaptă a ierarhiei.

După această pedeapsă ce se aplică numai clericului, preotul putea fi supus, dacă continuă în păcate și la afurisire, sau mai apoi la cea mai mare pedeapsă aplicată lui ca mirean, anatematizarea.

Anatema (ἀνάθεμα) este cea mai grea pedeapsă, constând în excomunicarea definitivă a celui pedepsit din comunitatea creștină, și care pedeapsă nu se putea aplica preotului, decât după caterisire, când cel pedepsit este trecut în rândul mirenilor.⁴

Canonul 28 Apostolic zice: „Dacă vreun episcop, ori presviter, ori diacon caterisit după dreptate, pentru vinovații învederate, ar îndrăzni să se atingă de slujba care l-a fost încredințată oarecând, acela să se taie (îndepărteze) cu totul dela Biserică” (adică să se anatamatizeze).

Motivul pentru care un cleric poate fi pedepsit cu caterisirea, afurisirea, sau anatema, le cuprind canoanele, cari sunt extrase după categorii în Nomocanonul în XIV titluri (titlul al 9-lea), precum și Canoanele însoțite de comentarii ale lui Dr. N. Milaș, traduse de Dr. N. Popovici.

Nu se pedepsește însă un cleric pentru aceeași faptă de două ori, căci scrie can. 25 Apostolic: „Episcopul, ori presbiterul, ori diaconul, prinzându-se în desfrânare, ori în sperjur, ori în furtişag, să se caterisească, dar să mi se afurisească (îndepărteze dela sf. Cuminecătură). Căci zice Scriptura: „Nu vei pedepsi de două ori pentru aceeași” (Naum, c. 1 v. 9). Asemenea și ceilalți clerici.

Numai în caz de simonie, cum spune can. 29 Apostolic se poate pedepsi de două ori: „Dacă vreun episcop prin bani a ajuns la demnitatea asta mare, ori presviter, ori diacon, să se caturisească atât dânsul, cât și

1. E. Braniște, Explicarea Sf. Liturghii după N. Cabasila, București, 1943, pag. 82, 105, 130-131.

2. Idem.

3. N. Milaș, Drept, p. 230.

4. Dr. V. Șesan, Curs de Drept bisericesc universal, ed. IV-a îngrijită de Dr. M. Șesan, Cernăuți, 1942, p. 243-4.

cel ce l-a hirotonit și să se taie desăvârșit și dela împărtășire (afurisire), ca Simon Magul, prin mine Petru“.

Ori canonul 30 Apostolic: „Dacă vreun episcop servindu-se de stăpân țori lumești, printr'ânși pune mâna pe vr o biserică, să se caterisească și să se afurisească și toți părtașii lui la aceasta“.

Caterisirea se făcea în mod solemn în biserică.

După un manuscris slavon, dintre anii 1707—1714, caterisirea avea următorul tipic:¹

„Episcopul se îmbracă în toate vestimentele sale arhieresti și ține cărja, șezând pe scaunul dinaintea sf. mese, unde se așează de obicei, când hirotonește pe preot sau diacon. Preotul vinovat, care trebuie caterisit, îmbrăcat de asemenea în toate vestimentele sale preoțești este adus de diacon în fața ușilor împărătești, ținând în mână potirul cu discul. În timpul când merge spre ușile împărătești, clerul bisericii: ceilalți preoți, diaconi și cântăreți, rostesc psalmul 100 „Milă și judecată cântăm...“. Ajuns în fața acestor uși, nu intră în altar, ci îngenunche în fața ușilor împărătești. După terminarea psalmului acestuia, arhierul din locul unde șade, vestește cu glas tare, vina celui care este adus spre caterisire, zicând și formula aceasta: „În numele Tatălui și al Fiului și al Sf. Duh, amin. Deoarece după o anumită și primejdioasă cercetare dela martori nemincinoși, prin judecata noastră, l-am găsit ca pe un prezbiter călcător de lege și nevrednic de treapta preoțească pentru fărâdelegile lui, prea grele, cari au mâniat pre Dumnezeu și pre oameni îi îndeamnă la rele; de aceea prin puterea lui Dumnezeu a tot puternicul l-am osândit după Pravilele Sfinților Apostoli și ale Sfinților caterisindu-l din treapta sa preoțească în veci și-l îndepărtăm dela lucrarea celor sfinte și bisericesti și ca pre un rob netrebnic îl aruncăm și-l îndepărtăm dela prestolul și altarul Dumnezeesc cu cărja noastră păstoria că, făcând aceasta nu numai cu cuvântul, ci și cu fapta“.

După aceasta episcopul se scoală din locul său, poruncind și celui care se caterisește să se scoale și-i ia din mână potirul cu discul, zicându-i aceste cuvinte: „Ridic dela tine puterea aducerei jertfei celei prea curate către Dumnezeu pentru cei vii și cei morți, deoarece te-ai arătat nevrednic față de el ca să i-o aduci“; punând potirul cu discul pe sf. masă. După aceea, desbrăcându-l de veșminte, îi spune: „anaxios“ (nevrednic ești). Această expresiune o repetă și după desbrăcarea preotului de cingătoare, epitrahil, iar când l-a desbrăcat de tot, îi spune; „dezbrac de pe tine toate veșmintele preoțești, fiindcă ești nevrednic să stai înaintea lui Dumnezeu pentru viclenele tale fapte“.

Acum se procedează la tunderea părului. Episcopul îl tunde puțin, spunându-i: „Umplutu-s'a fața tă de n'cinste, căci întru cinste fiind, nu ai înțeles“; iar restul îl tunde diaconul, pe când clerul îi cântă antifonul al 4-lea din Joia patimilor: „Astăzi Iuda părăsește pe învățătorul și primește pe diavolul.“, după aceea, dacă nu l-a terminat de tuns, clerul continuă a-i cânta stihira următoare pe gl. 2: „Astăzi ucenicul lui Hristos se înstrăinează de cinstea și bunătatea lui...“, îl desbracă de toate hai-

1. Vezi Ștefan Berechet, Caterisirea (degradarea) preotului și Frăția de cruce, Chișinău, 1924, p. 13—21.

nele de pe deasupra, și apoi îl îmbracă în haine mirenești, zicându-i: „îmbrăcatu-te-ai întru rușine...”

După toate acestea, episcopul se așează la locul său cu cârja în mână, adresându-se preotului caterisit, spunându-i: „Deoarece te-ai arătat nevrednic de treapta preoțească, nu mai poți, nici să stai înaintea jertfelnicului dumnezeesc, nici să mai rostești cuvintele adevărului lui și nici să-i mai aduci daruri și jertfe duhovnicești, fiind vinovat de această mare vină, nemaiputând lucra nimic altceva din pricina greșalelor tale, aruncate asupra acestora, prin vicleșugul tău. Pentru aceasta eu cu puterea dela Hristos Dumnezeu dată mie, *te despart și te arunc dela sf. prestol și altar al Domnului*, alungându-te cu această cârjă păstorească până întru sfârșit, în veci”. Il gonește cu cârja dela ușile împărătești. Se scoală, închide ușile împărătești și desbrăcându-se, se duce întru ale sale¹.

După cum vedem în această rânduială a caterisirii nu se zice că se ridică harul, căci se spune: „ridic dela tine puterea aducerii jertfei celei prea curate” sau: „Pentru aceasta, eu cu puterea dela Hristos Dumnezeu, dată mie, te despart și te arunc dela sf. prestol și altar al Domnului...”

Adecă pedeapsa caterisirii constă în îndepărtarea vinovatului dela săvârșirea celor sfinte, cum este și definiția caterisirii, iar nu că i-ar putea ridica harul.

Episcopul se caterisește de 3, 6, ori 12 episcopi.²

La fel nu se vorbește de ridicarea harului nici în celelalte canoane.

Numai canonul 21 al sinodului (5—6) trulan, având expresia „pentru care au căzut din har”, adică clericii caterisiți, pare că face aluzie la ridicarea harului prin caterisire: „Ceice s'au făcut vinovați de infracțiuni canonice și din cauza aceasta au fost pedepsiți cu caterisire definitivă și perpetuă și au fost aruncați înapoi în starea laicilor, dacă de bună voie revenind la pocăință leapădă păcatul, *pentru care au căzut din har* (εἰς χάριτος ἐμπεπύκασιν, a gratia exciderunt) și desăvârșit s'au îndepărtat de acela, să se tundă în chipul clerului; de nu vor alege însă aceasta de bună voie, să poarte părul ca laicii, de oarece au prețuit mai mult petrecerea în lume decât viața cea cerească”. Can. 21 trulan).

Acest canon vorbind despre caterisire definitivă și perpetuă (παραλειπαι καὶ διηνεκεῖ, perfectae ac perpetuae) zice că cel pedepsit a căzut din har și a fost aruncat în starea laicilor (în laicorum locum dedetrusi sunt).

Milaș comentând acest canon și bazându-se și pe cuvintele rostite la actul caterisirii după formula greacă din Sintagma ateniană V, 571—572 și găsită la Mitropolitul Mihail în „Biserica ort. sârbească”, pag. 213—215 susține că se pierde harul și caterisirea îl aduce pe cleric în starea „în care se găsea înainte de hirotonisire”.³

Ca mai apoi să rostească „Așadară starea preoțească se pierde prin sentință judecătorească”.³

Deși tot el comentând canonul 9 al sinodului III dela Efes se pronunță: „Nu numai legea pozitivă, dar și mintea naturală și sănătoasă ne învață că numai cel ce este în situația de a da cuiva ceva, este și în si-

1. Nomocanonul în XIV titl. 9, cap. XIII.

2. N. Milaș, Canoane, op. cit. v. I, part. II, pag. 376—378,

3. N. Milaș, Canoane, op. cit. v. I, part. II, pag. 378,

tuația de a lua același lucru: „Cel ce are dreptul de a da ceva, are și dreptul de a-l lua, celce nu poate da, nici nu poate lua“, zice Iustinian în Instituții I-VIII, 6.¹

Cum însă hirotonia nimeni nu o dă ca ceva dela sine, totașa nici nimeni nu este în situația de a o lua.

Formula din actul caterisirii amintit mai sus sună: „Tu, carele astăzi pentru ultima oară te numești preot al Dumnezeului ceresc, de aci înainte *vei fi despoiat de darul preoției*, pe care l-ai avut până acum și pierzi îmbrăcămîntea darului preoțesc, cu care te-ai împodobit și lăudat până acum în societatea omenească.. Astăzi *ți-se ia sfințirea care ai dobândit-o dela ceruri prin hirotonisirea arhierască* și te întorci între credincioșii de rând“.

Iar în Biserica catolică este așa: T bi auferimus habitum clericalem, et deponimus, degradamus, spoliaraus et exuimus te omni ordine, beneficio et privilegio clericali.“ (Te alungăm din starea clericală, și te depunem, te degradăm, te despoiem și te scoatem din toată preoția, dela beneficiile și dela privilegiile clericale).²

„Papa Grigorie cel Mare numește expresbyter pe preotul carele „postquam de sacris ordinibus lapsus, a suis sacerdoti ordine dejectus est (după ce lepădat fiind de-a preoția sfântă este alungat din șirul preoților)“.³

Cel caterisit se scoate apoi și din catalogul ieraticesc, conform canoanelor 15, 51 Apostolic; 16, 17, 19 sin. I ec. și I Antiohia.

Între formula de caterisire slavă din manuscrisul dela 1707—14 și cea greacă amintită de N. Milaș, este deosebire.

Prima fiind de acord cu caracterul indelebil al hirotoniei, iar cea de a doua negându-l. De aici tragem următoarele concluzii:

În vechime nu s'a ridicat problema caracterului indelebil al hirotoniei.

Milaș spune chiar că primele 11 secole ambele biserici, ortodoxă și catolică au crezut în ștergerea harului.⁴

Dar tot el comentând canonul 7 al sin. IV-lea ecumenic dela Calcedon, unde se oprește eșirea preoților din cler, pare că exprimă o părere contrară despre ștergerea harului: „În Biserica creștină totdeauna a fost în vigoare canonul, după care nici făgăduința monahală nu se pot despărți de persoana care le-a primit“.⁵

Nici un canon până acum nu spune apriat că harul poate fi ridicat când hirotonia a fost validă și nu dela eretici.

Canonul 2-lea al sinodului dela Efes (431) zice: „Dacă vreunii episcopi au lipsit dela Sinod și s'au unit cu apostasia, sau ar încerca să se uniască, sau și iscăbind caterisirea lui Nestorie, au trecut către adunarea apostasiei, aceștia, după socotința sf. Sinod să fie cu totul streini de preoție și să cadă din treaptă.“

1. Idem, pag. 376—378.

2. Kober, Die Deposition und Degradation, S. 182, la Milaș, op. cit. pag. 376—378.

3. N. Milaș, Canoane.. volum citat, p. 377.

4. Idem, pag. 378.

5. Idem, pag. 203.

Zonara și Balsamon, prin „înstrăinarea de preoție” înțeleg pedepsele ce trebuiesc aplicate episcopilor apostazi, adică caterisirea, căci episcopii nu pot fi aduși la o treaptă inferioară, și deci nici ceilalți clerici, conform canonului 29 Calcedon: „Ierosolime este a retrograda pe episcop la treapta de presviter. Iar dacă vreo pricină dreaptă i-a înlăturat pe ei dela agendele episcopatului, nu li este iertat a ținea nici loc de presviter”. Iar prin „căderea din treaptă” pedeapsa ce se dă preoților și diaconilor și care este tot caterisirea.¹

La fel este și can. 7 al aceluiaș sinod.

Milaș și în expresiunile „i-a înlăturat dela agendele episcopatului” și „nu le este ertat a ținea nici loc de presviter” vede tot „despoiere de preoție”.²

Cât privește expresia can. 21 trulan „au căzut din har”, aceasta se poate că provine din traduceri originale, sau că înțelesul ei este a fi depus, căzut juridicește din preoție, ajuns în rândul laicilor, nereferindu-se categoric la pierderea harului, căci în acest caz s'ar mai fi făcut amintire și în alte canoane.

Alcătuitorii manuscrisului caterisirii din 1707—1714 se vede că cunoșteau doctrina despre caracterul indelebil al hirotoniei, deja cristalizată. Căci această doctrină începe a fi discutată de Apuseni în sec. XII-lea și ea obține la ei caracter dogmatic în veac. XVI-lea, la sinodul tridentin (1545—1563).

În ședința VII-a din 3 Martie 1547 se elaborează următorul canon (al 9-lea, De sacramentis, în genere) referitor la indelebitatea hirotoniei, a botezului și mirului: „Si quis dixerit, in tribus sacramentis, baptismo scilicet, confirmatione, et ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, singnum quoddam spirituale et indelebile, unde ea iterari non possunt: Anathema sit”.³ (Dacă ar zice cineva, că în cele trei taine, adică botezul, mirul și preoția, nu se imprimă în suflet un caracter (urmă, semn), acesta care este un oarecare semn (urmă) spirituală și idelebilă (de neșters), din care cauză aceste taine nu pot fi repetate: Să fie anatema).

Iar în sesiunea 23, din 15 Iulie 1563 se dă canonul 4 De sacramento ordinis, care completează pe cel al noulea din sesiunea VII: „Si quis dixerit, per sacram ordinationem non dari Spiritum sanctum, ac proinde frustra episcopus dicere: Accipe Spiritum sanctum; aut per eam non imprimi characterem; vel eum, qui sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse: Anathema sit”.⁴ (Dacă ar zice cineva că prin sf. hirotonie nu se dă Duhul Sfânt, și prin urmare în zadar zic episcopii: Primește Duh Sfânt; sau că prin aceasta (hirotonire) nu se imprimă un caracter; sau că acela, care odată a fost preot, din nou poate să devină laic: să fie anatema).

Pentru justificarea elaborării acestor două canoane și a caracterului indelebil al hirotoniei și al celorlalte două sf. Taine, se zice că, deoarece

1. Pr. I. Mihălcescu, Sinodul III ecumenic din Efes (431), București, 1931, pag. 76—77.

2. Milaș, Canoane, vol. cit. p. 298.

3. Canones et Decreta sacrosancti oecumenici Concilii Tridentini, Ratisbonae, 1888, pag. 40.

4. H. Denzinger, Enchiridion Symbolorum et Definitionum, Friburgi Brisgoriae, 1911, pag. 283.

cu adevărat în taina preoției, ca și în a botezului și mirului se imprimă un caracter (indelebil), care nu poate fi nici șters, nici ridicat, pe drept sf. sinod a condamnat prin aceste canoane pe aceia cari afirmă că preoții Noului Testament au numai o putere temporară și deodată cu depunerea din cler și trecerea în rândul laicilor, pierd harul.¹

Preoția și ierarhia Noului Testament au origine și putere divină: „Si quis dixerit, in ecclesia catholica non esse hierarchiam divina ordinatione institutam, quae constat ex episcopis, presbyteris et ministris: Anathema sit”. (Dacă ar zice cineva, că în biserica catolică nu este preoție și ierarhie de origine divină, care constă din episcopi, preoți și diaconi: Să fie anatema)²

Cei cari neagă aceste adevăruri sunt împotriva învățăturii sf. Scripturi, a apostolilor, a profeților și a sf. Părinți.

Pe baza acestor canoane ale sinodului tridentin un preot odată hirotonit, a primit o pecete specială, un caracter în suflet (character in anima), o urmă spirituală de neșters (signum spirituale et indelebile), care niciodată nu se poate lua dela el ca și pecetea botezului, (cine pedeapsă ar suferi, pentru oricât de mare greșală ar săvârși.

El spiritual nu poate fi adus niciodată în starea laicilor, în care s'a găsit înainte de hirotonie.

Hirotonia fiind o lucrare și un efect al Sf. Duh, este vecinică, asemenea autorului său divin.

Iar pe cel care zice altfel, amintitul sinod în canonul 8 De sacramentis in genere, îl anatematizează: „Si quis dixerit, per ipsa novae legis sacramenta ex opere operato non conferri gratiam, sed solam fidem divinae promissionis ad gratiam consequendam sufficere: Anathema sit. (Dacă ar zice cineva că prin însăși tainele legii celei noi nu se conferă harul ex opere operato, ci ajunge numai credința în promisiunile divine pentru obținerea harului, să fie anatema).

Dacă însă un cleric s'a făcut vinovat și deci pedepsit cu cea mai mare pedeapsă vindictivă, caterisirea, el poate fi trecut în rândul laicilor juridicește.

„Reducere în sens dogmatic și teologic a unui cleric la stare laică nu se dă. Nici în ce privește puterea de ordin divin și nici în cea de ordin uman chiar”.³

Ca pedeapsă a unei adevărate sentințe, degradarea (reducerea la starea laică) după canoane nu se poate da.⁴

Puterea hirotoniei este hotărâtă de dreptul divin și depinde de caracterul indelebil, adevărat de nepierdut și nici nu poate fi luată de vreo putere.⁵

Privind însă buna ordine necesară în organizația văzută a Bisericii, s'a alcătuit pe baza Sf. Scripturi dreptul uman bisericesc (Matei 18, v. 17—18).

1. Canones et Decreta, op. cit. p. 121, 122 și H. Denzinger, op. cit. pag. 317.

2. Canon VI De sacramento ordinis.

3. Dr. St. Sipos, Enchiridion iuris canonici, ed. IV, Pécs, 1940, pag. 175.

4. Dr. A. Perathoner, Das Kirchliche Gesetzbuch, Bressanone, 1926, p. 678.

5. Dr. Sipos, op. cit. p. 175—176.

Puterea acestuia este așezată de Biserică, respective de organele ei jurisdicționale, și de acestea deci și poate fi luată.¹

Așa există reducere juridică la starea laică, care constă în oprirea celui pedepsit prin caterisire dela exercitarea puterii primite prin hirotonire, apoi în privarea de drepturile și privilegiile clerului, egalându-l în exterior cu laicii.

„Omnes qui o clericali statu ad laicalem legitime redacti aut regressi sunt, eo ipso amittunt officia, beneficia, ac privilegia clericalia et vetantur in habitu ecclesiastico incedere ac tonsuram deferre. (Toți aceia cari legitimi au fost reduși dela starea clericală la cea laică, sau au fost depuși, prin acel fapt pierd oficiile, beneficiile, drepturile și privilegiile clericale și se opresc dela purtarea costumului preoțesc și dela păstrarea tunsurii).

„Trecerea unui cleric din ierarhia superioară în starea laicilor poate să se facă, dar numai după ce clericul a fost (despoiat) dispensat de datoriile clericale, mai ales în ce privește legea celibatului.

Dacă este însă vorba de o așa dispensă din hirotonie (e vorba de celibat după depunere), care are caracter general și unanim admis în organizarea bisericii catolice (adecă celibatul), o asemenea dispensă se poate da numai de către Papa, ca șef suprem și numai în cazuri rari.²

Milaș aduce acest citat pentru negarea caracterului indelebil al hirotoniei.

Dar aici nu este vorba că Papa ar putea da dispensă pentru a putea eși cineva din harul clerului, ci dacă un cleric catolic (celib) a fost pus în starea laicilor, se întreabă mai poate-se el căsători.

Și această dispensă zice că s'ar putea da de către Papă — dar nu se amintește că s'a dat vreuna.

Iar în caz că s'a dat, aceasta este contrar cu caracterul indelebil al hirotoniei.

De altfel canonul 213 § 2 și 214 zice: Clerul cel batar degradat însă nu se mai poate căsători „Clericus tamen maior obligationis coelibatus tenetur, salvo praescripto“.

Dovadă că despre aceasta este vorba ne arată continuarea citatului: „Repunerea lui (clericului) în comunitatea laică poate să-l atingă pe cleric ca pedeapsă“.

În biserica apuseană, mai înainte cel pedepsit prin depositio pierde-a oficiul, privilegiile și toate beneficiile clericale, dar totuși putea face parte din trupul Bisericii, ca laic însă.

Prin degradare (degradatio) își pierde însă toate drepturile preoțești, concomitent cu reducerea la starea laică.³

În imperiul bizantin, cel caterisit era exilat de autoritatea civilă.⁴

Legea noastră din 1925 admite caterisirea întru toate, dar fără pierderea dreptului de a purta haina clericală.⁵

1. Idem, p. 176.

2. Kirchenlexikon Wetzer und Welte's v. III, pag. 716--17, la Milaș, Canoane, op. cit. V, 1, p. II, pag. 378—379.

3. Kirchenlexikon, op. cit. p. 716—717.

4. Dr. V. Șesan, op. cit. pag. 244.

5. Idem.

În privința aceasta Biserica apuseană are următoarele canoane la diviziunea Depoenis vindictivis communibus: „Si clericus depositus non det emendationis signa et praesertim si scandalum dare pergat monitusque non resipiscat, Ordinarius potest eum perpetuo privare iure deferendi habitum ecclesiasticum (can. 2304 § 1). (Dacă un cleric depus nu dă semne de îndreptare și mai ales dacă continuă să producă scandal și admoniat fiind nu se pocăiește, Episcopul poate să-l priveze pentru totdeauna de dreptul de a purta haina clericală).¹

Kober zice că preotul caterisit a devenit laic numai în exterior (innerlich), căci caracterul indelebil rămâne și când acesta este trecut în communio laica.²

Caterisirea îl trece în starea laică ca exterior, dar nu-i poate ridica caracterul de preot, carele fiind indelebil rămâne de sine înțeles neatins la cel pedepsit.³

În Biserica apuseană, până în sec. XII-lea reducerea la starea laică se făcea prin depositio (depunere) ca și prin degradatio (degradare), între cari nu era nici o deosebire.⁴

Prin depunere, totuși unele privilegii clericale ca de ex privilegium fori, dreptul de a fi judecat de tribunalele bisericești îi rămăneau, ori episcopul purta grijă, dacă putea de existența lui.

„Depositio firmis obligationibus e suscepto ordine exortis et privilegiis clericalibus, secumfert tum suspensionem al officio, et inhabilitatem ad qualibet officia, dignitates, beneficia, pensiones, munera in Ecclesia, tum etiam privationem illorum quae reus habeat, licet eorum titulo fuerit ordinatus, can. 2033 § 1. (Depunerea aduce cu sine pe lângă ridicarea obligațiilor izvorite din hirotonire și din privilegiile clericale și suspendarea dela oficiu și inhabilitatea la oricari officii, demnități, beneficii, retribuții, sarcini în Biserică, cât și privirea dela acelea pe care inculpatul le avea, adică de titlul pentru care a fost hirotonit.) Iar mai apoi în § 2 zice: „Sed hoc ultimo in casu, si clericus vere indigeat, Ordinarius pro sua caritate, quo meliore modo fieri potest, ei providere curet, ne cum dedecore status clericalibus mendicare cogatur. (Dar în acest ultim caz, dacă clericul într'adevăr este lipsit, Episcopul, pe baza carității sale în modul cel mai fericit, să se îngrijească, înzestrându-l ca să nu fie nevoit să cerșească spre rușinea stării preoțești).

Când însă principii lumești au început să atace excepționarea clericului dela judecata lumească, pentru crime, și au adus în judecata civilă și pe clerici, Pontificii romani dela finea sec. XII-lea, ex. Inocențiu al III-lea, au dispus ca clericii criminali să fie predați forului civil (puterii lumești) spre judecare.

Din sec. XII-lea, reducerea la starea laică se făcea prin degradatio, care reprezintă azi la apuseni pedeapsa cea mai mare pentru un cleric, identică cu caterisirea la noi.⁵

„Degradatio in se continet depositionem, perpetuam privationem habitus ecclesiastici et reductionem clerici ad statutum laicalem“ (can. 2305 § 1).

1. Codex juris Canonici, op. cit. p. 587—592.

2. Dr. N. Mișu, Canoane, op. cit. v. I, p. II, pag. 379.

3. Dr. V. Șesan, op. cit. p. 244 și Dr. A. Perathoner, op. cit. pag. 678.

4. Dr. S. Sîpos, op. cit. p. 176 și Dr. A. Perathoner, op. cit. pag. 678.

5. Dr. S. Sîpos, op. cit. p. 176.

Așadar degradarea îi ridică toată puterea jurisdicțională și actul numai al celui pedepsit, iar efectul se consideră invalid, nu i-se ridică harul (ipsam potestatem), care nec auferre potest propter caracterem indelebilem.¹

F. Schulte zice: „Caracterul, care se imprimă preotului prin hirotonire este de neșters (ist ein unaus löschlicher); Cel sfințit poate să fie lipsit de orice privilegiu al stării preoțești și în felul acesta să fie depus în stare laică, dar *niciodată* (niemals) *nu-și va pierde capacitatea spirituală a preoției, pe care a primit-o odată*; așa că el, înăluntru său poate să îndeplinească cu valabilitate orîșicare act specific preoției, chiar după degradare, ba chiar când a căzut dela Biserică, sau dela credința creștină.”²

Mai departe spune că Biserica nu poate laicia pe nimeni, în sens dogmatic.

Această doctrină, desbătută și canonizată în Apus, despre caracterul indelebil al hirotoniei, Biserica noastră ort. rom. o are și ea.

Regulamentul de procedură al instanțelor disciplinare și judecătorești al Bisericii ort. rom., votat în sesiunea Sf. Sinod din lunie 1926, sancționat prin înaltul Decret regal Nr. 4160 din 29 Decembrie 1926 și publicat în Monitorul Oficial Nr. 290 din 30 Decembrie 1926, hotărînd asupra pedepselor aplicate clerului zice: „Depunerea, sau pierderea dreptului pentru totdeauna de a săvârși vreo lucrare sacră, *fără pierderea calității de preot*, cu putința de a fi întrebuințat în administrația bisericească.”³

Iar Sf. Sinod ort. rom. prin hotărîrea din 20 Februarie 1929, deliberând în cauza protodiaconului N. N. căsătorit după hirotonire, zice: „Cel care s'a căsătorit după hirotonire, întemeiul can. 6 al sih. VI ecumenic, nu mai poate îndeplini serviciul Bisericii și luând funcțiuni civile, însuși s'a depus.

„*Taina preoției fiind indelebilă*, unul, care pe motive anticanonice a ieșit din serviciul Bisericii poate fi considerat ca mirean”.

Dr. V. Șesan scrie: „Un preot poate fi caterisit, adică pus în rândul mirenilor, excluzându-l din cler, fără însă a i-se lua darul hirotoniei, care este indelebilă, ci împiedecându-l numai dela exercitarea lui.”⁴

În argumentare aduce canonul 29 al Sinodului IV ecumenic, referitor la degradarea episcopului.

Apoi vorbind despre efectele (urmările) hirotonie zice: „Nimeni nu poate renunța la hirotonia (harul) primită, ea având caracter indelebil. Se poate renunța numai la situația în cler, în oficiu: cel ieșit din cler dacă liturghisește, actul lui este bun în fond, dar nu e bun în formă și de aceea se pedepsește.”⁵

Caracter indelebil are numai clerul superior, care a primit hirotonire și nu hirotosire, ca cel inferior.

1. Idem, p. 1014—1015.

2. F. Schulte, System des Kirchenrechts, Giessen, 1857, pag. 156, la Dr. N. Mișaș, Canoane... v. I. p. II, pag. 378.

3. Regulamentul de procedură al instanțelor disciplinare și judecătorești al Bisericii ort. rom., București 1927.

4. Dr. V. Șesan, op. cit. p. 244.

5. Idem, pag. 69—70.

Deci clerului inferior lipsindu-i acest caracter de „indelebilis“, depunerea lui în stare laică are să se înțeleagă în exterior și în interior.

Și el nici nu este supus urmărilor cari decurg din acest caracter indelebil, la care urmări este supus clerul superior.¹

În baza caracterului indelebil al hirotoniei, și hirotonia săvârșită de un episcop caterisit este validă ca fond:

„Episcopul caterisit, suspendat dela oficiu (ab officiis), nu poate, sub pedeapsa afurisirii, să hirotonească clerici conform canonului 28 Apostolic și 4 Antiohian“.²

„Dacă vreun episcop caterisit de sinod, ori presbiter, ori diacon (caterisit) de episcopul său propriu, ar îndrăzni să săvârșească ceva din slujba (preoțească) potrivit celor obișnuite a le îndeplini mai înainte ori, ca preot, ori ca diacon; acela să nu mai poată avea nădejdea la alt sinod nici de reintegrare, nici de a se putea apăra, ci și cei ce comunică cu el toți să se lepede dela biserică, și mai ales, dacă cunoscând ei hotărîrea cea dată împotriva celor amintiți mai sus, ar îndrăzni să comunice cu dânși. (Can. 4 Ant.)

Prin „slujbă preoțească“ la episcop se înțelege și hirotonirea.³

„Dacă totuși el ar hirotoni, atunci hirotonia lui ar putea fi privită în fond ca validă, pentrucă episcopului, după luarea îndreptățirii de a hirotoni, i-a mai rămas capabilitatea harismatică, în baza indelebilității hirotoniei“.⁴

Hirotonia însă dela episcopi afurisiți, anatematizați și eretici nu este validă, căci aceștia „nu numai că sunt excluși a sacris, ci sunt scoși din sânul Bisericii“ și deci ei nu mai au nici capabilitatea harismatică.⁵

„Dacă vreun episcop, sau presbiter, sau diacon ar primi dela cineva a doua hirotonie, să se caterisească și el și cel ce l-a hirotonit, fără numai dacă ar dovedi că dela eretici are hirotonia. Fiindcă cei ce sunt botezați, sau hirotoniți de către unii ca aceștia, nu pot fi nici credincioși, nici clerici“. (Can. 68 Apostolic).

Acestor episcopi le lipsește succesiunea apostolică și nici nu mai stau în infailibilitatea Bisericii, fiind alungați din ea.

În caz de apostasie, clericul părăsește și neagă însăși Sf. Taină, care ca și celelalte accentuiază și necesitatea credinței cerută de Mântuitorul.

Dar hirotonia lui primită înainte de apostasie rămâne, el însă nu mai poate săvârși o taină validă, căci el atacă însăși esența și efectele tainei.

Pe baza celor de până acum vedem că, după cum nevrednicia unui membru al ierarhiei nu alterează harul divin împărtășit, căci clericul nu împărtășește în sf. Taine din vrednicia, sau puterea lui, ci este numai un mijlocitor și împărtășitor al harului Sf. Duh,⁶ așa nici Sf. Taină a hirotoniei, fiind un efect al sf. Duh, iar împărtășitorul numai un mijlocitor, nu poate fi ridicată de nimeni și pentru nimic, are deci caracter indelebil.

* * *

1. Dr. S. Sipos, op. cit. p. 175—177.

2. Dr. V. Șesan, op. cit. p. 73.

3. Milaș, op. cit. Canoane, v. II, p. I, pag. 65—66.

4. Dr. V. Șesan, op. cit. pag. 73.

5. Idem, pag. 74.

6. Dr. V. Șesan op. cit. pag. 70.

Din acest caracter indelebil al hirotoniei rezultă următoarele urmări (efecte) ale acestei taine:

1. *Nu există canonică degradare.* 2. *Nu se poate repeta în acelaș grad ierarhic.* 3. *Nimeni nu poate renunța la hirotonia primită.* 4. *Nimeni nu se poate căsători după hirotonie.*¹

1. *Nu există canonică degradare.* Faptul acesta l-am comentat la pedepsele cele mai mari aplicate clerului și el se întemeiază pe canonul 29 al Sin. IV Calcedon: „Ierosilie este a retrograda pe episcop la treapta de presviter. Iar dacă vreo pricină dreaptă i-a înlăturat pe ei dela agendele episcopatului, nu li este iertat a ținea nici loc de presviter... Ceice, despre cari se spune că au fost degradați din demnitatea episcopatului în rândul presviterilor, dacă au fost condamnați din vreo cauză binecuvântată, cu drept cuvânt nu sunt vrednici nici de demnitatea de presviter...”

Deci cine nu este vrednic a săvârși Sf. Taine ca episcop, acela nu este vrednic a le săvârși nici ca preot, ele (Tainele) fiind aceleași, afară de preoție, și deci să se depună din preoție.²

Harul primit în hirotonie pentru o treaptă ierarhică nu se poate reduce, micșora, ori șterge.

2. *Hirotonia ca și botezul nu se poate repeta în acelaș grad ierarhic.*

„Dacă vreun episcop, sau presviter, sau diacon ar primi dela cineva a doua hirotonie, să se caterisească și el și cel ce l-a hirotonit, fără numai dacă ar dovedi că dela eretici are hirotonia. Fiindcă cei ce sunt botezați, sau hirotoniți de către unii ca aceștia, nu pot fi nici credincioși, nici clerici”. (Can. 68 Ap).³

Pe baza caracterului indelebil al hirotoniei, pe care acest canon îl subliniază, întrucât oprește repețirea ei, o hirotonie devenită validă, nu se mai poate repeta.

Dacă ar fi existat credința apostolilor, sinoadelor, ori a Sf. Părinți că darul hirotoniei se poate șterge, ori pierde, ori reduce, atunci s’ar fi admis și repețirea ei. Dar faptul că se oprește categoric, prin canoane repețirea ei, pledează pentru caracterul indelebil.

Acest canon s’a dat în urma mai multor cazuri de hirotonie repetată, cum explică Zonara în comentarul său la acest canon:

Unii clerici după ce au primit prima hirotonie, au găsit defecte la cel care au săvârșit-o și așa crezând că nu e validă o cereau și dela altul.

Alții aveau încredere deosebită față de un episcop și credeau că dacă primesc dela acesta din nou hirotonia, se vor împărtași de mai multă sfințenie și de mai mare har al Sf. Duh.

Sau alții, opriți dela preoție, când reintrau din nou în rândul clerului, credeau că e nevoie să se hirotonească din nou.

Balsamon întregește canonul amintit că oricum s’ar întâmpla ca cineva să fie de două ori consacrat pentru unul și acelaș grad ierarhic, să se caterisească și el și episcopul, carele, știind de hirotonia primă, l-a hirotonit din nou.”

Sf. Ciprian zice: „Nam baptismus repeti ecclesiasticae prohibent regulae, et semel sanctificatis nulla deinceps manus iterum consecrans

1. Idem și N. Milaș, Drept, op. cit. p. 229—234.

2. Milaș, Canoane, op. cit. V. I. P. I, pag. 297—298.

3. Vezi și can. 47 Ap. și 48 Cartagina.

praesumit accedere. Nemo sacros ordines semel datos iterum renovat. „Căci regulile bisericești opresc ca botezul să fie repetat, și odată trecut în rândul celor sfințiți, nici o mână sfințitoare să nu îndrăznească ca din nou să-l hirotonească. Nimeni nu reînnoiește hirotonia odată dată“.

Botezul introduce pe om în rândul membrilor Bisericii; iar hirotonia în rândul slujitorilor aleși ai Bisericii; amândouă aceste sf. Taine având caracter indelebil nu se pot repeta.

Hirotonia devine validă, oricât de păcătos ar fi episcopul este eficace și ea nu se mai repetă, căci „Dumnezeu nu dă hirotonia episcopilor, ci lucrează prin episcopi asupra întregii creștinătăți“, zice Sf. Ioan Hrisostom.¹

Hirotonia se poate repeta numai când un cleric vine dela eretici, ori dela alte biserici cari nu o au ca Sf. Taină și ierarhia lor nu este legală și cu succesiune apostolică.²

3. Nimeni nu poate renunța la hirotonia primită.

Intre preot și slujba bisericească este o strânsă legătură. Preotul a primit sfințire, hirotonie vecinică, iar slujbele sale au la fel caracter vecinic mântuitor, însoțind pe om și după moarte.

Hirotonia fiind indelebilă îl leagă pe preot cu Biserica pe viață.

Preotul se hirotonește de bunăvoie lui, și deci nu poate renunța la preoție, care având caracter vecinic și făcându-se prin puterea Sf. Duh, aparține dreptului divin.

Cel intrat în preoție depune un jurământ de ordin divin și dacă iese din preoție este călcător al acestui jurământ.³

Sf. Scriptură zice: „Așa dar fiecare să ne socotească ca slujitori ai lui Hristos și îngrijitori ai tainelor lui Dumnezeu. Astfel fiind se cere în cele din urmă dela îngrijitori, ca fiecare să fie găsit credincios“.⁴

După cum Biserica nu poate lua clericului hirotonia din cauza caracterului indelebil, tot așa și din aceeași cauză, nici clericul nu poate renunța la ea.

„Cei ce au fost așezați odată în cler, și monahii, am hotărât să nu între nici la oaste, nici în dregătorie lumească; iar îndrăznind aceasta și necăindu-se așa ca să revină la ceea ce mai înainte au ales pentru Dumnezeu, să se anatematizească“, zice can. 7 al sin. IV ecumenic.⁵

Nici în caz de cel mai mare pericol al vieții nu se poate renunța la preoție (can. 62 Ap. și 3 Sf. Ciril al Alexandriei) și nici nu poate preotul fugi dela locul lui (can. 10 Petru al Alexantriei), căci intră în glasul evangheliei lui Luca (cap. 14. v. 30). „Omul acesta a început să clădească, dar n'a fost în stare să săvârșească“.

Pe baza acestor canoane, dacă Biserica noastră ar avea tăria sufletească a primelor veacuri, nu și-ar putea justifica refugierile preoților și ale episcopilor.⁶

1. N. Milaș, Drept, op. cit. pag. 229.

2. Cf. Milaș, Drept, p. 226—229 și Canoane, v. I, p. I, pag. 257—261 și 288—289.

3. Milaș, Drept p. 230.

4. I. Corinteni, cap. 4. v. 1—2.

5. Can. 36 Ap. (Dacă nu e primit de popor), can. 81 (oprește intrarea în serviciile publice), iar 83 în cele militare.

6. Milaș, Canoane, v. I. p. II, pag. 172.

Cazuri de demisie din preoție, canoanele nu amintesc până la sinodul III ecum. (Efes 431), ședința VII, can. 9.

Aici este vorba de „scrisoarea de demisie” (libellum abdicationis) înaintată Sf. Sinod de către Eustatie, mitropolitul Pamfiliei.

Acest obicei de a dimisiona nu s'a cunoscut până atunci, căci sinodul se exprimă „a dimisionat în chip neînțeles de noi”.

Legea bisericii a fost de multe ori violată și așa canoanele se repetă.

Sinodul al IV-lea ecumenic dela Calcedon, 451, dă canonul 3; un sinod apusean dela Tours (Turonicum) 461, canonul 5; Sinodul trulan, canonul 21 și altele, toate cerând pedeapsa cu caterisirea și anatematizarea pe cei ce voiesc să iasă din cler.

Nici legile civile nu erau mai blânde, căci apar novelele VII, VIII și CXXIII cu sancțiuni severe.

Canoniceste nimeni nu poate, sub nici un motiv renunța la preoție de bunăvoie, demisionând, decât poate fi scos prin pedeapsă după canonul 3 al Sf. Ciril al Alexandriei de ex.:

„Că de sunt vrednici a sluji, să rămână întru această slujbă; iar dacă nu sunt vrednici, să nu iasă prin demisie, ci mai vârtos osândiți fiind pentru fapte”.

Dar dacă nimeni nu poate demisiona, nici pensionarea preoților numai după vârstă, ori anii de serviciu, apți fiind încă pentru slujbă, și chiar cu mai mult prestigiu și experiență decât tinerii, canoniceste nu se poate da.

E drept că ei nu sunt scoși din preoție, dar sunt îndepărtați într'un oarecare fel și dela oficiu.

În veacul al IX-lea, pare că această rigurozitate privitoare la demisie s'a mai îndulcit, căci sinodul dela Constantinopol, 861, în canonul al 16-lea vorbind despre demisia patriarhului Ignatie de acolo zice că în anumite cazuri se poate primi demisia.

În sec. XII-lea, Valsamon vorbind despre demisia benevolă în comentarul canonului al 62-lea Apostolic și 44 al Sf. Vasile cel Mare, arată încă această practică

Biserica rusă prin art. 86 din Regulamentul Consistoriilor spirituale (1883), admite „scoaterea din starea oficiului sacramental și din făgăduința monahală la cerere proprie”.

Biserica noastră în timpuri mai noi se pare că la fel o practică.

Toate acestea cum am văzut sunt necanonice, și nerespectând canoanele se atacă și caracterul indelebil al hirotoniei.¹

4. Nimeni nu se poate căsători după hirotonie.

Din cauza caracterului indelebil al hirotoniei, reiese ca un efect mai îndepărtat și faptul că nimeni nu se poate căsători după hirotonie.

Această urmare stă în strânsă legătură și întregeste dispozițiile referitoare la demisia din preoție.

1. Pentru acest capitol vezi: Dr. N. Milaș, drept, op. cit. pag. 229—231 și Canoanele citate, V. I, p. I, pag. 159, 308—310, 312—313; Vol. I, p. II, pag. 164—184, 202—204 și 376—385.

Mulți clerici necăsătoriți, ori văduvi, pentru a se putea căsători își cereau demisia din preoție.

Acești clerici nesocotesc harul ce este întru ei și „renunță la slujba spirituală pentru o plăcere fizică, disprețuiesc făgăduința dată lui Dumnezeu ca să slujească plăcerii fizice”.¹

Din această cauză Sf. Părinți și Sinoadele opresc căsătoria după hirotonie.

„După hirotonie, însă, să nu le fie îngăduit să se mai căsătorească (adecă episcopi, preoți și diaconi scriu Constituțiunile Apostolice”).²

Iar canonul 26 Apostolic zice: „Dintre cei ce au intrat în cler ne-însurați, vrând să se însoare, îngăduim numai cetetilor și cântăreților”.

Acest canon îl repețește sinodul trulan (691).³

Iustinian dă legea din 18 Octomvrie 530, pe care o reactualizează în vremea sa Leon Filozoful (886—910) în Novela III și care lege întărește canonul 26 Apostolic.

Valsamon comentând legea lui Iustinian adaugă că o căsătorie făcută contrar canoanelor și novelelor era considerată nulă și copiii rezultați din această căsătorie erau considerați nelegiuți, chiar dacă „respectivul slujitor sacramental ar fi fost demis din slujba sa în orice chip”.⁴

BIBLIOGRAFIE

1. *Sfânta Scriptură*.

2. *Bran Felician, Dr. Dreptul Canonic Oriental*, vol. I, Prologomene, Lugoj, 1929.

3. *Berechet Ștefan, Dr. Caterisirea (Degradarea) preotului și Frăția de cruce*, Chișinău, 1924.

4. *Branște Ene. Explicarea Sfintei Liturghii după Nicolae Cabasila*, Buc. 1943.

5. *Bulgakoff S., Ortodoxia*, tradusă de N. Grosu, Sibiu, 1933.

6. *Cireșan Badea, Dr. Tezaurul liturgic al Sfintei Biserici creștine ortodoxe de răsărit*, vol. I-III, București, 1910—1912.

7. *Comoroșan A., Prelegeri academice din Dogmatica ortodoxă*, Partea generală, revăzute de Prof. Dr. E. Voiuțchi, Cernăuți, 1887.

8. *Damaschin Ioan, Sf. Dogmatica*, tradusă de Dr. D. Fecioru și Dr. O. Căciulă, București, 1938.

1. Comentariul lui Valsamon la can. 44 Sf. Vasile.

2. Constituțiunile apostolice, cartea VI, cap. 17.

3. Vezi și canoanele Sf. Vasile, mai ales al 6-lea, precum și Novelele VI, c. 5 (anul 535), XXII, c. 42 anul 536 și CXXIII, c. 14 (anul 546).

4. Milaș, Comentarii, v. I, p. II, pag. 325 și Drept, p. 232.

A se consulta pentru acest din urmă punct și broșura lui N. Milaș, Hirotonia ca piedecă pentru căsătorie, în românește de S. Dragomir, Sibiu, 1907.

În această broșură, Milaș nerecunoscând caracterul indolebil cum am văzut, nici hirotonia nu o crede o piedecă pentru căsătorie, căci această lege este de ordin uman — zice el — și nu de drept divin.

În felul acesta se scuza canonul 10 Ancira (314), practica diferitelor secole ca de ex. al 12-lea și cea a Bisericii rusești după legea din 1667 și 30 Aprilie 1784,

9. *Hrisostomul I., Sf.* Despre preoție, tradusă de A. Geamănu, Craiova, 1941.
10. *Mărturisirea ortodoxă*, ed. III. București, 1930.
11. *Matei I., Dr.* Contribuțiuni la Istoria Dreptului bisericesc, București, 1922.
12. *Mihălcescu I. Pr.*, Sinodul III ecumenic din Efes (431), București, 1931.
13. *Milaș N. Dr. Ep.*, Drept bisericesc, trad. de I. Mihălcescu, București, 1915.
14. *Idem*, Canoanele Bisericii ortodoxe însoțite de comentarii, vol. I, partea I, vol. I, partea II, vol. II, partea I, și vol. II, partea II, Arad, tradus de Dr. N. Popovici și M. Kovincici, 1930—1936.
15. *Idem*, Hirotonia ca pedecă pentru căsătorie, trad. de S. Dragomir, Sibiu, 1907.
16. *Munteanu Zeno, Dr.*, Noțiunea și originea divină a apostolatului, Caransebeș, 1941.
17. *Olariu I. Dr.*, Manual de Teologia dogmatică ort., ed. II, Caransebeș, 1916.
18. *Regulamentul de procedură al instanțelor disciplinare și judecătorești al Bisericii ort. rom.*, București 1927, Biblioteca „Apostolul”, Nr. 5.
19. *Rezuș P. Dr.*, Tradiția dogmatică ortodoxă, Caransebeș, 1939.
20. *Scrisorile Părinților apostolici* dimpreună cu Așezămintele și canoanele apostolice, trad. de I. Mihălcescu, M. Pâslaru și G. Nău, Chișinău, 1928.
21. *Scrisorile Părinților apostolici*, Vol. I, trad. de I. Mihălcescu, și M. Pâslaru, Râmnicul Vâlcea, 1936.
22. *Șesan V. Dr.*, Curs de Drept bisericesc universal, ed. IV-a îngrijită de Dr. M. Șesan, Cernăuți, 1924.
23. *Revista „Biserica ort. rom.”*, Nr. 6 din Iunie 1929.
24. *Codex iuris canonici, Friburgi Brisgoviae*, 1918.
25. *Canones et Decreta sacrosancti oecumenici concilii Tridentini*, Ratisbonae, 1888.
26. *Denzinger H* Enchiridion symbolorum et Definitionum, ed. II, Friburgi, Brisgoviae, 1911.
27. *Dictionnaire de Théologie catholique*, A. Vacaut, E. Mangenot, et É. Amann, Tome onzième, Deuxième partie, Paris VI, 1932.
28. *Perathoner A. Dr.*, Das Kirchliche Gesetzbuch (Codex iuris canonici), Bressanone, 1926.
29. *Sehling E. Dr.*, Kirchenrecht, Leipzig.
30. *Sipos St. Dr.*, Enchiridion iuris canonici, ed. IV, Pécs, 1940.

Pr. Ilie V. Câmpianu
revizor-episcopal

Banatul și Biserica românească bănățeană în epoca descălecătuului unguresc

III

Ignorînd adevărul și stîdînd logica istoriei, adepții noii școli rösleriene, în ura lor față de urmașii Romei dela Dunăre și Carpați, nu-și dau seama că perseverența lor luciferică în a șterge până și urmele adevăraților autohtoni ai Daciei Traiane — cu gândul nemărturisit de a contesta drepturile național-politice ale urmașilor acestora de a stăpîni neturburați pămîntul străbun, daco-roman — se izbește brutal de realitatea legilor sfinte și ineluctabile ale istoriei, împotriva cărora nu se poate lupta fără risc și fără a nu se produce grave convulsii și dezaxări în ordinea firească, logică și inexorabilă a lucrurilor. Mîntea liberă de prejudecățile plăsmuitoarelor de teorii extravagante, va putea ea oare admite ineptiile unui Szentkáláray, că în epoca migrațiunilor barbare în Dacia veche au putut exista neturburați tot felul de venetici, de rase, neamuri și limbi deosebite, numai urmașii autohtonilor geto-daco-romani, care de mii de ani au stat strajă neadormită în Carpați, la Dunăre, la Marea Neagră și la Tisa pentru a opri puhoiul Barbarilor, să fi fost cu toții absenți aici, exterminați ori aruncați în spațiul îngust și strîmt, cam cât al Olteniei noastre, dintre Bulgaria și Jugoslavia din Balcani?¹

Referindu-ne la cele două categorii de Slavi, din epoca daco-romană și la cei imigrați în sec. V-VI-lea, de care vorbește Szentkáláray, ne întrebăm: Dacă au existat Slavi în Dacia Traiană chiar și în epoca romană, cum de nu s'au romanizat și ei concomitent — cu autohtonii geto-daci? Și, iarăși, cum de nu a fost retrasă și această populație slavo-dacă romanizată în sudul Dunării de către împăratul Aurelian, la 271, odată cu legiunile, comercianții și funcționarii imperiali? Concluzia acestui s'logism este: Ori Aurelian a retras numai legiunile, comercianții și funcționarii, cum este firesc, logic și istoric,² — ori dacă a retras întreaga populație, fie chiar mixtă, a Daciei în Moesia, fapt care ar fi fost nu numai absurd, ci și imposibil, ar fi trebuit să ducă și pe acești presupuși Slavi, care ar fi locuit Dacia, după părerea lui Drinov și a slaviștilor unguri, încă din sec. II-lea d. Hr.³

Cu totul altfel pun problema aceasta istoricii vechi maghiaro-germani, care în frunte cu cronicarii Anonymus și Simon de Keza susțin des-

1. Th. Capidan, *Limbă și cultură*, p. 163—165.

2. Léon Homo, *Essai sur le règne de l'empereur Aurélien*, Paris, 1904, pp. 52, 209, 313—316, 322.

3. Marin St. Drinov, *Zaseleniie balkanskago pluostrova Slavianami*, Moskva, 1873; Cf. *Archiv für slavische Philologie*, XXVIII, p. 648; Schäfarik, *Slavische Alterthümer*, trad. M. v. Achrenfeld, II, Leipzig, 1843, pp. 665—667; Alexandru Philippide, *Originea Românilor*, I, Iași, 1925, pp. 321, 327—329, 333; Cotoșman, *Autohtonia Românilor*, pp. 9—13.

chis autohtonia și continuitatea elementului geto-daco-roman în Dacia Traiană și în special în Dacia Malvensis. Dr. Kerékgyártó Árpád, profesor universitar și membru al Academiei maghiare, scria, la 1880, că în Ardeal și Banat — Temesköz — au locuit Românii încă de pe timpul principilor: „már a vezérek korában laktak románok”.¹

Pentru istoricul șvab Böhm Lénárd, dela 1868, Românii sunt popor străvechiu al Timișului: „Ösnépe ez Temesnek”.² Un alt istoric șvab Joh. Heincr. Schwicker scrie că năvălitorii unguri de sub conducerea lui Árpád au avut de înfruntat la Timiș rezistența înarmată a Românilor, Bulgarilor și Pecenegilor: „Jetzt mussten sie die Temes überschreiten, aber das jenseitige Ufer bewachten walachische, bulgarische und petschenegische Völker”.³

Cu jumătate secol înaintea celor mai vechi cronici ungurești, la Kiev scrie cronicarul rus [călugărul] Nestor, confirmând cu anticipație relațiile Anonimului Notar al regelui Bela, privitor la prioritatea Românilor la Dunăre, în Carpați și în Pannonia. Ca și cronicarii unguri, și Nestor este încântat de faptele vitejești ale părinților și strămoșilor săi.⁴ Sentimentul patriotic îl împinge să denatureze uneori faptele istorice, pentru o epocă în care informațiile și mărturiile istorice privitor la popoarele din întinsa și nedefinita țară a Scythiei din estul Europei lipsesc cu desăvârșire. După ce în primele două capitole vorbește despre împărțirea pământului după potop, despre turnul lui Babel, despre despărțirea și risipirea popoarelor, și, după ce identifică pe Norici cu Slavii din seminția lui Iafet, cronicarul rus trece la capitolul III, fără nicio pregătire, scriind: „Mulți ani în urmă Slavii se stabiliră la Dunăre, unde este acum țara Ungurilor și a Bulgarilor. De aici Slavii se răspândiră pe pământ și și-au primit nume după țările unde s-au așezat. Astfel veniră și se așezară unii pe malurile Moravei și se numiră Moravi, alții se numiră Cehi. Și de asemeni se numiră printre Slavii: Croații cei Albi și Sârbii și Carinthenii. Iar când Volochii atacară pe Slavii dela Dunăre și se stabiliră între ei și-i asupriră, acești Slavi plecară și se stabiliră pe Vistula și se numiră Leși; dintre acești Leși se numiră unii Poliani, alții Liutici, alții Masovieni, iar alții Pomoriani”.⁵

Că acești Volochi ai lui Nestor sunt identici cu Valachii lui Anonymus nu mai încapă nicio îndoială. Istoricul german Schlözer, care, într-o lucrare mare în cinci volume, a analizat analele rusești ale lui Nestor, după ce la început a crezut că Volochii sunt Italieni, a recunoscut în cele din urmă că Volochii, care au bătut și risipit pe Slavii dela Dunăre și din Pannonia, sunt Românii, urmașii traco-geto-dacilor romanizați: „Acești Volochi nu sunt nici Romani nici Bulgari nici Wälsche, ci Vlachi, urmași ai marelui și străvechii seminții de popoare a Thracilor, Dacilor și Geților, care, și acum, își au limba lor proprie și, cu toate asupririle, locuiesc în Valachia, Moldova, Transilvania și Ungaria în număr de milioane. Să admitem că sub acest nume nu se vorbește nicăierea de ei în istorie înainte de secolul al XI-lea. Ei însă au locuit într'un colț de lume care, după ce împăratul

1. Magyarország története, I, 889—1301, Budapest, 1880, p. 9.

2. Délmagyarország vagyis az ugynevezett bánág külön története, I, Budapest, 1868, p. 160.

3. Geschichte des Temeser Banats, ed. II, Pest, 1872, p. 32.

4. Cronica lui Nestor, ed. G. Popa-Lisseanu, în Izvoarele Istoriei Românilor VII, București, 1935.

5. Ibidem, pp. 34—35.

Aurelian și-a retras din Dacia pe toți coloniștii romani și a părăsit lumea dela nordul Dunării, a rămas în decurs de mai multe secole o *terra incognita*. Ca să fie pierit cu totul de atunci acele națiuni de pe suprafața pământului este *a priori* cu totul neprobabil. Vor fi fost, timp îndelungat, apăsați de Goți și apoi de Huni și de alții; *de toți însă s'au liberat*. Ce s'a petrecut după aceea în marea lor țară primitivă, între sec. V și al IX-lea, despre aceasta istoria nu știe decât puțin sau nimic; și ceea ce ea ne spune *nu este cel puțin în contradicție cu afirmarea lui Nestor*, că a fost o vreme când acești Vlachi (poate din Transilvania) au pornit un atac asupra Pannoniei și au ajuns stăpâni peste locuitorii slavi de atunci ai acestei țări.¹ Fără să precizeze din ce parte au venit Volochii de „au bătut și risipit pe Slavi“, cronicarul Nestor, preocupat mai mult de ideia *priorității* Slavilor la Dunăre și de geneza răspândirii lor, nu observă că face din poporul Volochilor un popor mai *numeros* și mai *puternic* decât toți Slavii împreună, devreme ce a reușit să-i supună și „să-i asuprească“. Dar lăsând la o parte aceste exagerări și denaturări a realităților istorice, trebuie să-i recunoaștem cronicarului rus — care și-a scris cronica bazat pe alte cronici și mai vechi și de sigur pe tradiția orală ce trăia în amintirea popoarelor din această parte a Europei — că, pentru timpurile mai apropiate de epoca în care trăiește și scrie, el este perfect documentat, și reușește să înregstreze fidel și cu obiectivitate faptele istorice în desfășurarea lor genetică.

Ei, care și-a propus să ne arate „cum și-a luat începutul țara rusească, cine a domnit mai întâi la Kiev și cum s'a născut Rusia“, știe cu precizie că Volochii adică Românii au fost la Dunăre, în Transilvania și Pannonia — indiferent de unde ar fi venit ei, dacă mai poate fi vorba de un *dascălecat* românesc — *înaintea* Bulgarilor și a Ungurilor. La capitolul VIII Nestor scrie: „Pe când poporul slav trăia la Dunăre, după cum am spus, veniră din Scythia, anume dela Chazari, popoarele numite Bulgari și se stabiliră la Dunăre și opriră pe Slavi. În urmă veniră Ugrii cei Albi [Ungurii] și luară în stăpânire țara slavă, după ce alungară pe Volochi, cari mai *înainte* ocupaseră țara slavă“. Fără să lămurească timpul când trăia poporul slav la Dunăre și nici epoca în care Volochii au ocupat țara dela Slavi, cronicarul rus este totuși categoric în ceea ce privește timpul invaziei bulgare și ungare. Despre Ugrii [Unguri] Nestor scrie că „ș-au făcut apariția în timpul înăbratului Heraclius și se duseră împotriva regelui Persilor Chosroes“. La începutul sec. VII-lea, când domiește Heracliu [610—641] și când își fac apariția Ungurii în Etelköz, însemnează că Volochii *au fost* acolo unde i-au aflat Ungurii peste două secole și jumătate, după ce părăsesc Etelközul, în înaintarea lor spre Pannonia, ocolind pe la Nord coroașă Carpaților.²

La capitolul XIX cronicarul rus precizează și anii în care Ungurii *nomazi*, înaintând dinspre Kiev, dau lupte cu Volochii din Transilvania și Pannonia, pe care îi supun, întemeiind astfel țara numită Ungaria: „Anul

1. Schlözer, *Russische Annalen*, III, p. 145, cit. de G. Popa-Lisseanu, o.c., pp. 23-24.

2. *Cronica lui Nestor*, cap. VIII, pp. 38—39.

3. Istoricii moderni unguri susțin, în contradicție cu Anonymusul, că Ungurii au năvălit în Pannonia prin trecătorile Carpaților și pe la gurile Dunării. Vezi Tüttö Vincze, *A magyar történet vázlatrajzokban*, [Intocmit pe baza lucrării *Magyar Története*, scrisă de Hóman Bálint și Szekfű Gyula], Szeged, 1938, harta Nr. 2 „A magyarok vándorlása“.

6406 Ungurii trecură pe lângă Kiev, peste muntele care și astăzi se numește Ugors Koie și au ajuns la Dnipro și-și întinseră corturile, căci erau nomazi, cum sunt Polovcii. Venind din răsărit, ei mergeau grăbiți prin munții cei înalți, cari s'au numit ungurești, și începură să se lupte cu *Volochii* și cu Slavii cari trăiau acolo. Căci acolo erau stabiliți mai înainte Slavii, iar *Volochii* supuseră țara Slavilor. În urmă însă Ungurii goniră pe *Volochi* și luară în stăpânire această țară [Pannonia] și se așezară cu Slavii împreună pe cari și-i supuseră și de atunci țara se cheamă Ungaria.¹

Așadar cronicarul rus Nestor pe la anul 1110 afirmă fără reticență, în mai multe locuri din cronica sa, că *Volochii* adică Românii au locuit Dacia Traiană și Pannonia cu multe secole înainte de așezarea Bulgarilor — care se știe că trec din Bugeac Dunărea sub conducerea lui *Asparuch* la anul 679 — și a Ungurilor, care descălecă sub conducerea lui *Árpád* la anul 6406 dela întemeierea lumii, sau la 898 dela Hristos. Dacă *Volochi* au fost aici pe timpul împăratului Heracliu, deci în epoca descălecatului bulgar, înseamnă că cronicarul rus indirect recunoaște, odată cu prioritatea, și continuitatea Daco-romanilor în Dacia Traiană, care nu putea fi evacuată de elementul țărănesc, legat atunci ca și acum cu toate fibrele ființei sale psiho-fizice de glia moștenită dela străbunii săi traco-geto-daci, care au supraviețuit stăpânirii Goților, Hunilor și celorlalți Barbari, în acest colț al Europei, inaccesibil istoriei, „rămas în decurs de mai multe secole o *terra incognita*” — cum se exprimă atât de judicios istoricul german Schözer. Oricum cronicarul rus Nestor are meritul de a fi lămurit un capitol nebulos din enigmatică istorie a *Volochilor*, a Valachilor, cum au numit probabil mai întâiu Goții germanici pe Daco-romanii din Dacia veche. La cap. XVI și XCI întâlnim în aceeași cronică a lui Nestor numirea de *Blachernae*, un cartier din Constantinopol, unde se afla o vestită biserică „închinată în cinstea Maicii Domnului și în care se afla păstrată o mantie, făcătoare de minuni, a Preasfintei Fecioare”.² După modelul acesteia a luat ființă și la Kiev biserica Sfintei Maici a Domnului a *Blachernelor*.³

Istoricul *Genesios*, contemporan cu Const. Porphyrogenitul, susține că *Blachernos* a fost un duce scyth, ucis la Constantinopol, iar cuvântul *Blachernos* ar fi un nume compus din *Blázx* și *ζωνος*, ceea ce ar însemna „vlăstar sau fiu de vlach, iar *Vlachernae* ar fi o colonie a populațiunii românești de lângă Constantinopol, venite dinspre Scythii, dela nordul Dunării, înainte de mijlocul veacului al V-lea.⁴ Numirea aceasta de *Vlach*, dată popoarelor romanice de Germani mai întâi, și apoi de popoarele slave și turanice, modificând cuvântul, frește după fonetismul limbii lor, în *Voloch*, — *Bloch*, *Valach* — *Black*, *Oláh*, *Olasz*, *Ulag*, etc., continuă până în ziua de astăzi să fie dată poporului român, uneori în sens peiorativ sau chiar cabatjocură, deși Românii nu s'au numit pe sine nici odată altfel decât rumân s'au român”.⁵

Fără să se cunoască între sine și, de sigur, fără să se influențeze cu atât mai puțin să se copieze reciproc, Anonymusul ungar și cronicarul

1 Cronica lui Nestor, cap. XIX, pp. 46—47.

2 G. Popa-Lisseanu, o. c., VII, în *Introducere*, p. 22.

3. Cronica lui Nestor, cap. XCI, p. 202.

4. *Genesios*, *Regum* lib. IV, p. 85, ed. Bonn: *Βλαχέρναις από τινος αρχιερέως Σκόθων Βλαχέρνον ἀναφερθέντος ἐκείσε περήμεισται*, — apud G. Popa-Lisseanu, *ibid.*, p. 22.

5. G. Popa-Lisseanu, *ibidem*.

rus Nestor afirmă cu toată hotărîrea că Ungurii, la 895 sau la 898, au aflat, din Carpați până în Panonia, stăpînind [și peste Slavii de acolo] marele și puternicul popor a Volochilor sau al Biachilor, condus de ducii sau principii săi naționali. Aducând la aceiași numitor mărturiile celor mai vechi cronici străine despre autohtonii Românilor nord-dunăreni, putem reveni la ducele Glad al Banatului, intitulat de Anonymus „*dux Bulgarorum et Blachorum*”.

Părerile istoricilor referitoare la naționalitatea ducelui Glad sunt contradictorii. Nu vom stărui prea mult asupra acestei chestiuni pentru o epocă în care „sentimentul național nu exista încă” și în care „criteriul care despărțea sufletește popor de popor nu era limba: religiunea era valul cel mare care acoperea cu apa sa pe toți cei de o „lege”.¹ Aproape că nu întâlnim în Istorie exemple care să ne arate că naționalitatea vreunui popor a fost considerată după cea a conducătorilor săi politici și religioși. Ungurii au rămas tot Unguri, cu toate că au avut atîția regi de origine străină, începînd cu italienii *Petru I, Carol Robert și Ludovic cel Mare*, germanii *Sigismund de Luxemburg, Albert și Ferdinand*, românul *Matei Corvinul*, polonul *Vladislav II Jagelo* și sfîrșind cu întregul șir de împărați-regi germano-austrieci dela *Leopold I, Ișif I, Carol III, Maria Terezia, Iosif II* și până la *Francisc Iosif I și Carol IV de Habsburg* din zilele noastre. Rușii nu și-au schimbat naționalitatea după cea a întemeietorului statului lor, *Ruric*, „un vareg sau Varing, adică membrul unui trib de normani, suedez dela Marea Baltică, numit Rhos sau Rus”² dela anul 862, după cum nu și-au schimbat naționalitatea nici Polonezii ajunși sub stăpînirea principelui ungur transilvan Ștefan Báthory la 1576,³ sau Grecii și Bulgarii din epoca noastră sub domnia regilor din dinastia de origine germană, și nici Românii sub domnia unui aventurier ca *Iacob Heraclid Despot* (1561—1563) sau a Fanarioților greci (1716—1821) și acum, în epoca contemporană, sub strălucita Domnie a regelui *Carol I de Hohenzollern* și a urmașilor lui până azi.

Din toate răspunsurile date de către istoricii noștri privitor la naționalitatea ducelui Glad, cel mai plauzibil îmi pare al lui *Petru Maior*, care între altele scrie: „Ca să zici că Glad a fost bulgar nu poți avea altă pricină fără, sau că din Vidin a venit în Banat, sau pentru că avu ajutor asupra Ungurilor dela Bulgari. Ci pentru că a avut ajutor dela Bulgari asupra Ungurilor îndeșert tragi urmăre că a fost Bulgar, pentru că asemenea avu el și dela Cumani și dela Români. Nici dintru aceea căci a venit din Vidin în Banat nu urmează să fi fost Bulgar”.⁴

Prof. Dr. Gh. Cotoșman

(Va urma)

1. Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii*, p. 14.

2. Simonis de Keza, *Chronicon Hungaricum*, cartea II, cap. II-V; Dr. Peregriny Ferenz, *Magyarország története*, pp. 25—183; Dr. I. Lupaș, *Studii, conferințe și comunicări istorice*, I, București, 1928, pp. 55, 60, 62, 64.

3. Euseviu Popovici, *Istoria bisericească universală și statistica bisericească*, trad. At. Mironescu, cartea I, vol. II, ed. II, Mănăstirea Cernica, 1926, p. 278.

4. P. Drăgălina, *Din Istoria Banatului Severin*, partea II, Caransebeș, 1900, p. 38.

5. *Petru Maior, o. c.*, p. 152.

COMENTARII

Europenizarea creștinismului

În originile sale, creștinismul este o religie ce se naște, crește și se răspândește numai între hotarele Țării Sfinte și numai către poporul ales. Procesul de realizare istorică a acestei noi religii este, astfel, organic legat de întreaga tradiție religioasă de separație a vechilor Evrei, creștini, pe cale revelațională progresivă, pentru trăirea timpurilor mesianice.

Și le-au trăit așa cum le-au trăit. Cu o totală nepricepere a fenomenului, care curând va incendia întregul pământ...

Acel popor, care mai la fiecare răspântie are câte un profet, care în mai toate momentele epocale ale vieții sale se bucură de câte o minune, care urmează în pustie pe Moisi, ori pe Ioan Botezătorul, ori în exil pe Daniil, pe Isaia și pe Ieremia, care luptă sub steagurile lui Iosua și ale lui David și chiar sub cele ale lui Bar Cochba — Fiul Stelei — nu-l recunoaște pe Domnul nostru Iisus Hristos, nu-l rânduește între profeții săi mari sau mici, nu-l cinstește învățăturile dumnezeiești fără seamăn cu ale altui om ce a trăit pe pământ.

Noua religie era structural deosebită de mentalitatea poporului multimilenar monoteist. Poporul evreu a suferit, în decursul veacurilor scurse, un proces de oșificare în ceremonii formale, care au ucis fondul universal uman, căruia i se adresa creștinismul.

De aceea, îndată după conturarea și cristalizarea sa inițială în mintea și în viața apostolilor, procesul de răspândire universală a creștinismului a început și nu a luat sfârșit până în zilele noastre.

Cel mai mare misionar al tuturor timpurilor, sfântul apostol Pavel, înscrie cele mai strălucite pagini de glorie în răspândirea religiei creștine din Țara Sfântă până în areopagul Ateni și din inima Asiei Mici până în depărtata Spanie. Toate încercările iudaizanților de a menține creștinismul între hotarele Palestinei dau greș, noua religie, chiar dela început, se dovedește a fi nu o marfă oarecare „made in Palestina“, ci un sistem de gândire, viață și mântuire, cu virtualități universale și autoritate revelată, care are curs pretutindeni unde există vreo făptură omenească.

Acel „la toată făptura“ al Cărilor Sfinte, care cuprind doctrina acestei noi religii, este pus în praxa apostolică și martirică a primelor secole de viață creștină, uimind lumea greco-romană cu vitalitatea sa expansionistă.

Curentul de răspândire a creștinismului este atât de semnificativ, încât valul ce pornește spre Europa pare că goleşte de orice realitate Palestina, unde nu rămân decât vestigiile istorice, așa că vom asista în curând uimiți la un curent direct opus de reîncreștinare a Locurilor Sfinte

subt împărații și papii cruciați, când valurile creștine ale Europei spală Sfântul Mormânt de profanarea mohamedană a Profetului și a Semilunii.

Creștinismul însă, după ce a cucerit Asia Mică, cucerește Europa, el se europenizează.

Pătrunde în palatele împăraților romani de națiune germană, luminează locuințele seniorilor de pe Tibru și cele ale seniorilor de pe Bosfor, îmblânzește moravurile barbare ale Vikingilor și ale Normanzilor, oprește în loc popoarele năvălitoare din spațiile vaste ale Asiei Mari și le fixează, cultivându-le.

În organica și intima simbioză a Europei cu creștinismul se naște cultura și civilizația vremilor vechi și noi, care nu pot fi despărțite de realitățile religioase, așa cum nu poate fi despărțit sufletul de trup.

În orbita creștinismului nu mai intră acum numai oameni și nume din Țara Sfântă, ci oameni, locuri și fapte din ținuturile încreștinate ale Europei. Locurile și persoanele contemporane Domnului nostru Iisus Hristos intră în venerabila istorie a creștinismului, iar evenimentele sporadice ce țin pas cu actualitatea și se petrec în Palestina modernă sunt copleșite de noutatea spirituală a Europei.

Ierusalimul, Noua Cezaree, Antiohia apud, locul lor îl iau Roma, Bizanțul, Atena, Sorbona; apar apostolii cei noi, toți Europei: Ambrosie, Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare, Leon cel Mare; martirii sunt toți prozeliti din sânul popoarelor europene și mor cu sutele și cu miile din Turcia și până pe Elba, de pe Oder până pe Vistula și Volga.

Creștinismul se înveșmăntează, astfel, în realități cosmo-geografice și antropologice europene. Procesul acesta de europenizare are un drum mai sinuos la ortodoxia răsăriteană, ca la rom. catolicismul apusean. Universalizarea ortodoxă trece prin trupuri naționale, este verticală și intensivă, cum le place a afirma doctrinarilor răsăriteni, în timp ce universalizarea catolică este orizontală și extensivă.

Nici o confesiune creștină însă nu se poate desbăra, în întregime, de aceste apartenențe europene continentale sau naționale, care au dat un timbru caracteristic întregului creștinism.

Astăzi această religie este legată, în întregul cosmos, de numele unui Grigorie de Nazianz, de cel al unui Thoma de Aquino, ori de martirajul în masă neronic, după cum cultul creștin este distins imediat pe întreaga suprafață a pământului, fie după cupola bizantină, fie după unghiul gotic.

Tot atât de caracteristice sunt și celebrele coruri liturgice ortodoxe, pretutindeni aceleași, în America, ori în Australia, ca și missele solemne catolice.

Este destul să auzi un oratoriu de Bach, un mîserere de Palestrina, să contempli un tablou de Michelangelo, Rubens, Rembrandt, van Gogh, care reprezintă vreo „Pietas” oarecare, ori o sculptură de Rodin, cu subiect religios, ca să recunoști pe lângă sigiliul etern al creștinismului și marca autentică a creației geniale a bărtănei Europei.

Căci, într'adevăr, la geniul european n'a mai adaus prea mult celelalte continente: nici Asia, nici America Nouă, nici Africa, nici Australia.

Și totuși europenizarea creștinismului nu este decât un stadiu, o

etapă, pe drumul de universalizare cosmică a acestei religii, cu virtualități soteriologice „pentru toată făptura“.

Europa creștină trece, reeditând cu alți oameni, prin pericolul de osificare și închistare a fenomenului creștin, prin care au trecut iudaizantii în acel început de lume creștină, din primul veac de efervescentă clocotitoare.

Creștinismul nu poate deveni o marfă „made in Europa“, cum n'a putut deveni, după dorința iudaizantilor rigoriști, o marfă „made in Palestina“. El trebuie să cucerească întreaga lume la cuvântul Evangheliei, iar pentru aceasta orice legătură formală prea intimă, prea organică între loc, om și valorile universale religioase poate numai să-l dăuneze.

Fără a l se amenința individualitatea sa istorică și doctrinală, totuși aparența palestiniană și europeană împiedică creștinismul din expansiunea sa universală.

Căci, la dreptul vorbind, altele sunt mentalitățile și realitățile culturale, economice și sociale în India și în China, altele sunt în Europa și iarăși altele sunt în Palestina, cum ne-o dovedesc și împrejurările actuale.

Pentru acomodarea apostolică a creștinismului acestor realități, după celebra maximă „tuturor toate m'am făcut“, va trebui, deci, de multe ori de renunțat la comori spirituale prea dragi popoarelor europene, așa ca altădată mult milenarilor iudaizanți, dar nicio procedură de compromis nu mai poate salva întregul dela osificarea și separatismul dezastruos și mortal.

Creștinismul genuin hristic și apostolic, acea religie a dragostei și a păcii, acel sistem de revendicări sociale și economice, acea elementară lege morală, acel creștinism trebuie să treacă la expansionism universal, spre a cucerii India budhisă, China confucianistă, Persia mazdeistă și Japonia șintoistă.

Abea după cucerire poate veni carul plin de comori europene, ce le-au adunat veacurile și le-au valorificat mințile ilustre ale bărbaților de seamă ai creștinismului.

În scopul acesta este timpul ca rom.-catolicismul să renunțe la hegemonii mondiale ale tiarei papale pentru cununa de spini a lui Hristos, iar ortodoxia să salte peste zidurile prea chinezești ale separatismelor și autocefaliilor naționale.

Înălțimile în creștinism

Creștinismul, spre deosebire de alte religii, este plin de drumuri, ape și munți. Legătura între om și pământ este organică. La mântuirea creaturii participă totul cu o lucrativitate unică sub soare în istoria umanității. Drumurile ne încapătoare pentru mulțimea pelerinilor care se îngrămădesc pe urmele profeților și ale Domnului nostru Iisus Hristos; la toate răspântiile așteaptă bolnavii; copacii sunt încărcăți de curioși, care vor să-L vadă, peste capetele mulțimii, pe Fiul Omului.

Drumuri de triumf, drumuri de rugă, drumuri de pelerinagiu, drumuri de ocară și drumuri de trădare...

Apele clocotesc până în adâncuri de mulțimea celor însetați de învățătură; țărnișii Ghenezaretului și ale Iordanului nu mai cuprind gloata

celor veniți de departe după botezul pocăinții; valurile poartă, pe spânarea lor, bărcile de pescari, în inima cărora de atâtea ori a poposit Domnul nostru Iisus Hristos, spre a predica sau a Se odihni ..

Dar creștinismul este religie a înălțimilor... El însuși culme peste celelalte culmi religioase ale antichității, creștinismul vine cu o moștenire de munți din Testamentul Vechiu, pe care o mărește cu noi înălțimi sfinte, de care este legată întreaga viață și întreaga învățătură a Domnului nostru Iisus Hristos.

Religie de înălțimi spirituale, de înălțări pline de azur, de victorii metafizice, creștinismul cuprinde în această preferință și frecvență de înălțimi cea mai ideală caracterizare a sa.

Intemeietorul religiei creștine, El însuși Fiul lui Dumnezeu, iubește înălțimile care-L apropie de cer.

Dar orice desprindere din veac și din lut râvnește și țintește azurul și oare care sunt unicele posibilități de spiritualizare a omului decât ascensiunile interne psihice, sau cele externe, cu piciorul, și pe potețile pripuroase ale munților?

Acolo sus, frate cu norii și cu albastrul infinit al cerului, omul își concentrează mintea sa cu mai mult folos la marile probleme ale cunoașterii și ale existenței.

Insingurat pe culmi, deasupra patimilor vulgului, desbărat de toate contingențele cotidianului, cât și de toate efemeridele vieții sociale, omul stă de vorbă cu sine însuși și cu Dumnezeu.

De fapt, aproape toate convorbirile cu Divinitatea se petrec, la toate popoarele, pe vârfuri de munți: Moisi se retrage pe-un vârf de munte, Budha se sihăstrește în munții Himalaia ori ai Tibetului, zeii păgânii populează Olimpul, Cong-fu-tse nu părăsește nici el înălțimile cu lunile, iar Mahomed, în vremuri de restriște, tot spre munți își caută salvarea...

Majestatea altitudinii este unică. O iubesc nu numai muritorii de rând, dar și împărații și nobilii, care-și clădesc pe vârfuri de munte cetățile lor sfinte, templele și fortărețele, tot atâtea Turnuri Babel înălțate spre Divinitatea neajunsă și nepătrunsă...

Garizimul și Ierusalimul, Babilonul și Ninive, Roma celor șapte coline și Parthenonul nu sunt decât exemplificări searbede ale acestei tendințe spre înălțimi, ilustrată și de toate burgurile și citadelele omenirii de totdeauna...

Dar, să rămânem la creștinism, din care putem scoate cea mai hrănitore sevă pentru meditația noastră.

Ararat, muntele salvării omenirii.

Obosită în toate încheieturile sale, corabia rudimentară a lui Noe poposește pe un vârf de munte singuratec. Deluviul prinde a se retrage în matca veche a apelor, zările prind a se rumeni din nou, albastrul cerului se înstăpânește, iar hulubul se întoarce c'o ramură verde în cioc...

Zori de lume nouă și zori de nădejde nouă, care se arată pe un vârf de munte pentru omenirea ce încă nu urcase întreg calvarul pătimirii sale...

Din apele tulburi ce acopereau pământul înneecat, culmea muntelui Ararat valorează cât o împărăție întinsă, căci pe piscul lui svântat de ape își înalță cortul omul cel din veac...

Sinai, muntele celor zece porunci, muntele înfricoșător al lui Dumnezeu Savaot, Domnul războaelor, muntele plin de fum, fulgere și trăznete [Ex. 19, 16, 18], muntele însingurării lui Moisi, muntele celor zece porunci ale Legii celei Vechi, muntele care stă trufaș în centrul întregii religii iudaice, ca scaunul măreț de pe care a fost promulgată toată legea...

Din fulgerele ce spintecau norii ce ascundeau fruntea pleșuvă a muntelui, din spinările plecate ale poporului iudeu dela poalele lui, se desprinde cea mai minunată sintetizare a lumii de norme religioase și morale, care au educat un întreg popor, pregătindu-l pentru zorii venirii lui Mesia...

Două culmi de munți ale Testamentului Vechiu identice cu două salvări ale poporului ales, una de văltoarea apelor deslănțuite, alta de văltoarea păcatelor înmulțite până la stărpirea chipului lui Dumnezeu din inima omului.

Vine acum însă, Testamentul Nou cu bogăția lui de culmi spirituale, care ating marginile cele mai înalte ale perfecțiunii umane.

Un Dumnezeu adevărat bate cu talpa picioarelor Lui pulberea drumurilor, ori plutește pe căile apelor, de pe un mal pe altul, sue coaste de dealuri, locuiește în miez de pustii, ori se însingurează pe vârfuri de munți... Și exemplele sunt multe, toate legate de evenimente cu repercursiuni hotărâtoare în viața Mântuitorului și a omenirii...

Curun-Hattin, muntele fericirilor, muntele predicii inaugurative a activității didascalice a Domnului nostru Iisus Hristos, muntele care aude sinteza doctrinală cea mai desăvârșită dintre câte au răsunat cândva pe plaiurile omenești.

Urechile celor ce aud noua doctrină își dau seama că începe o nouă omenire renăscută în duh, care rupe cu străvechi chingi autoritare, întemeiate pe legi iudaice de separație etnică, de vendettă talionică prin ochiu pentru ochiu și dinte pentru dinte... Temelii noi se pun fericirii creației, concepții noi sunt răspicate despre normele morale și sociale, omenii vechi ai rigorismului formal și ceremonial iudaic atunci și-au auzit sentința lor de moarte.

Quarantania, muntele ispitirii Domnului, muntele pe care-l urcă diavolul cu Iisus Hristos, spre a-l arăta toate împărățiile pământului, toate bogățiile lumii, muntele pe care se joacă cartea mântuirii sau compromiterii întregului neam omenesc, muntele plin de încercări cutremurătoare, când omul Iisus este ispitit cu totul ce are pământul mai fermecător, dar și muntele victoriei spiritului asupra materiei...

Nici nu se putea ca diavolul să învingă pe un vârf de munte, la așa o altitudine și la așa o distanță de mare de atracția vanităților omenești... Procedura diavolului, pe lângă ingeniozitatea selecționării perspectivelor, dovedește totuși o crasă lipsă de cântărire psihologică a circumstanțelor topice.

Oliv, muntele măslinilor umbroși, muntele însingurării, muntele grădinii Ghetsimani, muntele pe care se retrăgea Domnul de tumultul cetății, spre a medita, muntele caldelor frății ale apostolilor, muntele răgăciunilor încordate și calde, muntele privegherilor târzii și o îndoelilor sfâșietoare, muntele cel mai bătătorit de pașii Mântuitorului...

Aici, de mai multe ori decât la Bethania, se retrăgea Domnul spre a medita, aici își aduna gândurile risipite de ura cărturarilor, aici se întrema

fizicește, sorbind aerul înălțimilor, aici veghea, aici învăța mai cu plăcere discipolii, aici se adăpostea chiar noaptea, în preajma furtunii, căci tot aici vin pașii trădătorului Iuda și buzele lui aici îl sărută, vânzându-L pentru cei 30 de arginți.

Măslinii roditori și umbroși de pe coastele acestui munte au adăpostit adeseori pe Mântuitorul și ceata lui sfântă, căci pe acest creștet de munte s'au scurs cele mai plăcute clipe din viața Fiului lui Dumnezeu...

Taborul, muntele Schimbării la față, muntele minunii, care amintește Sinaiul celor zece porunci, muntele solemn al mărturiei divine a Tatălui pentru Fiul Său, care adevărește și recomandă pe prea iubitul său fiu, cu aceleași cuvinte, ca la bot z: „Acesta este Fiul meu cel iubit, întru care bine am voit, de El să ascultați!”

La acest eveniment solemn din viața Mântuitorului apar alți doi bărbați ai înălțimilor din Testamentul Vechiu: Moisi și Ilie, care autentifică, prin prezența lor, majestatea momentului.

Lipsește de astădată trăznetele și fulgerele pluralului divin Elohim, dar evenimentul nu este mai puțin solemn și mai puțin orbitor...

Domnul nostru Iisus Hristos, în fața intimilor Săi: Petru, Iacov și Ioan, se schimbă la față, strălucind ca soarele, iar hainele Lui s'au făcut albe ca lumina...

Go'gotha, muntele suferinței și al morții, muntele răstignirii crunte, muntele crucii, muntele foros al căpăținii, muntele chinului între cei doi tâlhari, muntele agoniei lungi și a morții izbăvitoare...

Dar și muntele nobil al jertfei pentru binele omenirii întregi, muntele răscumpărării omenirii, muntele cu valori soteriologice obiective universale, spălând toate păcatele omului de pretutindeni, de sub toate vremurile, de toate gradele, muntele întemeierii Bisericii creștine, care-și trage originea din sângele cald ce-a înroșit lemnul de cedru, pe care era pironit trupul Mântuitorului...

Iată culmile creștinismului cum se înalță peste uniformitatea din jur cenușie și atrag privirile noastre până în zilele noastre, ca niște magneti idali ai spiritualității.

Înălțimile spirituale au rămas în creștinism pentru totdeauna reductele ce trebuiesc cucerite, pentru asigurarea victoriei finale, împotriva păcatului meonic.

Creștinismul primar cultivă înălțimile cu o asiduitate demnă de vremurile Mântuitorului. Cel puțin simbolic, creștinii se înalță zilnic pe culmi spirituale, clădindu-și bisericile pe înălțimi și locuri mai înalte. Pustnicii se retrag în munți, care cu încetul se populează de oameni sfinți, ca Svetagorana ortodoxiei eline, ori ca Ceahlăul, muntele sfânt al Moldovei, crucea este așezată pe înălțimi, așa cum își arunca întreita umbră pe culmea Golgothei, ori cum se arăta pe cer lui Constantin cel Mare, cel asemenea apostolilor, prefigurând victoria — in hoc signo vinces.

Fanatizați de înălțimi, stâlpnicii se vor izola pe câte un stâlp înalt și vor îndeplini acolo viața lor ascetică, cu zecile de ani, ca acel Teodor Stâlpnicul, o minune biografică.

Depart, în câteun colț de lume ortodoxă româneacă, va înflori minunea, ca în Țara Sfântă. Mari iubitori de înălțimi, acolo vor răsări din verdeață și azur, pe coaste și creste de munte, mănăstire lângă mănăstire, covoare de colori, chivote sfinte de cuminecătură: Putna, Sucevița, Dragomirna, Homor, Voroneț, Moldovița, Arbore, Neamțul, Secul, Agapia, Cozia, Tismana...

Mănăstirile ortodoxe românești stăpânesc astăzi înălțimile, așa cum le stăpânea odinioară Domnul nostru Iisus Hristos, într-o linie de autentică tradiționalitate.

Sus pe culmi, mai aproape de Dumnezeu, altarele freamătă de rugi aprinse, ca'n grădina Ghetsimani, pe muntele bătătorit de Domnul al Măslinilor...

Ascensiunile spirituale pe înălțimi sunt mai imperioase ca oricând. Cu Domnul de mână, să urcăm poteca pripuroasă a Curun-Hattinului, a Quarantaniei, a Taborului, a Măslinilor, a Golgothei.. În mănăstirile de pe culme să ingenuchiem, să ne însingurăm și să medităm, ca altădată, Domnul și apostolii.

Rezultatele, în noui viziuni de perspectivă și'n grele roade pentru mântuirea noastră, nu se vor lăsa așteptate, ci ne vor împodobi cu laurii victoriei în spirit, la întoarcerea noastră în larma lumii și a vieții de toate zilele.

P. Rezuș

Va surprinde poate, pe unii cetitori, încercarea noastră de a încadra numele și chipul unui „smerit călugăr”, în galeria bărbaților de erudiție teologică sau în rândurile luminaților bărbați care au ocupat, în ierarhia vieții sociale și bisericești, înalte funcțiuni. Modestul călugăr din „Valea Godinovei”, reprezintă pe acei lucrători, mulți și anonimi, în vastul câmp al misiunii creștine, care au trăit fără sgomot și au muncit fără publicitate. Păr. Macarie Gușcă n'a cerut, niciodată, nimic pentru sine și și-a dăruit tot ce-a avut mai ales — elanul și energia tinereții, experiența și înțelepciunea bătrâneții — semenilor săi..

* * *

La vârsta când trebuia — și putea — să-și întemeieze o viață socială tihnită, senină și pastorală, în satul său natal — Călnic — tânărul Moise Gușcă a ales aspra nevoiață călugărească, o viață de singurătate, de răbdare și sărăcie...

A vizitat, în ani tinereții, Ierusalimul și Muntele Athos, mânat de dorul de a „păși pe urmele Mântuitorului” și a cunoaște formele de organizare a monahismului ortodox. Și-a făcut, apoi, noviciatul în mănăstirile din România și și-a însușit, cu multă sânguință, frumoase cunoștințe teologice.

Timp de 9 ani a servit strana mănăstirii „Călugăra” din Ciclovamontană și 44 de ani biserica mănăstirii din Valea Godinovei (azi „Sf. Ilie dela Izvor”) ca: ierodiacon, ieromonah, sincel și protosincel.

A propovăduit dreapta credință mai bine de jumătate de veac și a predicat prin viață sublimitatea moralei creștine. A apărut practicile religioase ale poporului nostru, întemeiate pe dogmele și morala creștină și a combătut cu dărzenie devierile și falsele interpretări ale rânduelilor noastre creștine...

În primăvara anului 1903, când a fost trimis în „Valea Godinovei” (lângă Vasiova) cu misiunea de a zidi „măcar un schituleț”, lângă izvorul făcător de minuni, Monahul Macarie era deja cunoscut, în toate satele bănățene, ca un om de acțiune, preseverent și dinamic. N'a găsit în Valea Godinovei decât faima unui izvor făcător de minuni, o cruce de piatră și câteva suflete însetate de dorul de a ridica o biserică. În doi ani Păr. Macarie, colindând satele și răscolind sufletele, a adunat cele necesare și a ridicat două case și o biserică-mănăstire, punând temelie solidă celor mai frumoase așezăminte mănăstirești din Banat.

Răbdarea lui de a asculta suferințele oamenilor, sfaturile lui înțelepte și pietatea cu care se ruga, până la transfigurare, pentru orice suflet împovărat, i-au asigurat un deosebit prestigiu moral. Țărani și intelectuali, dela mari depărtări, veneau să vadă, să asculte și să se roage alături de „călugărul din Valea Godinova“. Il cinsteau ca pe un „sfânt“, după cum ne mărturisește un document, demn de crezare, de acum 40 ani.

Chil'a lui a devenit „casă pentru străini“, pentru cei flămânzi și fără adăpost. Zua sau noaptea, la orice oră, casa lui era deschisă și primitoare. O vorbă bună de încurajare, o bucată de pâine și un pat modest, putea găsi oricine, fără a fi întrebat cine este și de unde vine...

Așa a trăit Păr. Macarie Gușcă, aproape cinci decenii, în Valea Godinovei...

În dimineața zilei de 9 Ianuarie 1947, și-a dat obștescul sfârșit.

În cartea vieții lui va trebui să se scrie că, acest modest călugăr a fost un zelos propovăduitor și neînfricat apărător al ortodoxiei, ctitor al bisericii dela „Izvor“ și începătorul așezămintelor mănăstirești din Valea Godinovei.

Dr. M. Bănescu

RECENSII ȘI NOȚE BIBLIOGRAFICE

CARTI

Prof. univ. Dr. EM. VASILESCU, Valoarea argumentelor raționale pentru dovedirea existenței lui Dumnezeu,

Sibiu, 1946, pg. 42, n'are pref.

Un studiu de sinteză asupra ultimelor rezultate științifice, pe care le oferă Apologetica, asupra argumentelor raționale pentru dovedirea existenței lui Dumnezeu.

Problema este crucială în această disciplină teologică și a cuprins în miezul ei dialectic întreaga structură rațională a creștinismului, de fericita ei rezolvare depinzând întemeierea filosofică a acestei religii.

De aceea argumentele raționale formează esența problemei divine, ca și a celei antropologice, unde dovedesc nemurirea sufletului, acordându-li-se capitole speciale și importanță predominantă.

Această sumă de fapte l-au determinat pe titularul catedrei de Apologetică dela Academia teologică „Andreiană” din Sibiu, pâr. diacon Dr. Emilian Vasilescu să individualizeze problema, luminându-i multe din umbrele ce-i întunecă unele sau altele din aspectele sale, atunci când este încadrată într'un manual academic.

Desăvârșit cunoscător al disciplinelor filozofice, pâr. prof. E. Vasilescu se dovedește un magistral călăuzitor prin dedalul teoriilor și sistemelor pe care le-au născut mințile înfrigurate ale oamenilor în goana lor multi-seculară după adevăr.

Pentru elucidarea problemei fiecare chestiune ce contribuie la rotunjirea concluziilor finale este considerată la justa sa valoare, determinând desăvârșite priviri de ansamblu și prețioase ajungeri științifice.

O grijă deosebită i se acordă filosofului I. Kant și M. Scheler [p. 18 sq.; 19 sqq.], care au un important rol în rezolvarea problemei. O împletire desăvârșită apoi, trece în revistă toate numele mari ale filozofiei mondiale, iar diversele sisteme își oferă luminile pentru înaintarea pe accidentatul drum rațional al ultimelor veacuri.

Aportul singular al rom. catolicismului nu este uitat, ci considerat pe larg [p. 14 sq.], iar protestantismul este etichetat, după meritele sale dialectice [p. 24 sq.]. Totul este raportat la ortodoxia noastră răsăriteană, ținându-se seamă de învățătura Sf. Părinți [p. 25 sqq.].

Și acum câteva concluzii prețioase, pe care le detrunchiem din cuprinsul studiului:

„A cunoaște pe Dumnezeu, în ortodoxie, înseamnă a limpezi chipul lui Dumnezeu care este în tot omul, a întări și desvolta simțul religios sădit de Dumnezeu în fiecare om, dar care se poate întuneca și anihila prin

păcat, precum poate să se desvolte până la transfigurarea și îndumnezeirea omului". [p. 36]

"Teologia ortodoxă acordă o anumită valoare argumentelor raționale... Ea nu le găsește defectuoase... și recomandă folosirea lor..." [p. 38].

"Gnoseologia ortodoxă stă deschisă în fața curentelor filozofice contemporane, urmărind în aceasta pilda Sfinților Părinți, care au folosit cu mâni pline platonismul și mai ales neoplatonismul vremii lor". [p. 40].

Ultima concluzie, care fundamentează progresul științific al disciplinei, legitimând evoluția sa filozofică, la pas cu actualitatea, precum și acomodarea rațională diverselor sisteme, care au tangențe creștine și rezultate constructive, este deosebit de prețioasă.

Ea ne permite a întrezări, prin perspectiva vremurilor, mărețul edificiu științific al acestei discipline teologice...

Acestea ar fi cele ce le aveam de spus pe marginea acestui studiu capital pentru noui sistematizări apologetice.

Pr. Dr. I. GHEORGHITĂ, Un veac dela moartea Mitropolitului Veniamin Costachi,

Tip. Sf. Monastiri Neamțu, 1946, p. 272, prețul 18.000 lei.

În restriștea de astăzi a Moldovei, această vădană de războiu, cum atât de nimerit a numit-o generalul Negruți, refugiul în trecut, după cel atât de crâncen de pe toate drumurile prezentului și cinstirea oamenilor mari ai acestei provincii, creatori de epocă și de secol, este o necesitate organică.

Strălucita figură a Mitropolitului Veniamin Costachi, care luminează întreaga istorie contemporană bisericească a Moldovei este adânc grăitoare, prin virtuțile sale intrinsece, căci acest înalt ierarh a fost un sfânt, un patriot, un apostol și un mucenic.

Păr. Prof. Dr. I. Gheorghită s'a ocupat cu dragoste de acest subiect, prin mai mulți ani, conferențind despre el, adunând izvoare și sistematizând materialul vast și stufos. Uriașa personalitate a lui Veniamin Costachi l-a predominat pe autor, care ades, în decursul operei, trece în adevărate efusiuni de autentic lirism [p. 14 sq.; 20 sq.; 86 sq.; etc.].

Transpunerea personală a autorului și transfigurarea sa psihică ne explică dragostea cu care a adunat, de prin bibliotecile parohiale și mănăstirești, datele necesare, care privesc mai ales activitatea publicistică a marelui dispărut, redată într-o anexă [p. 101—270].

Partea primă se ocupă cu viața sa, descriindu-ne-o dela naștere până la moarte. Expresive sunt paginile care arată virtutea acestui mare ierarh, suferințele lui, retragerile din scaun, legăturile lui cu Eteriștii lui Ipsilanti și sprijinirea Academiei mihailene. [p. 19—100].

O mare bogăție de clișee împodobesc lucrarea, pe care au editat-o osârduitorii călugări dela Tipograf a Mănăstirii Neamțu.

P. Rezuș

A CUVILLIER, Introducere în sociologie,

trad. de E. Fulda, București, Ed. de Stat, 1946, fg. 186, prețul 3000 lei.

O lucrare care cuprinde toate erorile sociologismului modern, dintre care cităm:

Religia un epifenomen, datorit societății și în funcție de dezvoltarea ei. Dezvoltarea religiei din vechile religii primitive.

Promovarea tezelor sociologice ale lui E. Duckheim, L. Brühl, S. Reinach și alții.

Pentru documentarea acestor aberații științifice, cartea poate fi folosită de bibliofil.

A. MIRONESCU, Limitele cunoașterii științifice,

București, Fund. Reg., 1946, pg. 210, prețul 2000 lei.

Scientismul ateu începe a face loc unui raționalism mai ponderat, care începe a vedea contingentele funciare ale rațiunii umane și limitele cunoașterii noastre.

Însuși titlul de mai sus al prezentei lucrări este o victorie a bunului simț științific, care pune frâu luciferismului idealist al secolului XX-lea.

Vastul domeniu al științei se dovedește plin de incertitudini, irațional, nesiguranță, etc.

Principiul incertitudinii lui Heisenberg, relativitatea generalizată a lui Einstein sapă încrederea absolută a oamenilor de știință.

Marea dilemă a corpusculului atom-undă sbuciumă microfizica contemporană.

Oricum paginile acestei scrieri sunt edificatoare!

P. Rezuș

Dr. VICTOR VLĂDICEANU, Concordanță biblică antisectară,

Timișoara 1947, pag. 211.

Semnalăm, cu deosebită bucurie, apariția acestei lucrări de incontestabilă actualitate și necesitate pentru misionarii Bisericii noastre, clerici și laici. Acești misionari, care propovăduiesc și apără, în spirit irenic, cea mai lămurită concepție de viață creștină, întemeiată pe normativul milenar al ortodoxiei, sunt necesități a lua atitudine față de mistificările și eronatele interpretări, pe care diferiți sectari le aplică textelor biblice.

Inmulțirea sectelor și a mijloacelor lor de destrămare a unității noastre doctrinale, impune, cu prioritate, o acțiune sistematică de indoctrinare în spirit de dreaptă credință a membrilor Bisericii lui Hristos și, în același timp, o acțiune metodică de reconvertire a sufletelor care s'au lăsat furate de falsele doctrine sectare.

Lucrarea Păr. Dr. Vlăduceanu, apare la timpul cel mai oportun, punându-se în slujba acestui misionarism organizat, ca o călăuză real așteptată. Ea începe cu enumerarea sectelor mai răspândite la noi, prezentându-le, pe fiecare, sub raport istoric și doctrinal. Expune, apoi, alfabetic textele biblice care justifică învățătura Bisericii noastre față de falsele interpretări sectare.

O recomandăm, cu toată căldura, preoților și misionarilor laici, ca pe o carte foarte folositoare la edificarea și combaterea sectelor.

Autorului îi transmitem o entuziastă urare de bine, asigurându-l că munca nu i-a fost zadarnică.

Dr. M. Bănescu

CRONICĂ

Tratatele de pace

După laborioase lucrări de birou, tratatele de pace au fost definitive, prec zându-se atribuțiile învingătorilor și ale învinșilor.

Climatul de siguranță și liniște se va înstăpâni, astfel, efectiv în lume, încetând epoca tulbură a domniei forței. Războiul a fost oprit și pe cale juridică, parafându-se pacea atât de necesară tuturor popoarelor.

Sprijinirea Bisericii

Cu ocazia deschiderii Parlamentului, M. S. Regele Mihai I a insistat în Mesajul Său, asupra sprijinirii Bisericii în Statul democrat, specificând că se va da toată atenția unei efective griji pentru promovarea credinței strămoșești în rândurile poporului românesc.

În răspunsul la Mesajul regal, acest capitol s'a bucurat de aceeași deosebită atenție, insistându-se asupra factorului hotărâtor pe care-l reprezintă Biserica în dezvoltarea culturală și spirituală a țării.

Doliul Academiei noastre teologice

† Dr. Ștefan Pop

Academia noastră teologică a pierdut, în ziua de 12 Ianuarie 1947, pe șehiorul corpului său profesoral prof. prot. Dr. Ștefan Pop, fostul titular al catedrei de Istorie bisericească.

Răposatul a publicat studii temeinice de istorie bisericească și o serie de articole pline de erudiție cu privire la istoria noastră literară veche. Bun preot și coleg, răposatul a legat multe prietenii durabile și lasă, după el, unanime regrete. Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Redacționa e.

Cu multă părere de rău, comunicăm colaboratorilor și cetitorilor noștri, plecarea din mijlocul nostru a redactorului revistei „Altarul Banatului”. P. C. Sa Prot. Dr. Petru Rezuș a ocupat prin concurs, luna trecută, catedra de Teologie fundamentală dela Facultatea de Teologie din Suceava.

Timp de trei ani, P. C. Sa a susținut revista noastră cu o matură pricepere și cu un nepuizabil capital de entuziasm tineresc. La acest altar de gând și simfirie ortodoxă, spiritul său dinamic a adus, cu îmbelsugare, prinosul erudiției și talentului său literar, asigurând revistei un incontestabil prestigiu în publicistica noastră ortodoxă.

Autor a numeroase și valoroase lucrări de teologie sistematică și filosofie creștină, Păr. Prof. Dr. Petru Rezuș, a meritat catedra pe care au ilustrat-o savanții apologeți bucovineni: Prof. Dr. Vasile Găină și Prof. Dr. Nicolae Cotos. Cunoscându-i pregătirea și puterea de muncă, avem convingerea că P. C. Sa va continua prodigioasa activitate științifică a marilor săi înaintași.

Fiindu-i recunoscători pentru munca pe care a depus-o la revista și în eparhia noastră, noi îl însoțim și la noua sa catedră, cu toată dragostea, urându-i vieață lungă și activitate rodnică.

Revista noastră îi așteaptă, și de acum înainte, prețioasa colaborare.

Dr. M. Bănescu

Bibliografie teologică

- Mitropolitul Nicolae, *Biserica și viața, Sibiu, 1947.*
- Bănescu, M., *Dr., Inceputurile mănăstirii din Valea Godinovei, Caransebeș, 1947.*
- Belu, D. I., *Prof. acad. Dr., Premise pentru o nouă etică românească, Timișoara, 1945.*
- Bodogae, T., *Prof. univ. Dr., Despre viața în Hristos, trad. după N. Căbășila, Sibiu, 1946.*
- Bulea Cășineanu Ion., *Amvonul și catedra în slujba poporului, Caransebeș, 1945.*
- Călugăr, D., *Preot, Educație și învățământ, Sibiu, 1946.*
- Chițescu, N., *Dr. Prof. univ., O dispută dogmatică, Buc. 1945.*
- Chițescu, N., *Dr. Prof. univ., Trei sute de ani dela răspunsul lui Varlaam la chatehismul calvinesc, Buc. 1945.*
- Chialda, M., *Prof. acad. Dr., Melhisedec, Caransebeș, 1946.*
- Ciurea, Al. I., *Dr. Asist. univ., Iacov Stamati, Iași, 1947.*
- Colan, Nicolae *Dr. Episcop, Hristos și viața omenească, Sibiu, 1945.*
- Coman, V., *Preot, Hristos în familie, Brașov, 1946.*
- Cotoșman, G., *Prof. acad. Dr., Antohtonia Românilor în Banat, Caransebeș, 1946.*
- Deheleanu, P., *Prof. acad. Dr., Frumuseți literare în Sfânta Scriptură, Arad, 1946.*
- Felea, Il. V., *Prof. acad. Dr., Religia iubirii, Arad, 1946.*
- Fruma, I., și Marcu, Gr. T., *Prof. universitar, Procesul Mântuitorului, Sibiu, 1945.*
- Marcu, Gr. T. *Dr. Prof. univ., Hristos în fața științei, Sibiu, 1946.*
- Petreuță, I., *Dr. Prof. acad., Spiritismul, Timișoara, 1945.*
- Rezuș, P., *Prof. acad. Dr., Introducere în Teologia dogmatică, Caransebeș, 1946.*
- Sârbu, C. *Dr. Conf. univ., Misionarismul laic în lupta antisectară, Sibiu, 1945.*
- Sârbu, C. *Dr. Conf. univ., Originea și răspândirea sectarismului, Sibiu, 1945.*
- Slevoacă, Șt., *Dr. asist. univ., Popasuri duhovnicești, Râmnicul Vâlci, Craiova, 1945.*
- Stan, L. *Dr., Prof. univ., Sfinții români, Sibiu, 1945.*
- Stăniloae, Dr. *Dr. Prof. univ., Filocalia, I, Sibiu, 1946.*
- Vasilescu, Em., *Prof. univ. Dr., Noua știință și spiritualismul creștin, Sibiu, 1946.*
- Vasilescu, Em., *Prof. univ. Dr., Valoarea argumentelor raționale pentru dovedirea existenței lui Dumnezeu, Sibiu, 1946.*
- Vlad, Sofron, *Prof. acad. Dr., Un păstor model. Sfântul Apostol Pavel, Timișoara, 1946.*
- Vlăduceanu, V., *Dr., Concordanță biblică antisectară, Timișoara, 1947.*

